

MARTIN NYROP

1849-11. NOVB.-1919

KØBENHAVN

1919

ARKITEKTEN
MARTIN NYROP
1849 - 11. NOVB. - 1919

KØBENHAVN
UDGIVET PAA 70 AARS FØDSELSDAGEN
1919

OPLAG 246 EXEMPLARER
F. HENDRIKSENS REPRODUKTIONS-ATELIER
NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKJØR)

TIL DEN DANSKE BYGMESTER
PROFESSOR MARTIN NYROP

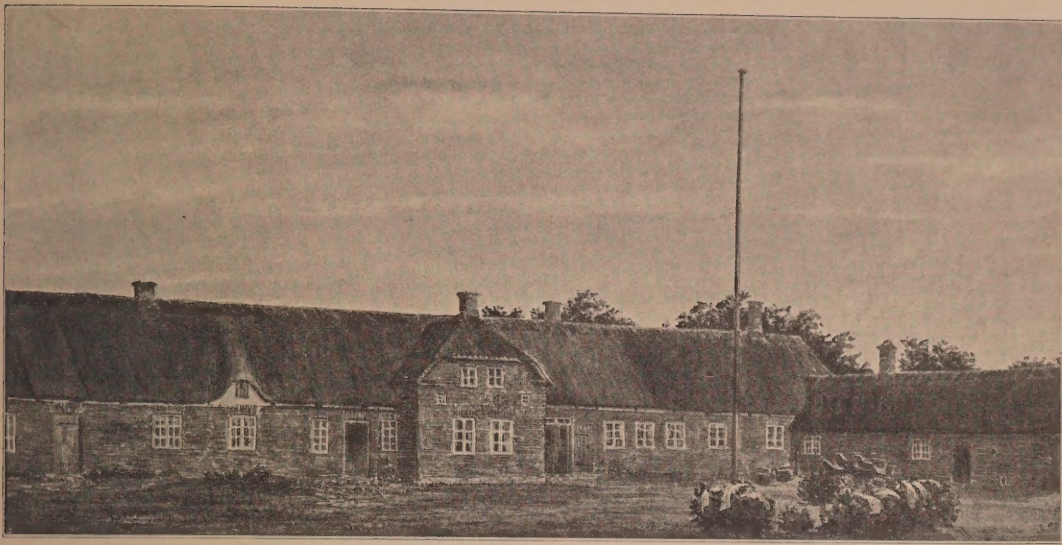
FRA MEDARBEJDERE OG VENNER AF HANS KUNST

DEN 11. NOVEMBER 1919

SØHAVE, GJENTOFTE. OKTOBER 1919

Martin Nyron

Præstegaarden paa Holmsland. Efter Akvarel af M. Borch

MARTIN NYROP OG HANS KUNST

I

OVRE paa Holmsland, Vestkystens »Amager«, den lille frugtbare Ø mellem Ringkøbing og Stadil Fjorde, er Martin Nyrop født 1849. Hans Fader, CHRISTOPHER NYROP, var dengang Præst i Gammel- og Ny-Søgn; Præstegaarden laa omtrent midt mellem de to Sognekirker. Hans Moder, født AHLMANN, var Søster til den alsingske Landmand NICOLAI AHLMANN, der sammen med HANS KRYGER fra Bevtøft ved den grundlovgivende Rigsdag i Berlin 1867 paa Nordslesvigernes Vegne afgav Erklæringen: Wir sind Dänen und wollen Dänen sein (C. Nyrop: Slægten Nyrop. Kbhvn. 1908).

Holmsland Klit, den Klitrække, der som en Krumsabel lukker for Ringkøbing Fjord, hørte dengang under Gammelsohn. Og naar Beboerne om Vinteren skulde hente Præsten, kunde de med Kane og Slæde skyde Genvej over den tillagte Fjord. Endnu var der ikke nogen Bro mellem Ringkøbing og Holmsland over det brede og dybe Vandløb Van Aa, der strømmer fra Stadil Fjord til Ringkøbing Fjord. Man maatte køre gennem et Vadested, der var afmærket ved Stager. Og det var morsomt nok for en lille Dreng, der sad paa Bukken, at se Hestenes Haler flyde, naar Vognen var ude paa Dybet.

Martin Nyrop, det næst yngste af ti Børn, fem Sønner og fem Døtre, og sine Forældres yngste Søn, kom til Verden den 11. November. Det er St. Martins Dag, og efter middelalderlig Skik blev han opkaldt efter den gavmilde nordfranske Helgenbisp. Til Præstefamiliens Venner hørte Skolelærerfamilien Fjord, hvis Søn var »den rare (o: mærkelige) Johannes«, som han kaldtes af Sognefolkene, nemlig den senere Docent N. J. Fjord. Hans Høkkogning turde hvile paa Iagttagelser, han i sin Barndom havde gjort dér paa Egnen, hvor Beboerne brugte at sætte de kogende Gryder i deres Senge. Omegnen er rig paa smukke Landsbykirker af rhinsk Tuf

og Granit, Budbringere fra Rhinlandenes middelalderlige Arkitektur, og ikke langt fra Holmsland ligger He Kirke med sit romanske Granittaarn. Men Præstesønnen var for lille til, at denne Bygningskunst, vore middelalderlige »Stenmestres« Værk, kunde gøre mindste Indtryk paa ham. Derimod husker en Dreng altid sit Barndomshjem, og er han født paa Landet, glemmer han aldrig den Natur, hvori han har levet sine første Aar. Langt mod Vest, hvor Solen gik ned, og saa langt mod Syd, som Synet rakte, svømmede Holmsland Klitrækker paa Fjorden som hemmelighedsfulde blaa Bjerge, og Præstegaardens hvidkalkede Stuevægge blev en Erindring om hjemlig Renhed og Fred.

Christopher Nyrop

1856 flyttede Nyrops til Marstal. Fra Kolding fragtedes en Skude, der sejlede Præstefamilien og alt dens jordiske Gods til Ærø. Det var just en Pintsedag; Kirkeklokkerne ringede i Land, hvor alt var Foraar og Solskin. Det var som at komme fra det yderste Tule til det milde Syden. Bagved laa det barske Vestjylland med den alvorlige Befolkning i mørke Dragter; foran: det sollyse Land, fuldt af foraaersglade Mennesker, vrimplende af unge, lysklædte Piger. Thi Marstal var – og er endnu – en udpræget Skipperby, dog morsommere dengang, med mange straatækte Huse, og Rendestene midt ad Gaderne. Men i den gode Aarstid var næsten alle Mænd paa Søen. Naar Skipperne og Søfolkene kom hjem, forslog de Tiden med at male deres Huse. Naturligvis var Sømandslivet stærkt dragende for alle raske Marstaldrenge. To af Martins Brødre gik til Søs. Sammen med en tredie kom de senere til Nordamerika. Den ene faldt i Borgerkrigen; de to andre har forplantet Slægten. Kun een af Brødrene studerede; han døde som ung Mediciner. Den ældste Søster, senere gift med Præsten Varming, og Moder til Arkitekten Kristoffer Varming, gav Martin den første Undervisning. Da han var henved ti Aar, kom han til Sorø. Hans Fader sejlede med ham, slemt søsyg, i Dæksbaad til Korsør, hvor han for første Gang i sit Liv lugtede Stenkulsrøg. 22. August 1859 blev han optaget paa Akademiet. Og da Faderen var rejst, lukkede Sorø Skove sig om en lille ensom Dreng, der fortvivlet længtes efter sin Barndoms friske aabne Strande. I et Brev til Faderen bad han om at komme hjem igen. Men faa Dage efter var Sorgen slukket. Han var blevet Ven med en anden Øbo, en Præstesøn fra Samsø.

Gennem fem Slægtled havde Martins Forfædre siddet som Præster i Danmark og Norge, lige siden hin Hans Pedersen Nyrop, der under Kristian V var Præst paa Lofoten. Der maa saaledes i Slægten have opsamlet sig en Del boglig Kultur – allerede Hans Pedersen efterlod sig et Bibliotek paa 143 Bind –, og man skulde tro, at Martins Drengenhjerne var vel skikkaet til at holde fast paa Kundskab. Men han blev luddoven i Skolen. Kun altfor ofte kom han paa »Vognen«, som det kaldtes naar et Ettal, en »Vognstang«, fulgtes af fire runde Nuller. Men Dag ud Dag ind havde han for sig den store, gamle Klosterkirke, Mursten fra Jordsmon til Gesims, streng og simpel i sit Ydre, dog rigt aftonet, varm og sart i de røde Mur-

Helene Nyrop f. Ahlmann

flader. Streng ogsaa i sin franske Cistercienserplan, uden Taarn, uden Absider ved de fem Korkapeller, men gemmende i sit Indre den rigeste, muntreste Afveksling. Thi næppe to af Skibets Arkadefag er ens, Piller, Søjler og Bueslag har Stenmestrene moret sig med at variere, og Lyset skaber paa egen Haand den største Modsætning i de to Sideskibes Perspektiver. Thi mod Nord er det koldt, strengt og roligt som en knælende Cisterciensermunk, mod Syd flimrer det muntre Solskin op mod Halvmørket i Transsepten, hvor den lunefuldt uregelmæssige Murstenstrappe fører til Munkenes Dormitorium. Og udenfor Kirken, ved Nordmuren, eller spredt i Akademihaven, stod de faa Rester af Klo-

sterbygningens Granitsøjler, deriblandt de ypperste Prøver i Danmark paa tidlig gotiske Kapitæler i reneste Louis-Saint-Stil. Det ligger nær at minde om, at Nyrop, der som Dreng har gaaet i den gamle Klosterkirkes Skygge, som moden Stenmester har bragt den haandstrøgne Sten og den hugne Granit til Ære og Værdighed i dansk Bygningskunst. Og mere endnu: Cistercienserkirkens Blanding af Alvor og muntre Stenmester-Indfald kom til at stemme med Nyrops Kunstnersind.

Men fra Skolens Side gjordes der aldrig Forsøg paa at lade den gamle Bygning faa Mæle. Aldrig hentydedes der til, at man var Genbo til et Mesterværk af dansk Arkitektur; ingen af Lærerne røbede for Disciplene, at Kirken var et Mindesmærke over Danmarks største Middelalderskikkelse, at den var den mægtige og højsindede Hvideslægts Gravmæle og rummede Minder om navnkundige Danske. Heller ingen fandt paa at henvise Disciplene til den trodsige Bjernede Rundkirke – der dengang endnu ikke havde faaet sit Ydre skamferet ved Restauration –, eller til Fjenneslevlille Kirke ved Absalons Fødested; og Pedersborg Kirke, Borgkirken udenfor Sorø, lærte Disciplene kun at kende, fordi de om Vinteren kælkede ned ad Borgbakken.

Som en poetisk Afspejling af Fortiden færdedes dog den gamle Ingemann lyslevende iblandt dem. Han plejede daglig at vandre i Filosofgangen i en sort Silkekappe, som Fru Lucie havde syet ham. En Dag, da Martin kom hjem til sin Værtinde, Enkefru Rosenstand, just med anden Del af Valdemar Sejr i Haanden, sad Digteren hos hende. Han spurgte, hvad det var for en Bog, og da Martin paa hans videre Spørgsmaal, om han havde læst andre af hans Bøger, og hvilken han syntes bedst om, erklærede, at det netop var Valdemar Sejr, svarede Digteren, at det gjorde han ogsaa selv.

Forøvrig plejede Martin og en lille Bande Kammerater med eller uden Forlov fra Skolen at søge ud til Sorø Skove. Om Sommeren var man primitive Huleboere i Jordhytter, om Vinteren Kavallerer hos en Skovfoged, med Spil, stærke Drikke og Tobak. Paa Skolen kappedes Martin, der gentagne Gange var blevet Oversidder, med en Kammerat om Fuksepladsen, og da den gamle Rektor Tregder gennem et opsnappet Brev havde faaet Nys om Skovgængernes Gerninger, greb han resolut

Tyren ved Hornene. Den 31. Marts 1865 meddelte han kort og godt Martin, der dengang sad i 5. Klasse, at hans Fader skriftlig havde indvilget i at tage Sønnen ud af Skolen. Da den unge Udstødte senere hen paa Sorø Torv lod denne Nyhed gaa videre til sin Græsklærer J. H. Bang, fik han fluks dette Testimonium: Morten er en god Dreng, men han er doven.

Han holdt af at tegne, dog mest levende Væsener, og sammen med en Kammerat – hændelsesvis hans Medbejler til Fuksepladsen – havde han en Gang om Ugen faaet ekstra Undervisning hos Akademiets Tegnelerer, Maleren Christen Dalsgaard. Senere har Nyrop paa sine Rejser glædet sig ved at tegne og male i Vandfarve Almuetyper i deres Nationaldragter. I den klare, rene Kontur og i Sansen for den smukke Stilling kan man spore hans Tegnelerer fra Sorø. Hans Fader, der var hans ubetingede Forsyn, havde imidlertid truffet Bestemmelse om hans Fremtid. Han skrev til Sønnen, at nu skulde han i Lære hos »en brav Tømrer« for senere at blive Arkitekt. Da dette Fremmedord aldrig var forekommet i Akademiets Undervisning, vidste Martin heller ikke, hvad det betød. Men paa Holmsland havde han i sin Tid sluttet et beundrende Venskab med en Skibstømrer. Da denne altsaa var Tømrer, mente Martin, at han ogsaa maatte være Arkitekt, og naar det var Tilfældet, vilde Martin gerne være det samme.

II

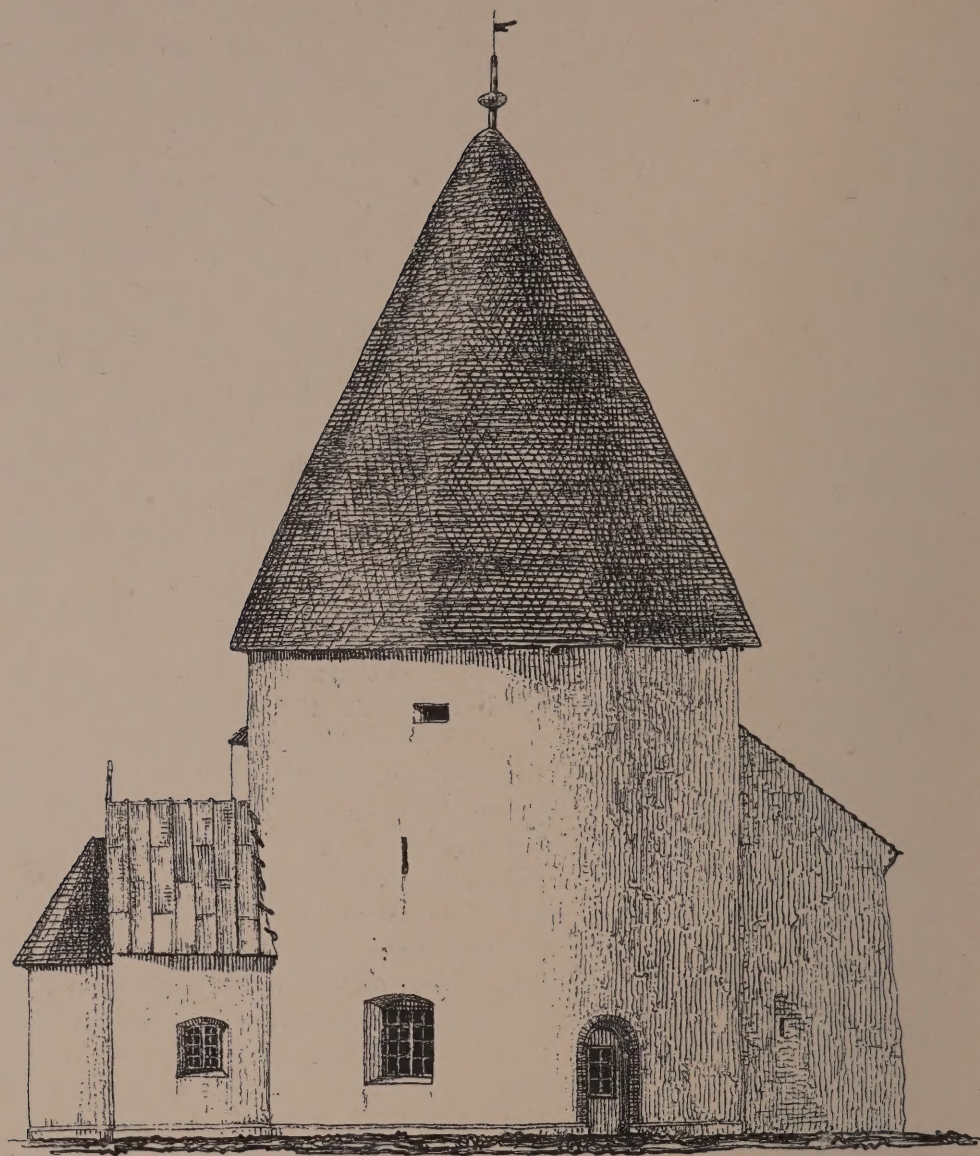
Som Resultat var Afslutningen af de godt halvsjette Aars Arbejde under Visdomslugen jo ikke straalende. Men Martin Nyrop har stedse ment, at Fortid og Fremtid ejer man paa en Maade altid. Nutiden maa man glæde sig ved, fordi den aldrig vender tilbage. Nu førte Forsynet ham til København, hvor han foreløbig boede hos sin Farbroder, Instrumentmageren CAMILLUS NYROP, og gik i Lære hos Tømmermester KAYSER. Denne leverede bl. a. Kommunen Rendestensbrædder, og Martin sattes straks til at forny de udrangerede rundt om i Byen. Det var ikke videre morsomt at ligge over en Rendesten, naar f. Eks. tidligere Kammerater, Soranere, tilfældig stoltserede forbi i Ferietiden. Men paa den anden Side: det gjaldt bogstavelig talt at tjene sig op fra neden, fra Rendestenen. Hvert Skridt fremad blev tillige en Oprejsning. Det var saaledes med en Følelse af Stolthed, han og hans Lærekammerat, den senere Tømmermester Anton Christensen, første Gang brugte den mandige og anselige Tømmerbil, den bredbladede, tohændige Tømmærøkse. Martin var ogsaa vel tilfreds blandt sine daværende Værkfæller, og hans Haandværkertid har ikke blot præget hans Ydre – hans Øgenavn, »Snedkeren«, vidner jo derom –, men ogsaa hans Kunst. Han blev ikke støbt i den vitruvianske Renaissances Arkitektform, over en Kærne af Teori og Matematik. Lad det være sagt straks: I Kraft af sin Oprindelse og sin Udvikling nedstammer han fra Middelalderens danske »Stenmestre« – som de kaldtes –, Folk som hin Carl Stenmester eller sin Navne. Martin Stenmester, derovre i Skaane har bygget Kirker og hugget Døbefonte, eller som hin statelige Række sindrige og opfindsomme jyske Stenmestre, der nu og da har signeret deres Værker, og som har bygget Kirker, smykket dem med Portaler og pyntelige Absider og hugget Ligsten og Døbefonte.

Mens Martin stod i Lære, forflyttedes hans Fader (1866) til Udby paa Tudsenæs,

MARTIN NYROP OG HANS KUNST

der skyder sig ud i Issefjorden ved Holbæk. Men Sønnen fik kun ringe Tid tilovers til at besøge Præstegaarden. Han blev Svend 1869, og han maa have været anset som dygtig og paalidelig. Thi da Vandbygningsingeniør Christian Otterstrøm søgte en Konduktør til Brobygningsarbejde ved Karrebæksminde, anbefalede Kayser den 20-aarige Svend. Havnebestyrelsens Formand, Borgmesteren i Næstved, syntes nok han var lovlig ung. Men under Arbejdets Gang styrkede det den unge Konduktør at mærke, at han alligevel vidste mere end sine Underordnede. Særlig godt forstod han sig paa Brugen af Rambukken. Endnu saa sent som 1873 var han en Tid lang Konduktør paa Glyngøre Dampfærgehavn ovre ved Limfjorden. Men da var han allerede forlængst blevet Elev paa Kunstakademiet.

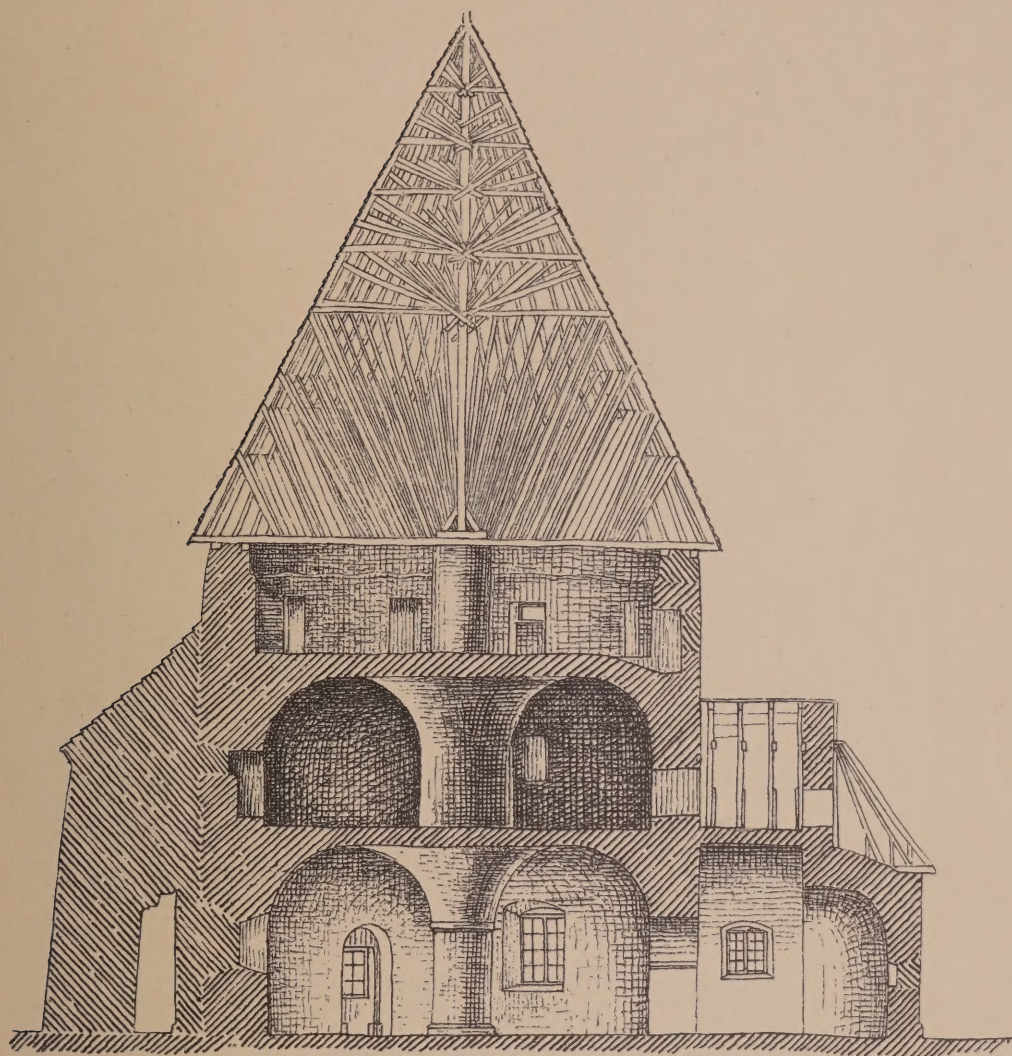
Som Læredreng havde han deltaget i Aftenundervisningen paa Teknisk Skole, hvor han fik Ros for Flid og Fremgang i Tegning, og i Januar 1870 kom han ind paa Kunstakademiet. Dog maatte han afbryde Undervisningen, da han næste Aar blev Rekrut. Som saadan vandt han sit første Ærestegn: de dygtige Skytters grønne Sløjfe. Næste Sommer laa han i Lejr ved Hald. Paa Akademiet havde JØRGEN RØED dengang Forberedelsesklassen; hans Assistent var Billedhuggeren HERTZOG. Han var mer end faamælt, og naar han sagde noget, var han ikke let at forstaa. MELDAHL og CHRISTIAN HANSEN var Lærere ved Arkitekturskolen, deres Assistent var den lærde og kundskabsrige, men kun lidt indladende LUDVIG FENGER, og HANS J. HOLM. Meldahl var en Herskernatur; han hævdede, at Arkitekten kun skulde have Overledelsen. Engang har han sammenlignet Arkitekten med Enevoldskongen, hvis Undergivne som Ministre skulde bringe hans Tanker til Udførelse. Om Christian Hansen stod der en vis Eventyrglans. I sin Ungdom havde han levet en Aarrække i Athen som Arkitekt hos Kong Otto af Grækenland. Her deltog han i Genopførelsen af det lille Tempel for den sejrende Athene Nike paa Akropolis, og her havde han foruden mange andre Bygninger opført Universitetet i klassisk græsk Stil. Eleverne kunde godt lide den noget sære, lidt pebersvendeagtige Mand, der med sine Sidekrøller mindede dem om et ionisk Kapitæl. Og navnlig var det til Morskab baade for ham selv og for de unge Mennesker, naar han i Smug kunde stikle lidt til den almægtige Meldahl. Da han, og ikke Meldahl, var blevet kreeret til Æresdoctor ved Universitetets Jubelfest (1879), lykønskede Eleverne ham ivrigt, hvortil han takkede og svarede, at *han* i hvert Fald ikke vilde være misundelig, hvis Meldahl udnævntes til Apoteker. Dog størst Betydning for Eleverne havde Hans J. Holm. Ham tilkommer Æren for først at have gjort det danske Kunstakademis Arkitecturelever fortrolige med Danmarks gamle Bygningskunst. Hvert Aar drog han paa Studieudflugt med dem, under muntre kammeratlige Former. Og som det fortælles om van Eyck'ernes Altertavle i Gent, at de unge Malere sværmede om den som Bier om Blomster, saaledes gik det ogsaa her: de unge Arkitekter sværmede om de gamle Bygninger, der havde faaet Aarhundreders Hævd i Danmark, maalte og tegnede Planer, Snit, Fasader og Enkeltheder. Nyrop var med i Lund 1872. Og da Kultusministeriet havde bestemt at udgive Bornholms gamle Kirkebygninger, rejste Hans J. Holm i Sommeren 1874 til den lille Klippeø med ni unge Arkitekter. Blandt dem var Nyrop og to af hans nærmeste Venner, Martin Borch og V. Koch. Bornholm, der rummer som en Essens af hele Skandinaviens Naturskønhed, gjorde et stærkt

NORDSIDE

Olsker Kirke paa Bornholm. Maalt af M. Nyrop. Efter Autografi 1874

Indtryk paa dem. Hertil kom de sælsomme Rundkirker, barske middelalderlige Kirkeborge, de eneste helt originale Bygninger fra Danmarks Middelalder. Thi de er skabte af den stejle Bondebefolkning som sikre Tilflugtsteder paa den afsides Ø, for at man kunde bide fra sig mod Venderne og andre Sørøvere. Det er hævdet, at at der er mere Arkitektur i en moderne italiensk Jernbanestation end i hele Danmark. Maaske er Sætningen rigtig, naar man indskyder det lille Ord »italiensk«

VEST-ØST

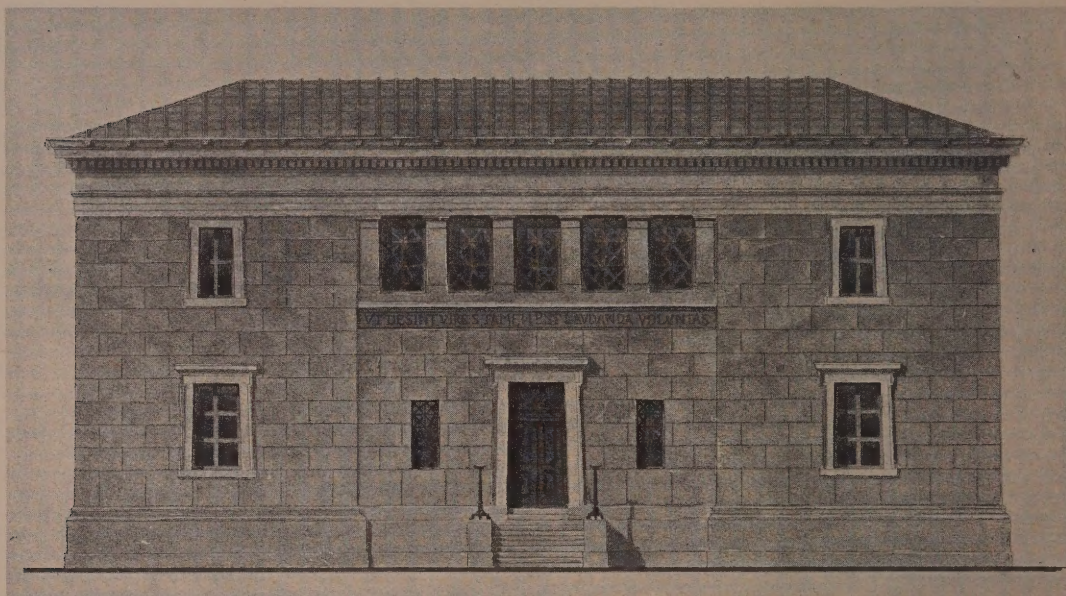
Olsker Kirke paa Bornholm. Maalt af M. Nyrop. Efter Autografi 1874

foran »Arkitektur«. Thi ligesom der ikke er dansk Arkitektur i Italien, behøver der heller ikke at være italiensk Arkitektur i Danmark. Her, foran Rundkirkerne, saa de unge Arkitekter for første Gang Bygninger, der helt var formede af deres dobbelte Bestemmelse, som Kirker og Borge. Disse gamle, simple Bonde-Kirkeborge har da netop ogsaa ved deres fuldkomne Selvstændighed, deres Uafhængighed af alt, hvad der ellers kendes af Arkitektur, vakt Opmærksomhed og Beundring over hele Europa.

MARTIN NYROP OG HANS KUNST

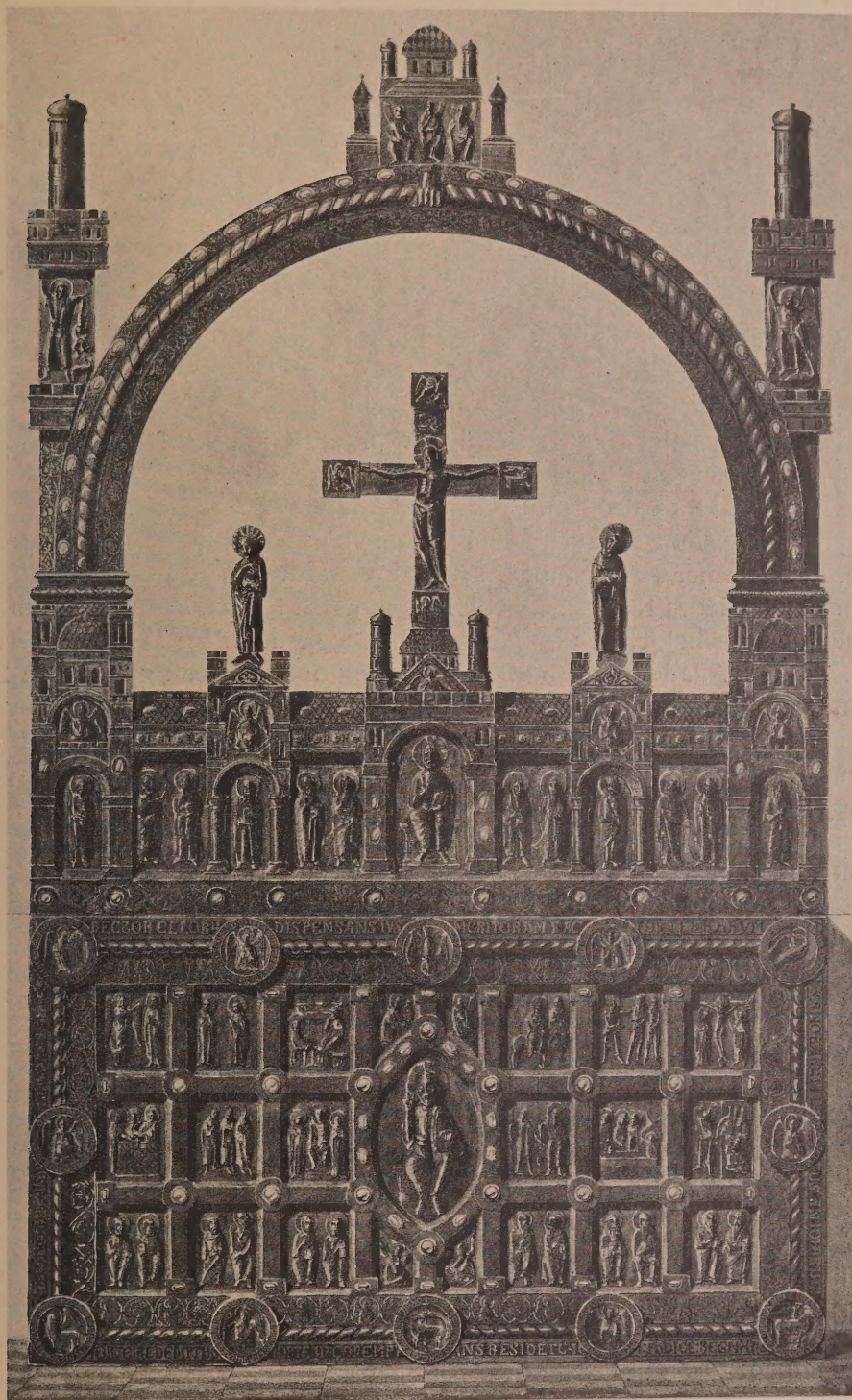
Nyrop maalte alene Olsker Kirke. Med Autografierne af deres Tegninger, der udkom i det bekendte Folio-Værk: Bornholms ældgamle Kirkebygninger, havde de en Del Besvær. Thi det var ikke Sværten, der gav Streg, men Fedtstoffet i Sværten.

Fra 1871 til 1874 tegnede Nyrop hos Arkitekt F. V. Tvede. Han var jævn og ligefrem i sin Mund. Den Unde skal tordne i Deres Hals, hørte til hans Yndlingssætninger. Og 10 Rdlr. maanedlig var Taksten for en Tegnens 7 Timers daglige Arbejde. Dog var Tvede forøvrig ikke karrig overfor Nyrop; efter en Maanedes Forløb gav han af egen Drift sin unge Medhjælper 30 Rdlr. Ved den Tid restaurerede Tvede Kallundborg Kirke, og i Embeds Medfør opsøgte han undertiden af Worsaae. Overfor den yderst belevne Arkæolog aflagde Tvede sit sædvanlige Væsen, og det

En Rektorbolig. Skolearbejde af Nyrop fra Akademiet

hændte engang, da han fulgte Worsaae tildørs, at de – til Fryd for Tegnerne – bukkende slog Panderne sammen. I sin Akademitid udstillede Nyrop (1875) et Vandfarvebillede af Altertavlen i Sal Kirke mellem Struer og Skive. Han havde opdaget den, da han efter endt Arbejde i Glyngøre besøgte sin Søster og Svoger, der var Præst i Sal. Det er de rigeste, pragtfuldeste og bedst bevarede blandt vore kobberdrevne, forgyldte og krystalsmykkede Alterprydelser fra Valdemarernes Tid. Man har undertiden bebrejdet Nyrop, at han havde ondt ved at overholde den klassiske Regel: *manus de tabula*. Her var da endelig et arkitektonisk-dekorativt Arbejde, hvor Haanden ikke har sluppet Tavlen, før den var fyldt med den ødsleste Samling fantastisk romansk og byzantinsk Arkitektur, den mangfoldigste Ornamentik og de djærveste Figurer, og før den straaled og gnistrede af Guld og Krystaller som et sandt østerlandsk Orgie i Former og Farver. Naar man ser Nyrops Skolearbejder, med deres beherskede og abstrakte Udtryksmaade, forstaar man helt vel, at dette

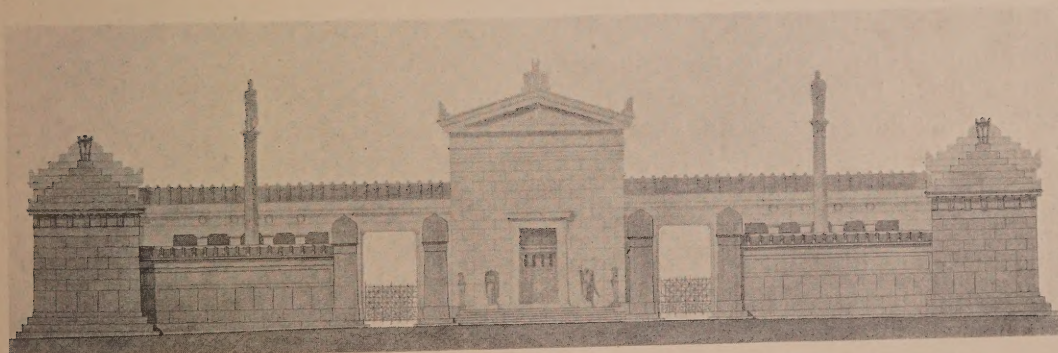
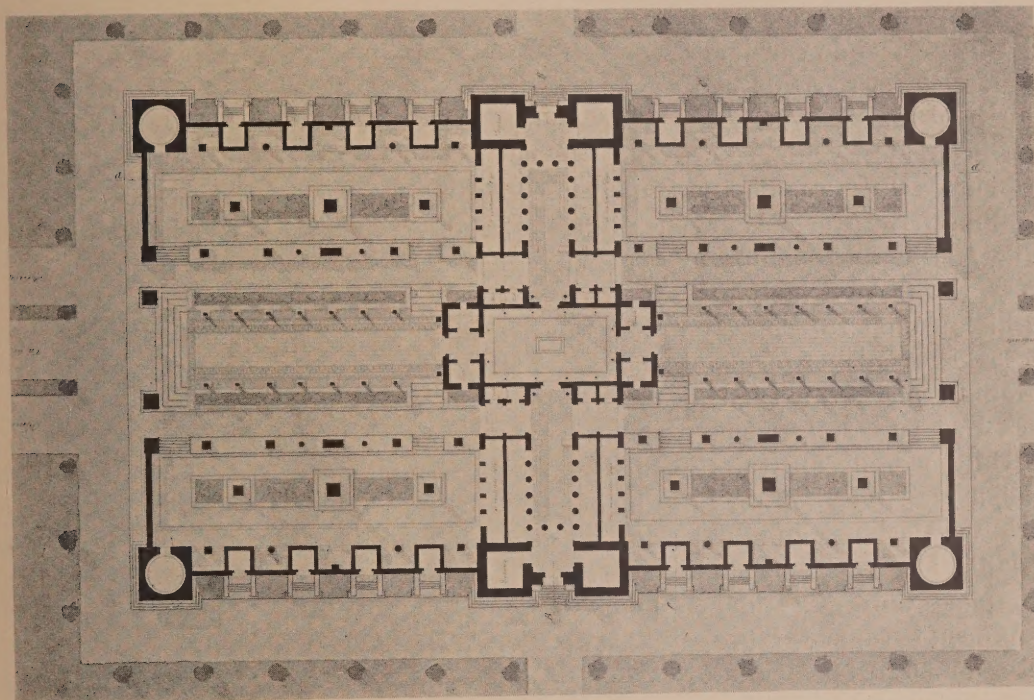
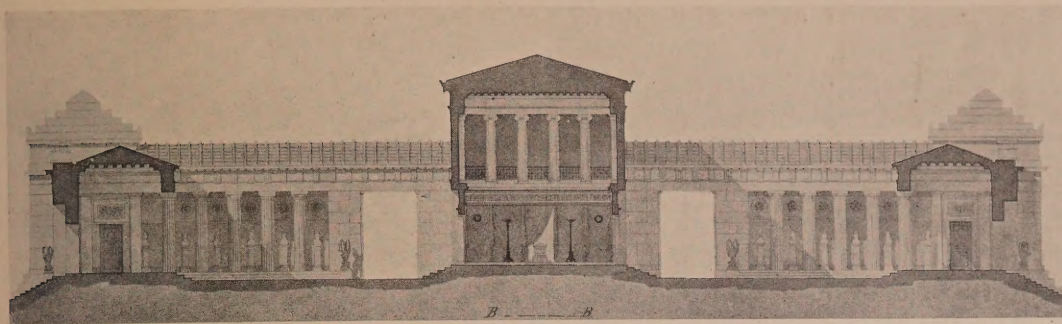
Alterprydelser i Sal Kirke. Efter Nyrops Vandfarvebillede

Værk, efter alle Solemærker at dømme en dansk Guldsmeds Arbejde, maatte virke befriende og styrkende paa ham.

1874 kom Nyrop ind paa DAHLERUPS Tegnestue, hvor han arbejdede i fem Aar. Den livfulde, sorgløse Arkitekt, der gennem en Menneskealder har vundet sine vekslende Medhjælperes Hengivenhed, indtog ogsaa straks sin unge Kaldsfælle. Det lykkedes aldrig Dahlerup at faa Bund i sin Pengepung. Kneb det med Mønten, solgte han et Par af sine virtuosmæssige Akvareller til gode Venner blandt Haandværksmestrene. En Dag forlod Nyrop Tegnestuen efter forgæves at have fristet en Kollega med Kaffe hos Brønnum. Ude paa Gaden faldt det ham ind at haane Kammeraten, der var blevet tilbage ved sit Tegnebord foran Vinduet. Nyrop rakte da Tunge ved Ruden. Men han havde ikke set, at Dahlerup var traadt hen til Vinduet, og nu skoggerlo over sin Medhjælperes Forfærdelse. Dahlerup var som en ældre, betænk-som Broder for sine unge Medhjælpere. Naar Jordbærrene antoges at være modne i Udby Præstegaardshave, spurgte han Nyrop, om han ikke længtes efter at smage dem, og paa sit bejaende Svar blev han straks hjemforlovet. Det opmuntrede ogsaa de unge Elever, at han, der fronderede mod Akademiet, sagde sin Mening rent ud. Engang erklærede han, at Etatsraad Meldahls Valgsprog altid havde været: Afvejen Dreng, her kommer Ferdinand! Da Konkurrencearbejderne til det nye Raadhus i Hamborg udstilledes 1876, skænkede han generøst 100 Kr. som et Grundfond, for at Akademiets Arkitektelever kunde rejse ud og se dem. De skrabede selv andre Penge sammen, Akademiet skød 200 Kr. til, og over Lübeck gjorde saa 25 unge Arkitekter Turen, der maa have været usædvanlig rig paa mærkelige Oplevelser, at dømme efter den illustrerede Dagbog en af Deltagerne, Martin Borch, har ført. Da Dahlerup 1878 rejste til Paris, hvor han ordnede den danske Afdeling paa Verdensudstillingen, fulgte Nyrop ham som en af hans Medhjælpere.

Men Kammeraterne beundrede ogsaa Dahlerups Bygninger. Nyrop – der under Dahlerup bl. a. har tegnet paa den kapriciøse og gratiøse Kunstnervilla til Landskabsmaler Aagaard i Rosenvænget – har skildret sit Indtryk af Det kgl. Teater. (Jens Vilhelm Dahlerups Liv og Virksomhed. Kbhvn. 1907.) Under en Belysningsprøve, hvortil Publikum havde faaet Adgang, sad han oppe i en af Logerne »og saa ned over det store skønne Rum, som Publikum iagttog i stille Beundring, men da saa pludselig den fulde Belysning straaledede over hele Teatret, undslap der alle et Begejstringsraab«. »Man kunde ikke andet, man maatte beundre den rige, kunstneriske Udsmykning, der overalt straaledede en imøde, og – føjer han til – saa i Forbindelse hermed det hjemlige, det gammelkendte ved Prosceniet. Dahlerup havde haft den rette Forstaaelse af, at det gamle, Traditionen, skulde føres med ind i den nye Bygning«. Det kan heller ikke nægtes, at i Dahlerups kraftigste Tid har hans Fantasi og kunstneriske Forvandlingsevne været ret enestaaende i Danmark. Desuden var han friskere og dristigere i Behandlingen af de historiske Stilarter end de samtidige danske Arkitekter. Talen er om den simple, kraftige Bygning for Havnevæsenet ved nordre Toldbod, hvor navnlig Siden mod Havnen med sikker Haand er formet over Motiver fra Palazzo Pandolfini i Florents og Palazzo Barberini i Rom. Fremdeles om Det kgl. Teater, til hvis Forside Sapienza-Kirken i Napoli har givet Motivet, og som i sin Helhed er et rigt, friskt, festligt og fantasifuldt

MARTIN NYROP OG HANS KUNST

En Begravelsesplads for fortjente Mænd. Nyrops Afgangsarbejde fra Akademiet

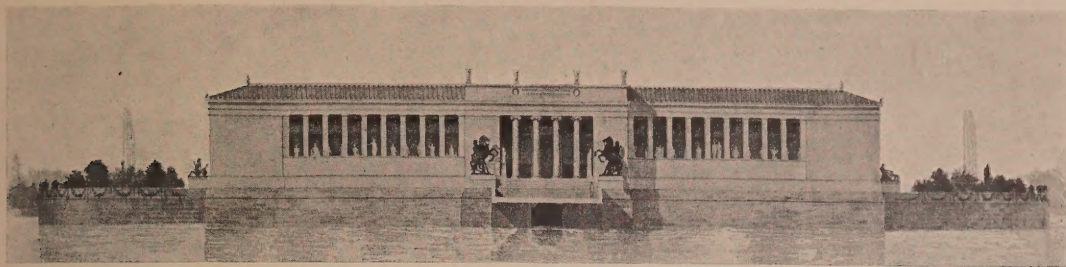
Værk. Vi gør os det ikke altid lige klart, at København, takket være Dahlerup, ejer en af de fornemst virkende moderne Teaterbygninger i Europa. Og endelig om Eventyrhuset, Børnenes Feslot, det kinesiske Pantomimeteater i Tivoli, efter en Kinafarers Udsagn »mere kinesisk end Kineserne nu bygger«, behersket af det lykkelige Indfald: Paafuglen med den opslagne Hale som Fortæppe. Disse tre saa vidt forskellige Arbejder sammen med den senere udførte Dronning Louises Bro og Ny Carlsbergs Skorsten kan vel bringe Eftertiden til at tilgive Dahlerup, at han saa hurtig løb tør. Men hertil kom, at han i sine Skitsebøger fra hele Europa ejede et Overflødhedshorn, som han med stor Liberalitet rystede ud for sine unge Venner. Det er da forstaaeligt, at han som Menneske og Kunstner virkede ganske berusende paa mange unge Arkitekter. Han blev, efterat de 1879 havde stiftet Akademisk Architectforening, da ogsaa denne Forenings første Formand.

Gennemgaaende var det ikke meget af Samtidens danske Bygningskunst, de unge Akademi elever respekterede. De beundrede Herholdts Universitetsbibliotek og Nationalbank for den kyndige Beherskelse af Materialerne og for den Klogskab og Takt, hvormed de to Bygningers forskellige Øjemed havde faaet Udtryk i det Ydre. Men ingen af de Unge traadte i personligt Forhold til den yderst reservede Kunstner. Kammeraterne overraskedes engang over den gode Forstaaelse af nordisk Murstensgotik i Helsingørs Raadhus, bygget i Halvtredserne af en nu forglemt, tidlig død Arkitekt, Bernhard Seidelin.

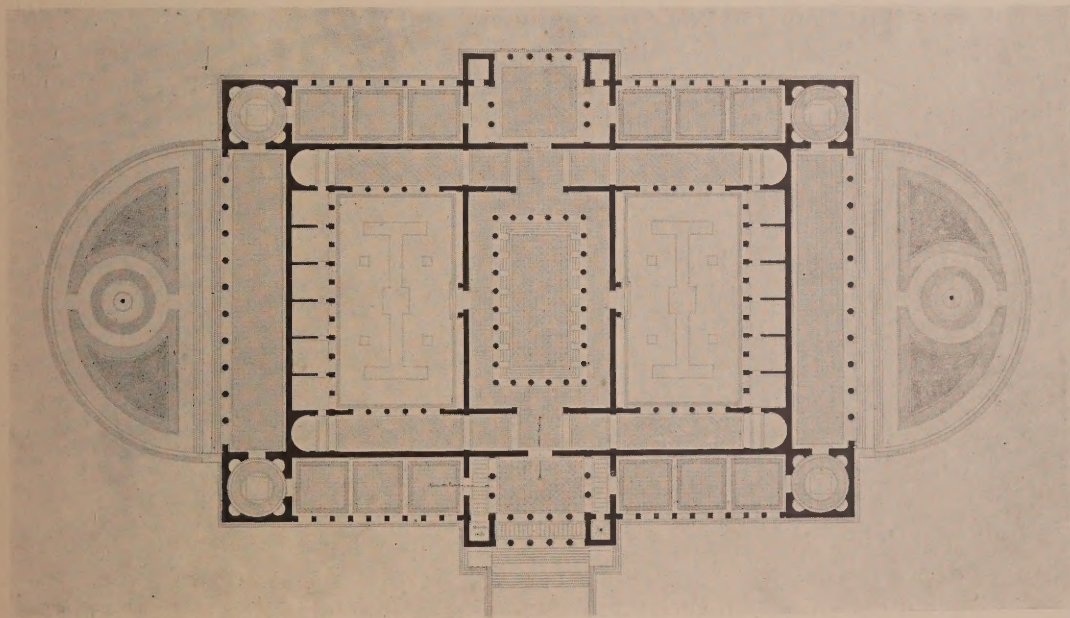
Lillejuleaften 1876 fik Nyrop Afgang fra Akademiet. Hans Afgangsarbejde, en Begravelsesplads for fortjente Mænd som Del af en større Kirkegaard, beundredes af Kammeraterne (men den lidt ældre Bindebøll syntes Langsiden lignede et Plankeværk med Tørrestolper bagved). Han fik straks Lov at deltage i Konkurrencen om lille Guldmedaille, og til almindelig Overraskelse vandt han efter kun tre Maaneders Arbejde Medaillen for sin Løsning af Opgaven: Et Museum for antik og moderne Skulptur. Derimod konkurrerede han de to følgende Aar forgæves til store Guldmedaille. Den ene Gang stødte hans Projekt, Et Kunstakademi, mod Datidens Fordring paa Indordning under en enkelt historisk Stilart. Han havde desuden tiltænkt Bygningen berappede Mure, Zinktag og Terrakotta til alle Ledføjninger, Kapitæler o. s. v. Hans andet Projekt, Et Nationalmuseum, blev præget af Erindringer fra Kronborg. Endelig lykkedes det ham i tredje Omgang (1880) at vinde Medaillen med sit Projekt: En Børs for en større Hovedstad, udført i rig romersk Stil.

I disse Aar begyndte han at bygge selvstændig. Gennem Murmester FUSsing var han kommet i Forbindelse med Murstensgrosserer Vald. Petersen. For ham opførte han Landstedet »Bakkehave« mellem Rungsted og Hørsholm. Det er her Tømmer-svenden, der har det afgørende Ord. Midtpartiet mod Haven er en Tømmerkonstruktion; Loftet i første Stokværk hænger i to Træsøjler. Paa Gammelkøgegaard bragte han Sidefløjene i Overensstemmelse med Hovedfløjen, idet Murene gjordes røde og Frontispicerne afvalmedes. Desuden tegnede han for Storck Prækestolen i Helligaandskirken og til Heinrich Hansen den store Kamin i »Normannersalen« paa Frederiksborg. Meget mod Nyrops Ønske kom Kaminen til at staa i glaseret Brændtler; den var tænkt uglaseret.

Størst Betydning her hjemme for Nyrops og hans Kammeraters kunstneriske Ud-

vikling fik Opmaalingerne af Kronborg, den kostbareste Juvel i Danmarks gamle Bygningskunst. Det er første Gang man her i Landet har villet gennemføre den franske Renaissances regelmæssige Slotsplan: tre Fløje, der sammen med en lavere Terrasse omslutter den indre Slotsgaard, Æresgaarden, *la cour d'honneur*. Men da man fra Hovedfløjene vilde have Udsigt over Sundet, blev Forgaarden, *la basse-cour*, udeladt. Det blaa Sund er Kronborg Slots Forgaard, og Staldgaarden er Skaaneland ude i Horizonen. Heraf fulgte, at Hovedportalen, der skulde have været i Terrassen midt for Hovedfløjen, formløst lagdes i den ene Sidefløj. Og under Stenmestrenes Hænder er Renaissancens Fordring paa Symmetri og Regelmæssighed helt forkommet. Ikke to Fasader er ens, ikke een symmetrisk. I Sydfløjen veksler spidsbuede Vinduer med rektangulære, een Fassade beherskes af Vægtergangens Brystværn, en anden af de murede Kviste, en tredie af Diamantkvadre, en fjerde af den fremskudte Portal, en femte af Klokketaarnet. Og af de antike Ordener har Stenmestrene skabt snart milde og lunefulde, snart strenge og kække kunstneriske Virkninger. Hertil kommer den maleriske Virkning af Materialierne, den køliggraa Sandsten mod det

Et Museum for antik og moderne Skulptur. Tilkendt lille Guldmedaille

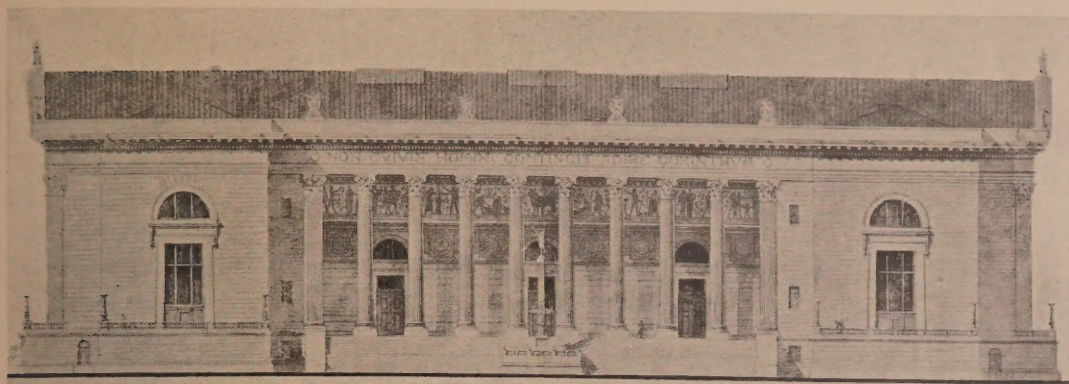
smaragdgrønne Kobber. Og for den, der paa Afstand, tillands eller tilsøs, kreser om Slottet, skyder dets Masser sig op i bestandig afvekslende, lunefulde, kække Silhuetter, beherskede af Klokketaarnets fantastiske kobbærtækte Spir.

Intet Under at dette Slot, der ser ud som skabt af Stenmester-Improvisationer, gjorde et stærkt Indtryk paa de unge Arkitekter, der i tre Somre, 1876-78, blev fortrolige med det. Dengang laa det endnu gemt bag alle sine grønne Bastioner; først senere har man tilladt Skibsværftet at æde sig ind paa det og ødelægge Ædelstenens Indfatning. Nyrop var den eneste, der gjorde hele Kampagnen med, det første Aar sammen med KNUD LARSEN og KÜHNEL, det andet med ARNOLD KROG og HACK KAMPMANN, tredie Sommer atter med Krog foruden med AXEL BERG og MARTIN BORCH. De kunde ikke undgaa nogen Smitte fra de gamle Renaissance-Stenmestres Kaadhed. Deres Tegnestue laa tilhøjre for Porten i Nordfløjens underste Stokværk. Herfra fandt de en hemmelig Nedgang til Kasematterne. Naar de ved høje Raab havde tilkaldt Sergenten, der nød Indtægten ved Forevisningen, retirerede de skyndsomst tilbage til Arbejdsstuen. Her fandt Underofficeren dem flittige ved Tegnebrættet, og uden Anelse om, hvem der havde været i Kasematterne.

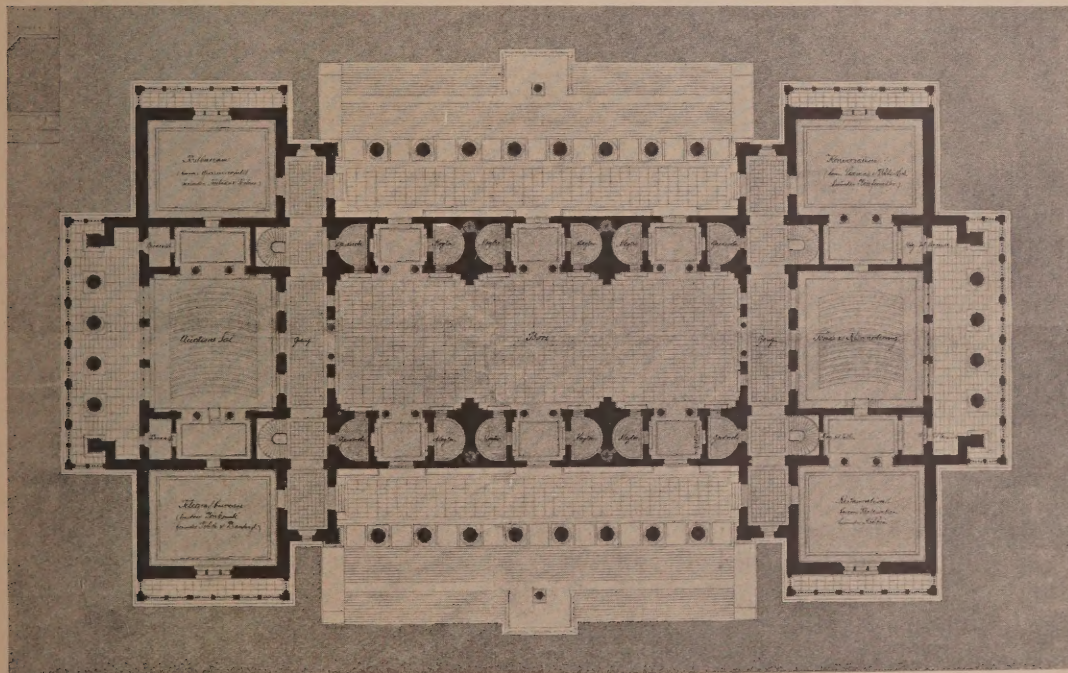
Med den store Guldmedaille fulgte Akademiets store Rejsestipendium, 2500 Kr. i to Aar, hvortil kom 800 Kr. til Hjemrejsen. Sammen med Hector Estrup drog Nyrop den 16. Maj 1881 fra København over Rostock, Berlin og Prag til Wien, der blev deres første Station. Her opsøgte de to unge Danske straks deres berømte Landsmand, THEOPHILUS HANSEN. De traf ham i Parlamentsbygningen, som han dengang var i Færd med at opføre. Han stod i Skjortearmer og tegnede, og hilste: Goddag, gode Venner. En af hans unge Elever viste dem Bygningen. Senere indbød han dem til sin Fødselsdag, den 13. Juli, som han fejrede sammen med sine Medarbejdere i sit Hjem, hvor hans Søster Marie holdt Hus for ham. Her traf de deres forlums Lærer Christian Hansen, der egentlig var kommet til Wien for at dø. Han havde dog beholdt sin gamle Malice. Da Broderen drillede ham ret nærgaaende, svarede han med at tale for dennes Venner over Temaet: Sine Venner kan man selv vælge, sine Brødre derimod ikke. Forøvrig gjorde Wiens moderne Bygningskunst ikke Indtryk paa de to unge Arkitekter. Thi det var netop den samme internationale, graa og regelrette Renaissancestil, som de kendte saa godt fra Voldkvarteret og Gammelholm, og som de var flygtet fra. I Triest fik de Tid til at opsøge Christian Hansens Arsenalbygning, og de kom sejlene til Venedig en eventyrlig skøn, gylden Morgenstund.

I København havde, som alt nævnt, det kgl. Teaters indvendige Dekoration gjort et stærkt Indtryk paa Nyrop. Han drømte om mulig engang i sit Hjemland at skabe en farverig Arkitektur, ikke blot smykket med Farver og Forgyltning, men straalende baade udvendig og indvendig af selve Materialiernes Polykromi. Derfor blev Marcuskirkens Mosaiker, Dogepaladsets indre Udsmykning og Stofvirkningen i de ældre venetianske Paladser for ham det værdifuldeste, han saa i Lagunestaden. Her traf han sammen med Hack Kampmann. Senere malede de to Kunstnere hver sit Akvarelbillede af Theoderiks Gravmæle i Ravenna. De gjorde Turen sammen over de norditalienske Murstensbyer, Padova, Ferrara, Bologna til Florents. Gennem Nyrops Skitsebog kan man forfølge de polykrome Oplevelser. I Florents stødte Estrup

MARTIN NYROP OG HANS KUNST

til, og han og Nyrop fulgtes ad til Rom; paa Vejen blev der gjort en Afstikker bl. a. til San Gimignano, der ligger som en Ørnerede paa Klippen med sine maleriske middelalderlige Borgtaarne. Ved Juletid kom de til Rom, hvor en Smule Lediggang smagte godt ovenpaa Anstrengelserne i Norditalien. Det var iøvrig her særlig de primitive kristne Kirkebygninger, Basilikaerne, der tiltrak Nyrop. Det rige Følelsesliv i Forbindelse med Ligegyldighed for alt Udvortes, der var den ældste Kristendoms Særkende, har i disse Bygninger givet sig tilkende i Modsætningen mellem det simple Ydre og det Indres arkitektoniske Rigdom og maleriske Pragt. Her tjener Malerierne og Mosaikerne heller ikke udelukkende kunstneriske Formaal. Det er ej alene Kunst for Kunstens Skyld. Billederne skulde belære Menigmand, der ikke

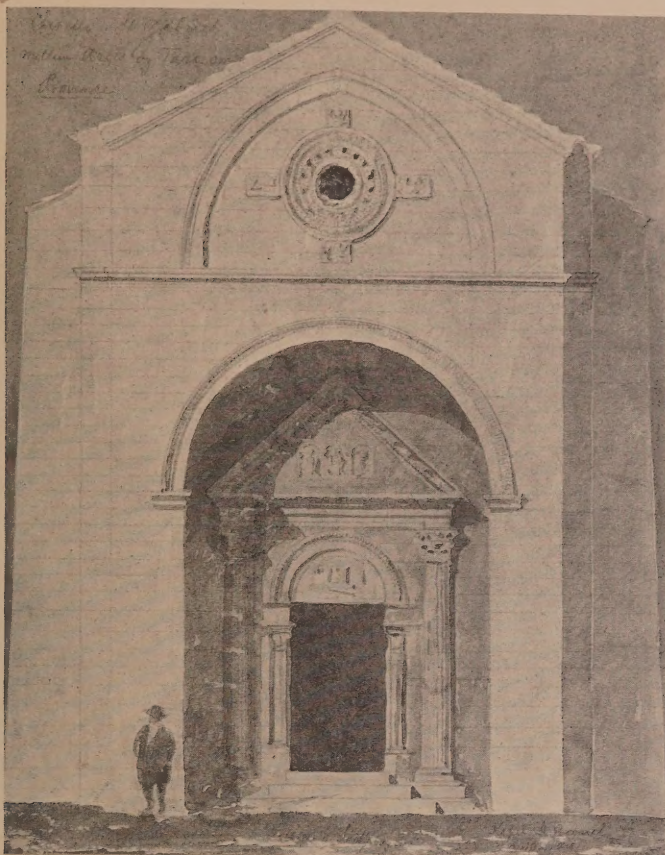
En Børs for en større Hovedstad. Tilkendt store Guldmedaille

Opmaalingsblad fra Kronborg 1879

kunde læse, om Biblens Indhold og de kirkelige Dogmer. Det var den udtrykkelige, i Middelalderen ofte gentagne Forudsætning for, at Gejstligheden tillod Billeder i Kirkerne. Og Basilikaernes Mosaiker og Malerier er de ældste kristelige Værker af folkelig Dekorationskunst. Senere har Nyrop viist, at han har gjort sig fortrolig med denne Tankegang. Desuden studerede han de oldromerske Bygninger med praktisk-folkeligt Formaal, som Folkebadeanstalterne (Termerner) og Konstantins Basilika.

Efter et kort Besøg i Syditalien, Salerno og Pæstum med de græske Tempelruiner, var Nyrop en bælgmørk Martsnat 1882 sammen med Prof. J. L. USSING og Billedhuggeren CARL AARSLEFF i Brindisi, hvorfra de skulde sejle til Grækenland. Med skrækblandet Beundring saa de to Kunstnere den lille tynde og iltre Videnskabsmand tappert slaa løs med sin Paraply paa en kæmpestor *facchino*, der paaatrængende tilbød at føre dem til Dampskibskontoret. Enden blev dog, at Ussing maatte parlamentere og bede Italieneren være Vejviser. Og mens Nyrop og Aarsleff sad tilbage paa deres Bagage, hørte de med uhyggelige Anelser Ussings og hans Ledsagers Skridt svinde i Natten. Det blev ikke bedre, da Italieneren en Stund efter kom alene igen

Portal fra Saint-Gabriel i Elne. Skitsebogsblad fra Rejsen

og skulde hilse fra den fremmede Herre, at han ikke havde Guldpenge nok med sig til at betale Dampskibsbilletten. De troede naturligvis, at nu var ogsaa deres sidste Time slaaet, men fulgte dog skælvende, og blev rigtig af deres Vejviser ført hen til Kontoret, hvor Ussing ventede dem.

Paa det dejlige, klassisk skønt formede Korfu stødte Skolemanden Jean Pio til dem, og videre gik Sejladsen til Patras. Herfra kørte de med Vogne til Olympia. Ogsaa paa denne Rejse vakte Ussing deres Beundring, nemlig ved den stoiske Ro, hvormed han, der kun var Skind og Ben, bar det uafvendelige: Vognens Skumplen paa de usle Veje og de stenede Vadesteder. At se hvorledes Køretøjets fantastiske Bevægelser reflekteredes af hans Legeme, uden at hans Aand et Øjeblik kom ud af klassisk Ro og Ligevægt, gjorde et dybt Indtryk paa hans Lidelsesfæller. Fra Olympia gik Turen tilbage over Patras til Korinth og videre med Dampskib til Athen.

De kan lave, hvad De vil – plejede Christian Hansen at docere paa Akademiet –, men kun Græsk er godt. Nyrop holdt af paa Athens Akropolis, i den klare Luft, højt over den støvede By, stille at nyde de antike Ruiner. Det fornøjede ham at opdage, at græsk Arkitektur ikke var noget for alle Tider stivnet, men at den tværtimod var skiftende, levende og bevægelig. Dog særlig frydede det ham, naar han bag Hel-

Græsk Hyrde. Akvarel i Skitsebogen fra Rejsen

heden, det officielle, fik Øje paa et menneskeligt Ansigt, en antik Stenhugger, der havde givet efter for et pludseligt Indfald: havde smuglet et Par Mus ind i et Akroterion, ladet en Fugl synge mellem Acanthusbladene, omdannet Siderne af det ioniske Kapitæls Voluter til Knopper paa Stængler osv. Saa kom Skitsebogen frem. Det morede ham at faa Kig paa disse Smaamestre i de store Mestres Skygge. Det glædede ham ogsaa gennem Gravmælerne og Votivreliefferne at se ind i oldgræske Hjem, at lære Menneskene at kende i deres daglige Omgivelser. Ogsaa det levende Grækenland, Almuesfolk i deres maleriske Dragter, gengav han i Akvareller, foruden at han skitserede enkelte byzantinske Mosaiker.

I Maj var Nyrop atter i Italien. Sammen med Erik Schiødte tog han til Pompeji for at studere antik Dekorationskunst, mens Schiødtes fede Satyrlatter genlød mellem Ruinerne. Deres Sommerferie nød de paa Kapri. Ved Efteraarstid gik det atter til de norditalienske Byer, hvor Nyrop paa sin Fødselsdag i den gamle Gæstgivergaard *Leone d'Oro* i Mantova trakterede et lille Selskab Skandinaver med Mortensgaas. I Gæstgivergaarden hang det danske Vaaben, til Minde om Frederik IV's Besøg, og da seks af Gæsterne var studerende danske Arkitekter – nemlig foruden Fødselsdagsbarnet: Martin Borch, Ahlmann, Axel Berg, Arnold Krog og Clemmensen – fik Gæstgiveren høje Forestillinger om Danmarks Størrelse og kunstneriske Kultur.

MARTIN NYROP OG HANS KUNST

Græker i Paaskedragt. Skitsebogsblad fra Rejsen

Fra Genova sejlede Clemmensen og Nyrop sammen til Barcelona, hvor de var Julen over. I Perpignan i Sydfrankrig opsøgte de en Landsmand og Kammerat fra Akademiet, Viggo Dorph-Petersen, der her havde nedsat sig som Arkitekt og var gift med en fransk Dame. Nytaarsaften overværede de, nok saa hjemligt, at Dorph-Petersens lille nyfødte Datter kom i Bad. I Saint-Gabriel i det nærliggende Elne har Nyrop paa en Fodtur under en bidsk Nordveststorm fundet en Portal, der senere er genopstaaet som Vinduesmotiv i Raadhushallen. Forøvrig turede han rundt i Provences Byer, hvor antik og kristelig-middelalderlig Bygningskunst ligger Side om Side, og hvor Middelalderen, mærkelig nok paa Trods af danske akademiske Regler, har brudt Stilen ved at optage Motiver fra Antiken. I Paris traf Nyrop og Clemmensen alter sammen, og Nyrop fornyede sit Bekendtskab med den senere Dommer i Ægypten C. I. Ussing. Forrige Aar, under det romerske Karneval, havde Nyrop hjulpet ham ud af en Forlegenhed. Han vilde nemlig være Hane, og havde ogsaa rigtig faaet sig en Hanemaske, men vidste ikke, hvad han skulde stille op med Halefjerene. Den praktiske Arkitekt tilraadede ham da at købe Viftepalmeblade og binde dem fast bagpaa, og saaledes udstafferet nød han Karnevalets Glæder.

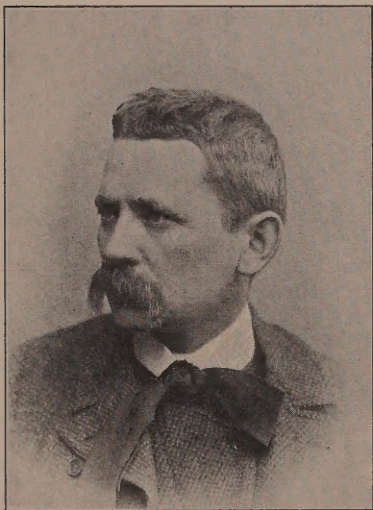
Man bliver træt af at rejse saa længe, og overmæt af Indtryk, eller reagerer ikke længer imod dem. Gennemgaar man Nyrops Rejseliste, ser man, at det er et over-

MARTIN NYROP OG HANS KUNST

vældende Antal Byer og Steder, han har besøgt, navnlig i Italien og Frankrig. Hvert lille Kultursamfund rummer forskelligartede Bygninger, indvendig og udvendig formede efter deres forskellige Hensigt, Mindesmærker af forskellig Art, Dekorationskunst fra forskellige Tider. Hvilken broget Blanding at staa overfor, at gøre Udvalg af! Eet Sted i Sydfrankrig var der en lille Bjærgby, hvor selve Klippen dannede Husenes Bagvægge og noget af Lofterne i underste Stokværk, i en anden By stod en dejlig romersk Triumfbue, i en tredie, Beaune, ligger det middelalderlige Hospital, der er saa skønt og fredeligt, at Viollet-le-Duc skal have ønsket sig syg for at komme til at bo der. Men den vidtforrejte Arkitekt længtes efter Hjemmet, efter at gøre sine Erfaringer og sit Talent frugtbringende. Endnu fik han set nogle af de stolte, kække franske Renaissanceslotte ved Loire, som Chambord og Blois, inden han, i Maj 1883, atter var i Danmark.

III

Der blev hurtig her hjemme Brug for hans Evner. Hans J. Holm var just 1883 udnævnt til Professor ved Akademiet, og Nyrop blev hans Assistent (indtil 1893). I en Snes Aar eller mere var Holm Midtpunktet i Arkitekturundervisningen. Hans Elever elskede og beundrede ham, og i disse Aar tog man hans berømte Langsomhed med som et nødvendigt Onde. Thi den var kun Bagsiden, Vrangside af hans Grundighed, hans Taalmodighed og sejge Udholdenhed, og af hans Kærlighed til Arbejdet. Mere Betydning end et Par Villaer o. desl. fik det i disse Aar for Nyrop, at han kom i Forbindelse med Vallekilde Folkehøjskole. Det skete gennem Ernst Triers Svigerfader, Brygger Troels Marstrand, Wilhelm Marstrands Broder. I sin Ungdom havde han i Køge lært Nyrops Fader at kende, og syntes godt om den unge, ivrige, digterisk begavede og musikelskende Lærer og Kateket, der var lige saa fattig paa Guld som rig paa Børn, og som alligevel bevarede sit frejdige Sind.

Martin Nyrop

Han var dertil frisindet og stærkt grebet af Fyrrernes folkelig - nationale Bevægelse. Skønt hverken han eller hans yngste Søn har hørt til den Grundtvig'ske Kres, mødtes Martin Nyrop med Højskolemændene deri: at han med sin Kunst ønskede attale heltforstaaeligt og hjemligt til Folket. 1885, sam-

Louise Nyrop f. Laub

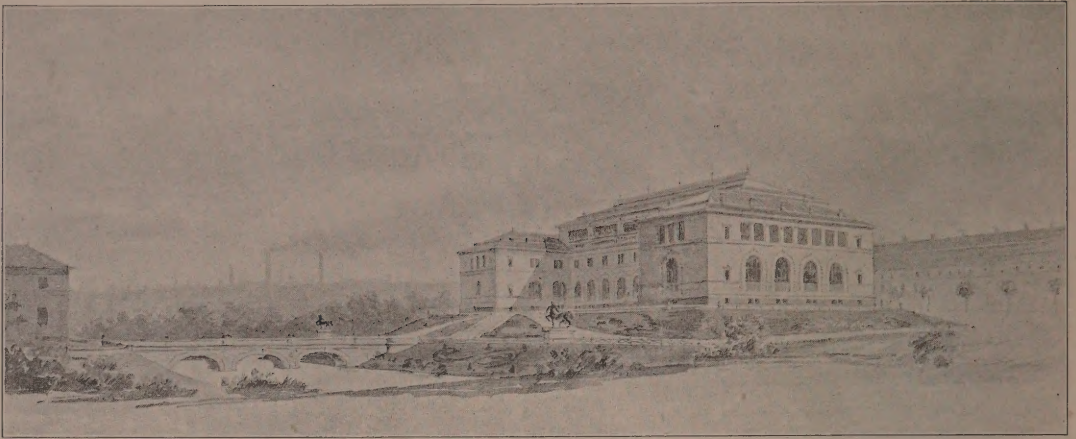

Efter M. Nyrops Tegning 1884

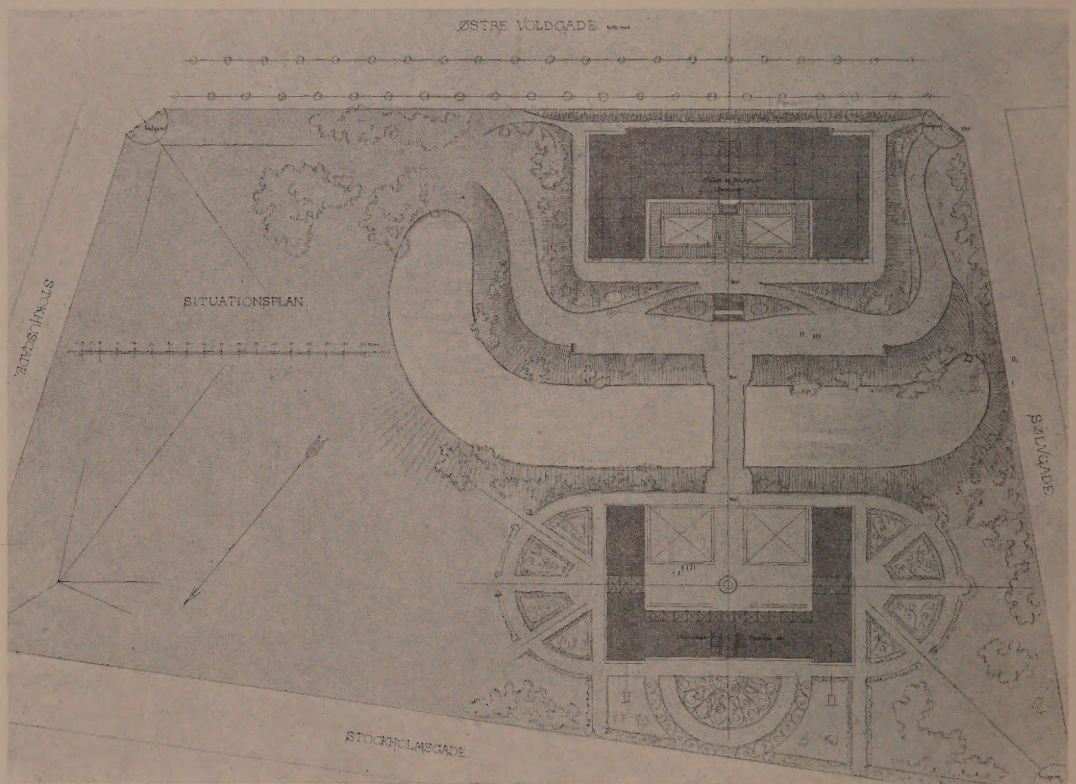
me Aar som han, Præstesønnen, 15. August holdt Bryllup med Præstedatteren LOUISE LAUB, deltog Nyrop i Skitsekonkurrencen til Kunstmuseet. Han havde vendt Bygningens Facade mod Nord, ikke, som Dahlerup, mod Kongens Have og den gamle By, men mod Forstæderne og Farimagsgade, der jo i Tidens Løb er blevet en Hovedfærdselsaare for Museets Besøgende. Og han havde brugt Stadsgraven som Bassin, hvori Bygningen skulde spejle sig. Desuden foreslog han Nationalmuseet flyttet ud overfor Kunstmuseet.

Da den nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunstudstilling forberedtes i København, gjorde Nyrop en Skitse. Byggeudvalgets Formand, Malermester E. SCHMIEGLOW, syntes godt om den. Han satte igennem, at Nyrop blev Udstillingens Arkitekt. Og i Sommeren 1886 havde han sine Planer og Tegninger færdige. Om Efteraaret rejste han til England og Skotland sammen med enkelte af Komiteens ledende Mænd. I London, Liverpool og Edinburgh saa de paa Udstillinger. Men disse Bygninger styrkede Nyrop i hans Opfattelse af Træbygningskunst. Thi hinsides Vesterhavet havde man gennemgaaende skjult eller maskeret Træet. Men saadan vilde han netop ikke have det. Halvt i Smug har han antydnet sin Tanke forneden paa Titelbladet til Værket om Udstillingsbygningerne. Her staar nemlig otte Gange

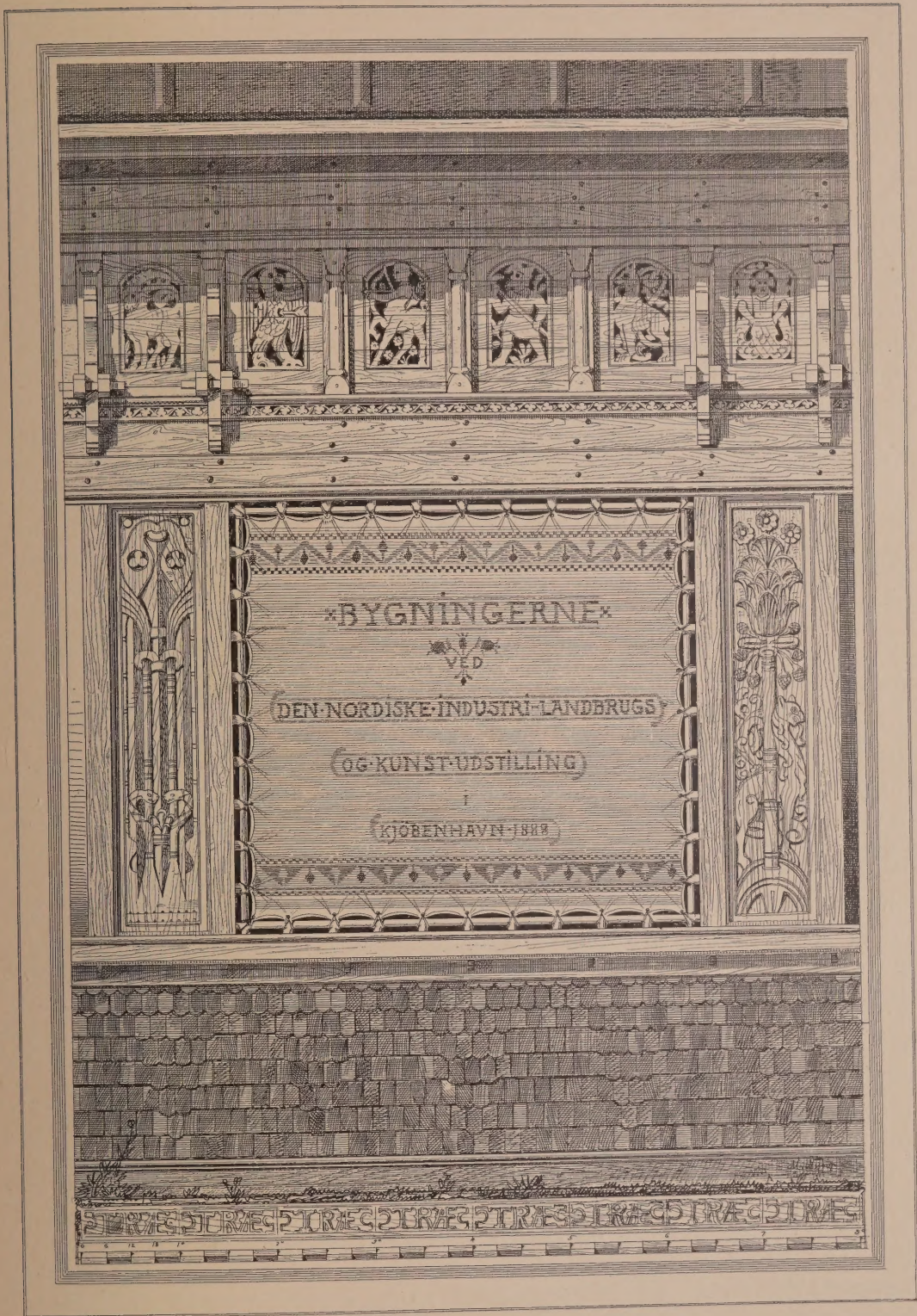
MARTIN NYROP OG HANS KUNST

gentaget Ordet: TRÆ. Bygningerne skulde tjene til Æresoprejsning for det ældste danske Byggeemne og forherlige hans Haandværk. Han tilstod det aabenlyst, da han forklarede dem for Medlemmerne af Teknisk Forening (Teknisk Forenings Tidsskrift. XII). Som Tømrer, sagde han, var han »mest hjemme i Træbygning« og havde »Professionen kær«. Ved sit Arbejde ønskede han at bidrage til, at det smukke

Perspektiv og Situationsplan fra Skitsekonkurrencen til Kunstmuseet

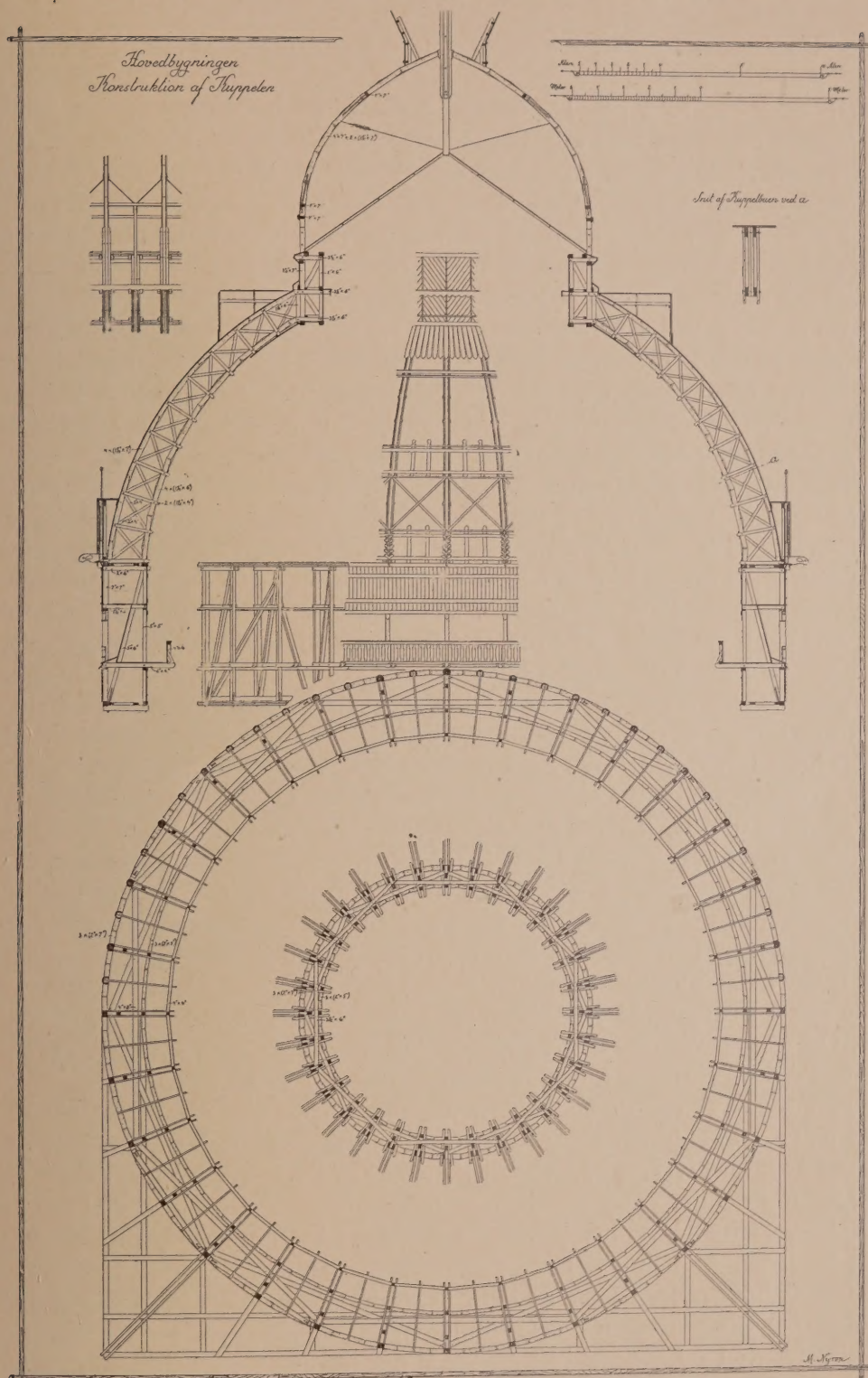

Haandværk, som blev trængt paa alle Kanter, kunde hævde sin Plads og om mulig gøre nye Erobringer. Han hævdede, at hverken Konstruktion eller Materialier maatte maskeres. Thi Arkitektur opstaar »af Konstruktion og Materialet«. Og det er Materialierne, der afgør en Bygnings Karakter og Væsen. Allerede gamle Hetsch havde sagt: De Materialier, hvoraf en Bygning opføres, bør bestemme saa vel dens Hovedform som dens Details. Nyrop citerede disse Ord med nogen Forundring. Thi han havde troet, at man paa Hetsch's Tid først og fremmest søgte at eftergøre antike Former, og at Materialets Fordringer ansaas for underordnede. Maaske, tilføjede han derfor resigneret, vil Eftertiden heller ikke kunne forlige vort Arbejde med vore Principer.

I Kraft af dette Program: Konstruktion og Materiale, vendte han sig indigneret mod Datidens københavnske Bygningskunst, mod den Imitation, der fra Voldkvarteret bredte sig ud over hele Byen, de Nybygninger, der »skabe sig til, som om de vare Paladser, men netop blive mindre og elendigere ved den paatagne Maske; hvor Salondøre, Klosetdøre og Døre til Elevatorer alle gøres ens højfornemme med Gibsornamenter over Indfatningerne«. Derfor kunde det hænde en intetanende Gæst – hvad der sørgelig nok ogsaa var hændt – at han ved Udgangen tog fejl af Dørene og styrtede ned gennem Elevatoren.

Utvivlsomt har det afgørende Betydning for en retfærdig Vurdering at vide, hvad Nyrop og hans Slægtled mente at have opdaget og oplevet om deres Kunsts Principer. Dog var det næppe udelukkende Konstruktion og Materiale der gjorde, at Nyrops Udstillingsbygninger vakte Beundring over hele Norden. Hemmeligheden var, at med en Fantasi, til hvis Raadighed stod en omfattende kunstnerisk Viden og teknisk Indsigt, havde Kunstneren formet en Række forskellige Træbygninger over Motiverne: Festlighed og Brugbarhed. Han vovede at bryde med den akademiske Regel: at en Bygning skal gennemføres i en enkelt, af Tid og Sted begrænset Stil. Han vilde have mere Frihed, mere Luft under Vingerne. Hovedbygningen, og dermed hele Udstillingen, kronedes af den europæiske Arkitekturs festligste og højtideligste Form, Kuplen. Med sin Gavlkran og sit aabne Galleri var den en fri Omdigtning af Baptisteriets i Pisa. Men over den løftede sig som en Lanterne en aaben Kuppel, der intet har med Pisa at gøre. Og Kvistenes fjærne Forbillede er at finde paa Theoderiks Gravmæle i Ravenna. De fire flankerende Hjørnetaarnes Spir, der byggede sig op i Afsæt, nedstammede, ligesom Tagrytterne, fra de norske Stavkirker. Og atter og atter mindedes man om disse Europas ypperste Træbygninger: ved Dværggallerierne, ved Virkningen af de stejle Spidsgavle, der skød sig op over hinanden, i de aabne, venlige Svalegange eller ved Spaantækningen. Og Erindringer fra islandsk Træskærerkunst, Almuens Mangletræer og nørrejske Granitkirker var forenet med et Minde om Døren paa Eretheions Nordhal. Men Nutidens Tagpap var anvendt – et virkningsfuldt Svar til dem der hævder, at den kan en Arkitekt ikke bruge –, de ru Brædder til Vægbeklædning var lagt paa Klink, eller en paa to, eller med Lister over Fugerne, eller som Jalusier, eller sammenpløjede, og Konstruktions- og Bærebuerne i det Indre var kombinerede over Gnudtzmanns Træ-Gitterkonstruktioner i Bygninger ved Helsingørs Skibsværft og Herholdts Tømmerbuer i den gamle Hovedbanegaard. Rummet fik sit Præg af de

MARTIN NYROP OG HANS KUNST

Tømmerkonstruktionen i Hovedbygningens Kuppel. 1888

vældige Konstruktionsbuer, der fulgte »efter hinanden i lovbunden Uendelighed«, som en Arkitekt skrev.

Hertil kom Farverne paa Træværket. Indvendig var de mest lyst gullige, som frisk skaaret Fyrretræ, med nogle faa brogede Bræmmer paa Tagfladerne. Udvendig herskede Rødbunt og Rødt, »en forholdsvis festlig Farve«, med Grønt som Supplementfarve. Foroven til kronende Baand og Galleristave var der Hvidt, »paa Grund af dets oplivende Virkning«, men ogsaa fordi det gjorde de andre Farver dybere og derved Bygningsmassen mere kompakt. Endelig saa meget Guld som mulig, fordi det giver Glans, løfter Omgivelserne, »gør dem finere«.

Nyrop havde naturligvis Ret, naar han eftertrykkelig mindede om, at Bygningen var præget af Konstruktion og Materiale. Men det var jo ikke en nøgen Programbygning. Fra mange Lande og Tider havde Kunstneren hentet Motiver til dens Udsmykning. Og enhver forstod, at dette farverige Tømmerpalads betød Hverdagens frejdigt pulserende Arbejde kronet af Hviledagens Fest.

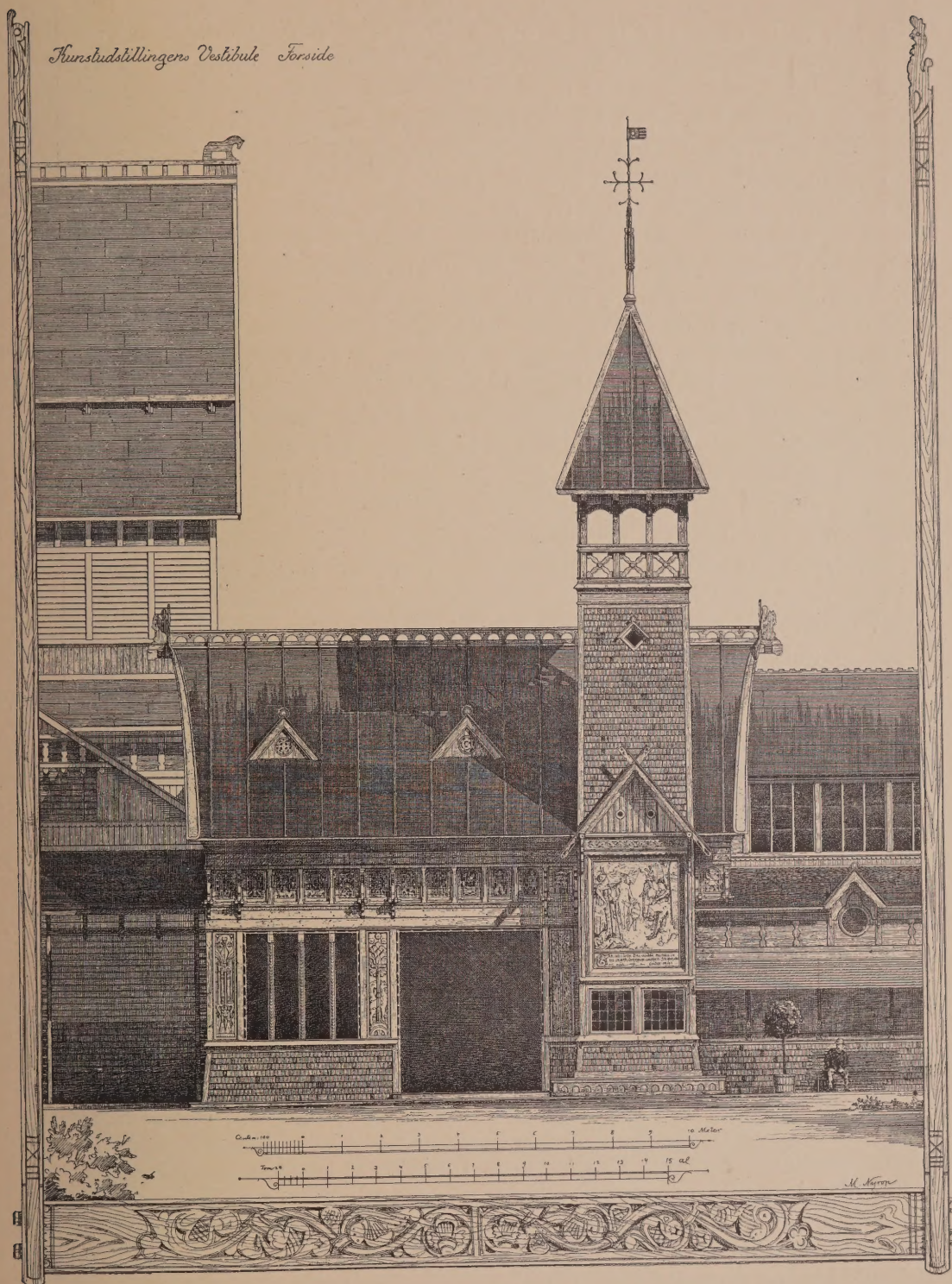
I Flugt med Hovedbygningen laa Kunstudstillingen, afvekslende og lunefuld, med en malerisk Gaard og en aaben taarnprydet Vestibule. Her var de mange fine og kapriciøse Enkeltheder udækkede af Farve. Og spredt over Terrænet stod en Skare andre Bygninger, i Form og Farve forskelligt karakteriserede: den fantastisk opbyggede Restauration, den mørke, strenge Skovbrugsudstilling, den bredt og roligt virkende Maskinhal, Hærens og Flaadens djærve Udstillingsbygning, det arbejdende Mejeris aabne, indbydende Hus og Tegnestuen, hvor Arbejde og Isolation havde faaet Udtryk gennem Modsætningen mellem Langsidernes store Vinduer og de tillukkede Gavlsider. For første Gang siden vore ældste Trækirkers Dage var der her i Danmark, desværre kun til en kort, vaad og kold Sommer, skabt en farverig Træbygningskunst. Og Nyrops Ønske, at hans gamle Kammerater, Tømmerne, skulde lære af det, der her var bygget, er gaaet i Opfyldelse. Endnu idag, en Mennekealder senere, kan Nyrops Træbygningsstil spores over hele Danmark. Derved er Stilen blevet trivialiseret. Men man gennemser ikke Tegningerne til Udstillingsbygningerne uden at forvisses om, at den kunstneriske Skaberevne, hvorom de vidner, engang, naar Udviklingens Hjul har drejet sig, vil komme Fremtiden til gode.

Da Rigsarkivet oprettedes ved Lov af 30. Marts 1889, bestemtes det tillige, at der skulde stiftes Provinsarkiver – eller som de nu hedder: Landsarkiver – i København, Odense og Viborg. Hvert Arkiv skulde bestaa af en Arkivbygning og af et Hus med Arkivarbolig og Læsestue, som skulde staa i Forbindelse med Arkivbygningen. For denne var Planen fastsat. Derimod overlodes den kunstneriske Udformning til Arkitekterne. Først byggede Hack Kampmann Landsarkivet i Viborg. Men om Landsarkivet ved Jagtvejen i København var der Konkurrence. Nyrop vandt første Præmie. Vennerne drillede ham med, at Ejeren af Stevns Klint, Kultusminister Jacob Scavenius, havde foretrukket hans Forslag, fordi han vilde anvende Kridtsten fra Klinten. Det er dog næppe alene af Hensyn til den mægtige Minister, at Borch, der fik anden Præmie, og dermed Opførelsen af Landsarkivet i Odense, har skalmuret sin meget smukke Arkivbygning med Kridtsten.

Fælles for de tre Landsarkiver er det, at her havde i Stenbygninger danske Arkitekter for første Gang emanciperet sig fra en historisk overleveret Stilarts Tvang.

MARTIN NYROP OG HANS KUNST

Kunstudstillingens Vestibule Forside

Kunstudstillingens Forside og Vestibule. 1888

De søgte, uafhængige af Fortiden, at gaa deres egne Veje. Der var ogsaa en rigere Anvendelse af forskellige Materialier, end det tidligere var set her i Landet. Og den omhyggelige Behandling af de udsøgte Materialier vidner om, hvor megen Vægt de tre Stenmestre lagde paa Haandværket og paa Materialierne, baade i og for sig og i deres indbyrdes Forbindelse. Men forøvrig er der ret stor Forskel mellem de tre Bygninger. Det var blevet henstillet til Arkitekterne at smykke Arkivbygningerne udvendig med de respektive Købstæders og Herreders Vaaben. Men kun Borch og Kampmann fulgte Henstillingen. Derfor fik deres Arkivbygninger, med de brogede Vaabenmærker, et aabent, livfuldt og festligt Ydre. Nyrop formede derimod sin Arkivbygning mere som et Magasin, som en middelalderlig Kirkelade, med lavt Saddeltag, hvert Fag gennembrudt af tre smalle Vinduer. Fagene blev desuden markerede af Lissener, og Bygningens Ender støttedes af Stræbepiller. Men i Modsætning til denne Bygning, hvori Værdierne ligger døde hen, fremhævede han Arkivarboligen med Læsesalen som et Hus, hvori Mennesker boede og ivrigt virkede. Læsesalens fire Vinduer, under de udskaarne og malede Vindskeder, er brede og aarvaagne; paa Granit-Vinduespillerne sidder Granskningens Fugle, Ugler, og det runde Trappetaarn med det irgrønne Spir løfter sig over Huset som Fantasien over det flittige Samlerarbejde. Ganske umiddelbart nyder enhver den varme, dybe Tone i Murfladernes røde Maskinsten. Og de stille Lærde, som færdes i Bygningerne, kan i den overdækkede Gang glæde sig over Virkningen af de brede, lave Vinduer og den aabne, malede Tagstol, og i Arkivbygningens Sidegange over Lysets og Solskinnets Spil paa de lyse, flammede Sten, der i Murfladerne staar sammen med varmt røde, haandstrøgne Mursten til Indfatninger og Buer, mens Jernværket er blaamalet. Mindst Glæde af Bygmesterens Kunstnerindfald havde dog den Mand, der som Arkivar skulde flytte ind i Huset, Dr. juris Secher. Han forfærdede straks Nyrop ved at spørge om, hos hvilken Isenkræmmer han kunde købe Rosetter og Dørhaandtag. Og Hensyntagen var ikke hans mest fremherskende Egenskab. Rigsarkivar A. D. Jørgensen – der forøvrig beundrede ham som Arkivmand – fortalte, at Secher stundom, saa snart Kontortiden i Rigsarkivet var endt, lagde Benene op paa Bordet foran sin Overordnede og bredte sin Avis ud. Herved vilde han kraftigt demonstrere, at han nu var sin egen Mand. Naturligvis gik Samarbejdet mellem Nyrop og Secher ikke af uden Rivninger. Men først langt senere, ved en helt anden Lejlighed, fik Secher Nyrop idømt en Bøde i Retten, fordi Arkitekten var uvidende om den juridiske Forskel mellem Udsagnsordene lyve og sige Usandhed.

Mens Nyrop arbejdede med Landsarkivet, var han stærkt optaget af Københavns nye Raadhus. Med sin Skitse (1889), derpaa næste Aar med sit Projekt og endelig 1892 med sit gennemarbejdede Projekt tilkæmpede han sig Retten til at opføre den betydningsfuldeste Bygning i København. Opgaven rummede de allerstørste Vanskeligheder. Den krævede en Forening af saa vidt forskellige Rum som Byraadets Mødesal, de kommunale Kontorer, Festlokaler og en overdækket Gaard, der kunde bruges som Festhal. Og disse forskellige Rum skulde i det Ydre karakteriseres paa forskellig Maade, samtidig med at Bygningen dog skulde fremtræde som en kunstnerisk Helhed. Nyrop havde selv nogle Aar (1888—91) været Borgerrepræsentant.

Landsarkivet. Jagtvejen i København

Og skønt han i denne Egenskab havde haft vanskelig ved at gøre sine Anskuelser gældende, eet havde han dog lært i Byraadet: her bankede den store Bys Puls. Derfor lagde han, som den eneste af de konkurrerende Arkitekter, straks Byraadets Mødesal i Bygningens Hjærte, i Mellembygningen mellem de to Gaarde. Af denne ganske naturlige Løsning fulgte den øvrige Plan. Under Mødesalen anbragte han det hvælvede Museumsrum og Stadsarkivet, Fortiden under Nutiden. Og fra Mødesalen blev der Udsigt dels over den aabne Gaard med den trefløjede Kontorbygning, dels over Raadhushallen, hvortil Fløjene med Festlokalerne sluttede sig. Byens Fortid og Nutid, dens daglige Arbejde og dens Fester havde faaet deres Rum anvist i Kunstnerens Plan.

Det var ikke lykkedes de andre Arkitekter at samle Forbygning og Bagbygning til en sluttet Helhed. Nyrop havde fra første Færd den lyse Indskydelse at forene dem ved Tindekransen, der indeholder Raadhusets Skorstene. Med deres overvejende lodrette og vandrette Linier giver de hele Huset et Præg af Strenghed og Alvor. Desuden tjener de til at løfte det over borgerligt Jævnmaal.

Allerede i Skitsen havde Nyrop mellem de to Komplekser paa den kolde Nordside lagt det slanke Klokketaarn, der rummer Borgertrappen op til Byraadssalen, og forener For- og Baghus. Men først senere fandt han en Løsning af det modsvarende Parti mod Syd: Pragtgavlen med Duetaarnet. Og denne Pragtgavl fødte det gode Indfald: at lade hele Bagbygningens Fassade krones med en Række murede

Kviste. Derved fik ogsaa Baghuset Del i det Heles løftede Stemning. Og Foreningen af Forhus og Baghus i Sidefasaderne, den kunstneriske Gennemførelse af Faldet fra Forbygning til Bagbygning, Udformningen af disse to usymmetriske Fasader hører til det lykkeligste og mest inspirerede i Raadhusets Ydre. Thi med Grund havde Nyrop været ængstelig for Virkningen af Hovedfasaden, der ligger lavere end Vesterbros Passage. Han foreslog derfor at rykke hele Raadhuset tilbage. Og da dette Forslag ikke vandt Bifald, ønskede han at lægge Raadhuset et helt andet Sted (paa Nørregade). Senere forsøgte han at modarbejde Terrængforholdene ved Muslingskallen, og han stræbte at trække Fasaden ud i Bredden ved Gesimsbaandet og Kridtbaandene. Men Raadhushavens Hegnsmur, der skulde understøttet Fasadens Breddevirkning og afveje Virkningen af Klokketaarnets Højde, kunde han ikke sætte igennem. Og Udvidelsen af Festsalens Bredde forledte ham til at bryde den rolige Tagflade. Dog har den store Silhuet en egen livfuld og fint bevæget Skønhed.

Da Nyrops Raadhusprojekt i Sommeren 1892 kom til Forhandling i Borgerrepræsentationen, rejste der sig en ret lidenskabelig Forhandling om det. Navnlig var det lærerigt, hvad de to Arkitekter sagde, der var Byraadsmedlemmer. Thi deres Ord kastede Lys tilbage og frem over dansk Bygningskunst. Meldahls Hovedindvending var den: at Projektet ikke, som Datidens akademiske Regel krævede, var gennemført i en enkelt historisk og stedlig begrænset Stilart. Det er ogsaa uomtvisteligt. Bygningens Silhuet giver en Genklang af italienske Raadhuse fra den Tid, da Borgerligheden i Middelalderen naaede et mægtigt Opsving. Og i Hovedfasaden f. Eks. træffes Mindelser om romanske søjledelte Vinduer, om Kronborg, om Lunds Domkirke, om vore Herreborge og om Sorø Kirke. Og enhver, der vil gennemgaa Bygningen med et kunsthistorisk Billedatlas i Haanden, kan overtøye sig om, at Kunstneren har husket baade nordisk Bronzealder, antik Arkitektur, Middelalder og Renaissance, baade her hjemme, i Nordtyskland og Syd for Alperne. Dog kunde Kunstneren, hvis han havde villet, forsvare sit Brud paa Stilens og Tidens Enhed dermed, at hans Bygning skulde tjene vidt forskellige Formaal, og at han i den ydre Form stræbte at give Udtryk herfor. Men lige saa uomtvistelig havde Projektets Forsvarer, den lærde Arkitekt Valdemar Koch, Ret naar han hævdede, at Nyrop havde brugt de historiske Stilelementer aldeles selvstændigt. Bygningen var i Nyrops egen Stil, sagde Koch, og intet andet. Hvortil Meldahl svarede med Goethes Epigram til dem, der vil være originale:

Ein Quidam sagt: »Ich bin von keiner Schule;
Kein Meister lebt, mit dem ich buhle;
Auch bin ich weit davon entfernt,
Dasz ich von Todten was gelernt«.
Das heiszt, wenn ich ihn recht verstand:
»Ich bin ein Narr auf eigne Hand«.

Men nok saa træffende er Meldahls Syn paa Projektet givet gennem Hønenes og Kattens Ord til den grimme Ælling: Kan du lægge Æg? Kan du skyde Ryg, spinde og gnistre? – Ja, saa skal du ikke have Mening, naar fornuftige Folk tale!

Ogsaa senere har baade Hønen og Katten været ude efter Nyrops Raadhus. Det

Rådhuset set fra Tivoli

fortjener derfor at huskes, at Justitiarius P. Koch, Søn af C. F. Hansens betydeligste Elev, i sin Egenskab af Borgerrepræsentant hørte til de ufornuftige Folk, der støttede Nyrops Projekt med sin Autoritet.

Ovenpaa denne Sværdtid fulgte over en halv Snes lykkelige Arbejdsaar. I dem gennemførte Nyrop Rådhuset med EMIL JØRGENSEN som Konduktør, ANDERS BUNDGAARD som Billedhugger og JENS MØLLER JENSEN som Dekorationsmaler, foruden med andre Billedhuggere, Billedskærere, Stukkatører og Malere. Og i Rådhusets Tegnestue arbejdede yngre Arkitekter som VILH. FISCHER, ANDREAS FUSSING, HOLGER RASMUSSEN, JULIUS SMITH, VALD. SCHMIDT, KRISTOFFER VARMIN, HANS KOCH, ULRIK PLESNER og CARL PETERSEN. Ikke faa af disse Arkitekter har jo senere givet selvstændige Indsatser i dansk Bygningskunst. Og hvad Nyrops Projekt lovede dets Beundrere, har den færdige Bygning holdt. Eller vel egentlig mere. Thi hvem venter i Baghusets Lysgang at finde et af Rådhusets ejendommeligste Rum, eller her inde det øverste Stokværks Galleri forvandlet til en farverig Svalegang. I hver af Bagbygningens Etager er Korridoren udformet paa forskellig Maade, og hvert af

Lysgangens øverste Stokværk i Raadhusets Bagbygning

de ansigligere eller betydningsfuldere Rum er formet, smykket og karakteriseret paa forskellig Vis. I den aabne Gaard, Grønnegaarden, træder Byraadsbygningen kraftig frem mellem de to gennembrudte Sidefløje, prangende med Materialier og med djærvt eller pynteligt udformede Enkeltheder, men Arkaderne klinger munttert hen over Baghusets tre Arbejdsbygninger. Den Nyrop'ske Stils Ejendommeligheder fremhæves iøvrigt her af Bindsbølls og Skovgaards Bjørnespringvand med dets ublandet arkitektoniske og plastiske Virkemidler. I den overdækkede Gaard, Raadhushallen, blev Kunstneren derimod eneraadende. Her lærer man ogsaa hans Arbejdsmaade bedst at kende. Man ser, hvorledes han bruger Arkitektur og Materialier til at skabe det Rum og den Farvevirkning, der er dannet i hans Fantasi. Den skære hvide, let selvlysende Kridtsten behersker Væggene forneden, smelter foroven sammen med Murstenenes sarte røde Toner. Kun foran Byraads-salen er der større køliggrønne Flader af Lerfliser i Blindingerne om de store Vinduer. Det halvt undselige, stille lysende er Hovedindtrykket af denne Festhal, hvori Glæden ligesom dæmpes af det mørke Træ- og Jernværk i Taget med det grønlig Katedralglas. Indskrifterne mellem de grønne Kranse i Frisen fortæller jo ogsaa

baade om lykkelige og om smertelige Begivenheder i Byens og Rigets Historie. — Øverst bliver saa Forholdene mere mægtige. De stærke Granitsøjler træder djærvt op paa Brystvænet. Pulsslaget gaar kraftigere gennem de vidtspændte Arkadebuer. Thi her oppe hersker Stolthed over Nutidens Størværker og Stormænd. I Søjlegangen er der Mindesmærker over betydelige Mænd, og bag den ligger Festrømmene paa Række. Nyrop har antydnet Feststemningen ved at løfte Spejlene over Dørene, og i de to Relieffer af Munken Felix, der lytter til Fuglesangen, gav SLOTT-MØLLER Billeder af det ekstatiske Nu, der rummer en Evighed. Saa samles fra begge Sider Festrømmene i den store Sal med dens blussende Røde og straalende Forgyltning.

Ingen anden Monumentalbygning i Danmark har faaet et saadant Præg af en enkelt Kunstner som Raadhuset. Det gælder fra det store og afgørende til det mindste, fra Bygningens Silhuet til arkitektoniske Enkeltheder, fra Nøgleskilte og Dørhaandtag til Inventaret. Der er, i de smukke, farvefine Terrazzogulve, Liniemotiver, i Sten og Stuk er der Plantemotiver, men der er ogsaa Dekorationer, der, lig Middelalderens, virker som Billedskrift, og Indskrifter, der taler umiddelbart til Beskueren som Læser. Ejendommeligt er dog den plastiske og maleriske Udsmykning, som har sit Udspring deraf, at Raadhuset ligger i et Sørige med arktiske Kolonier. Om Isbjørnene og de andre Havvæsener skrev Nyrop engang under en Polemik, at de kunde være »lige saa gode som Løver og Sfinxer, der ellers har Hævd paa den Slags faste Pladser«. Nej, meget bedre. Thi utvivlsomt har disse dekorative Opgaver, Havfolkene og Hvalrosserne, Krabberne, Blæksprutterne og Tangplanterne — »det hele Akvarium«, blev der spottende skrevet — netop ved deres Nyhed virket inspirerende paa Nyrops Medarbejdere.

Atter og atter har vore skandinaviske Stamnefrænder og udenlandske Besøgende sagt og skrevet, at Københavns Raadhus er udpræget dansk. Det er naturligvis ikke, fordi Danebrogs Farver behersker Bygningens ydre og indre Fasader, eller fordi Kunstneren har lært ogsaa af ældre dansk Arkitektur, eller fordi han med fuld Bevidsthed til Bygningens Udsmykning har valgt dansk Fauna og Flora. Grunden er Kunstnerens Løsning af den Opgave, der var ham stillet. Han skulde skabe et Hus for Øvrighed, for Arbejde og for Fest. Med sin Kunsts Midler skildrede han Øvrigheden som fast og alvorlig, men tillige som mild og human, Arbejdet blev under hans Hænder til munter Arbejdsglæde, Feststemningen dæmpet og behersket, mere højtidelig end overstadig. Det er dette Maadehold, dette beherskede, denne Blanding af Alvor og Skæmt, af Festglæde og Vemod, der er det ejendommelig danske ved Nyrops Raadhus.

En saadan Blanding kendes ikke fra nogen anden moderne dansk Monumentalbygning. Den Kunstner, der som Dreng var blevet flyttet fra det strenge Vestjylland til det lyse Ærø, og fra den aabne Strand til Sorøs Skove, har sikkert haft bedre Forudsætninger end de fleste til at forstaa dansk Sindelag, præget af vekslende dansk Natur. Og som ung Mand har han i Udlandet rustet sig til sin Opgave. Dog der er i Danmark en Bygning, som han var fortrolig med, og som dybest set er Forudsætningen for Raadhusets kunstneriske Karakter, nemlig Kronborg. Raadhusets Forening af Klokketaarn og Trappetaarn, af Præsidentgavl og Duetaarn er en, fuldt selvstændig, Omarbejdelse af Kronborgs tre udvendige Hjørnepartier, Rækken af

MARTIN NYROP OG HANS KUNST

Raadhushallen

murede Kviste genfindes (dog anderledes formede) ogsaa paa Kronborg osv. Dog afgørende er det, at ogsaa paa Kronborg er der en lignende Blanding af Alvor og Mildhed. Den fulgte af Opgaven. Thi Slottet skulde baade være en truende Borg og »vor venlige, hjærtenskæreste Gemalindes Bolig«, som der staar i Frederik II's Kontrakt med Bygmesteren. Derfor det kraftig mandige, det barske, det ridderlig overmodige eller det rustike sammen med det kvindeligt pyntelige, det fine og milde i Slottets Arkitektur.

Under Indtryk af den aarvaagne Nationalfølelse i forrige Aarhundrede brugte Herholdt danske Byggeemner – som de samtidige Malere valgte danske Emner til deres Billeder –, og tiltrods for deres fremmede Motiver fik enkelte af hans Monumentalbygninger et vist hjemligt Præg. I højere Grad gælder det om et Par Monumentalbygninger af hans Elev Storck. Men Københavns Raadhus er ikke blot hjemligt. Det er den eneste moderne danske Monumentalbygning, som, takket være Kunstnerens Forhold til Opgaven og i Kraft af hans Evner, er blevet et almenforstaaeligt Værk. Det er folkelig Bygningskunst. Træffende og drastisk har en af Nyrops Kaldsfæller, P. V. Klint, sagt dette, naar han skildrer Virkningen af Raadhushallen i disse Ord: Man ser de fattige Koner neje sig for Storheden; men straks efter siger de: nej se her! nej se dog!

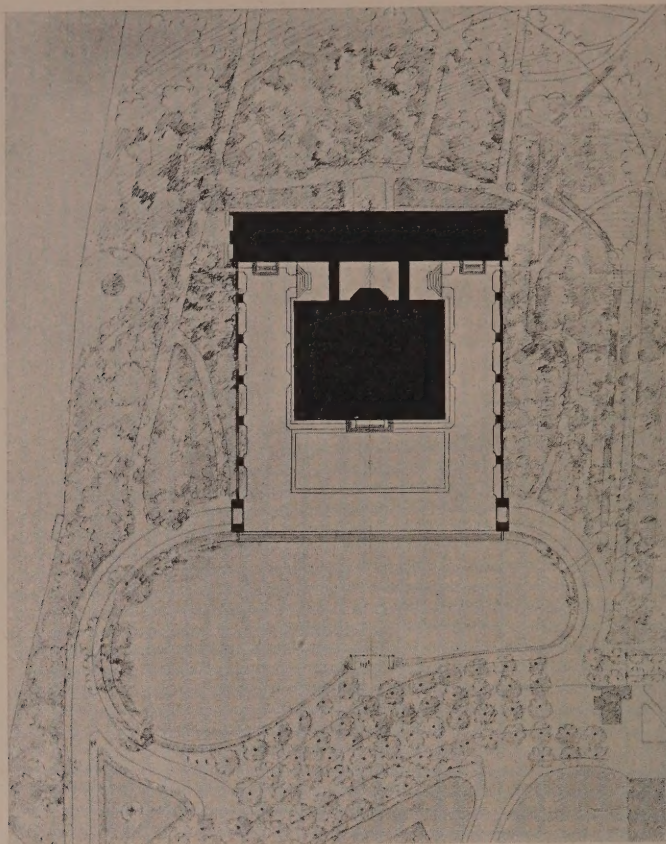
Endnu inden Raadhusets højtidelige Indvielse den 12. September 1905 maatte Nyrop en Tidlang nedlægge Sceptret. Overvældet af Træthed efter de mange Aars anstrengende Arbejde søgte han sammen med sin Hustru og Datter Størstedelen af 1903 Hvile i Italien. Dog allerede i Juni Maaned var han i det blide Siena saa vidt kommet til Kræfter, at han reagerede mod Omverdenen. Mens han ivrig saa sig om efter gamle Sale, der mulig kunde lære ham noget med Hensyn til Raadhusets Festival, hvis Udstyrelse stod for Tur, ærgrede han sig over Baedeker, der »er en upaalidelig Person – og morer sig mest med at ramse Navne op paa de Malere, som har malet mer eller mindre betydelige Fresker osv. Baade han og de stedlige Omvisere gjør alt for at opdrage de Reisende til at kaste sig over disse Detaljer og glemme Helheden – og netop den arkitektoniske Helhed af et Ydre eller Indre skulde paapeges og Folk opdrages til at se paa«. Og han kunde fryde sig over Naturen. »Saaledes havde vi fra Florents – staar der i samme Brev – en dejlig Tur op til Vallombrosa (»den skyggefulde Dal«), højtliggende, hvor vi færdedes i 5 Dage i Bøgeskove – Gran, Fyr, lysegrønne ægte Kastanier med fuldstændig gylden Underskov af blomstrende Gyvel – Vilde Roser, Klematis osv. og en Luft saa ren og saa frisk som i Danmark«.

Da Nyrop kom hjem i November, ventede der ham, foruden Raadhusets Fuldførelse, ret anstrengende Opgaver. Han deltog saaledes i Skitsekonkurrencen til Kristiansborg og næste Aar (1905) sammen med Clemmensen og Thorvald Jørgensen i den endelige Konkurrence. Samme Aar udarbejdede han efter Indbydelse et Projekt til Fredspaladset mellem Haag og Scheveningen. Selve Hovedbygningen, der bl. a. indeholdt Voldgiftsale og Raadssal, blev sat i Forbindelse med den lange Biblioteksbygning – hvis ene Ydermur begrænsede Byggepladsen mod Syd – ved to overdækkede Gange. Og det var Nyrops Tanke, at de Mennesker, der her dømte i Stridigheder og holdt Verdens Velfærd i deres Haand, selv skulde have Fred, idet de isoleredes fra Omverdenen. Derfor afsluttede han Byggepladsen i Øst og Vest med

Rådhusets Bagbygning

MARTIN NYROP OG HANS KUNST

Nyrops Projekt til Fredspaladset i Haag. Situationsplan og Perspektiv

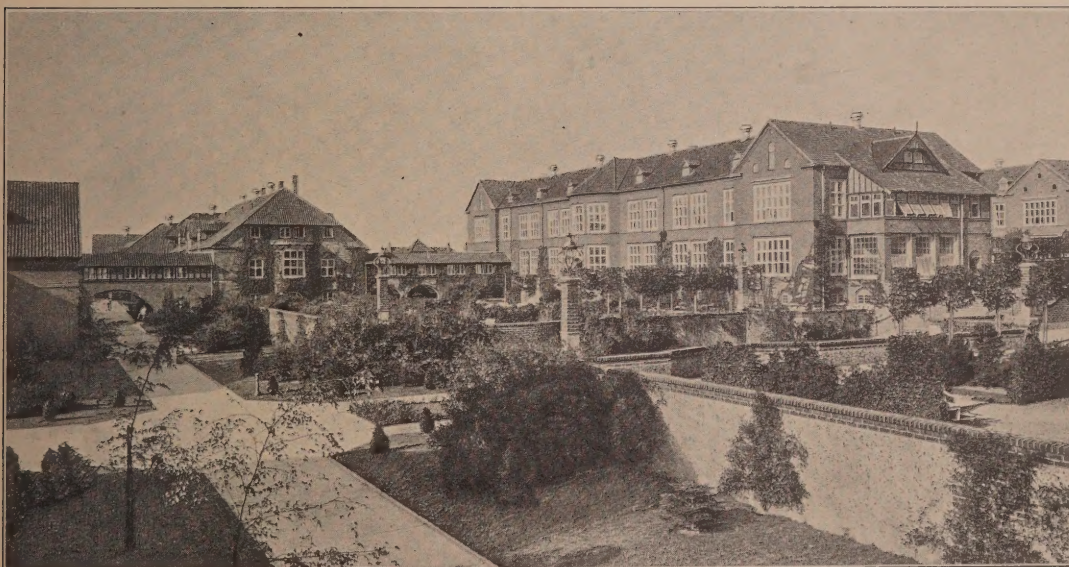
MARTIN NYROP OG HANS KUNST

Fra Bispebjerg Hospital. Terraseanlæg mellem Pavillon Tre og Fire

Hegnsmure i Flugt med Bibliotekets Øst- og Vestgavl, og han projekterede en lille Sø foran Hovedbygningen. Ogsaa den kunde »bidrage til at afsondre Paladset og give Arbejdet derovre den nødvendige Ro og Fjærnhed fra Mylderet og Færdselen«.

Fra disse Papirprojekter blev han kaldt af en virkelig Opgave. Sammen med Afdelingsingeniør KARSTEN og Landskabsgartner EDVARD GLÆSEL maatte han for Kommunen udarbejde et Forslag til det nye Bispebjerg Hospital ved Tagensvej. 1908

Fra Bispebjerg Hospital. Operationsbygning og Pavillon Tre med Forbindelsesgange

MARTIN NYROP OG HANS KUNST

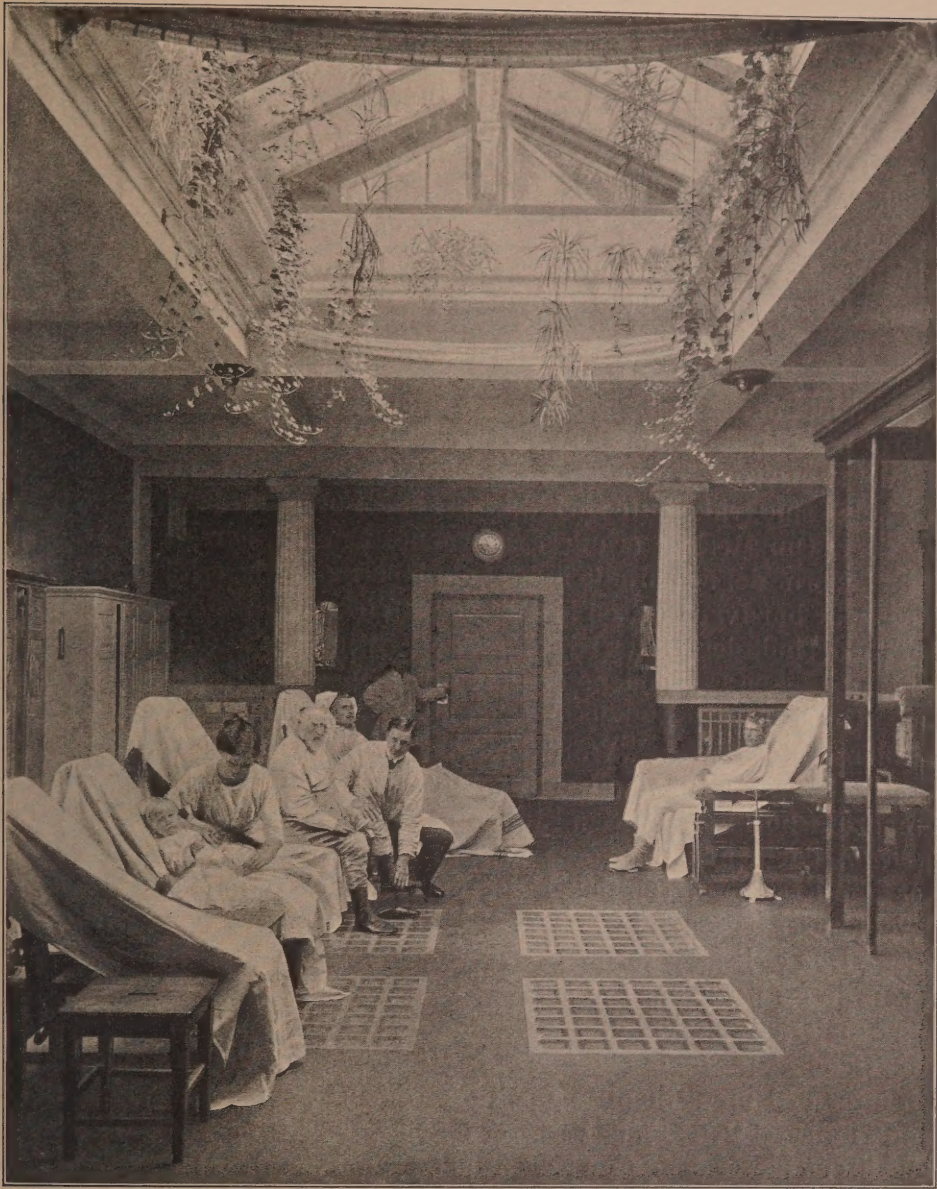
blev deres Forslag vedtaget, og 19. September 1913 blev Hospitalet indviet, foreløbig med seks Sygebygninger. Navnlig Samarbejdet mellem Arkitekt og Landskabsgartner var frugtbart ved Udformningen af det meget anselige Anlæg. Hospitalets Grund er c. 21 ha paa Sydsakraaningen af den Højderyg, der kaldes Bispebjerg. I Syd opførtes Administrationsbygningen med Hovedindgangen, og Midtpartiet bagved, med Sygehusene og Operationsbygningerne, lagdes i Terrasser. I Flugt med Administrations-

Fra Bispebjerg Hospital. Pavillon Fire. Haveside

bygningens Midtakse fører den brede Hovedvej opad, med Trapper gennem Terrassernes Brystningsmure, mellem Sygehusene og deres Haver, og Perspektiven sluttet af det høje, slanke, hvide Vandtaarn mod Nord. Parallelt med Midtaksen løber en Kørevej i Vest og Øst. Den vestlige fører forbi Badebygningen og Sygeplejerskernes Hus, den østlige forbi Vaskeriet, Maskin- og Kedelhus, Køkken og videre mod Nord til Lighus og patologisk Institut, der er sammenbygget med Kapellet.

Kunstneren vilde ikke skabe Monumentalbygninger. Det gennemførte Pavillonssystem indbød til at bygge Vaaningshuse; selv Administrationsbygning og Sygeplejerskernes Hus er Vaaningshuse. Og med deres lette, lave, røde Tage, deres røde Mure og lette Bindingsværk gror Syge- og Operationshuse sammen med Landskabet og

Fra Bispebjerg Hospital. Massagesalen i Badebygningen

forenes med Haveanlæggene. De spidse Gavle over Sygehusenes Verandaer skyldes Hensynet til den perspektiviske Virkning, de halvrunde Udbygninger i Syd Ønsket om, at der maa komme godt med Sol til de Syges fælles Dagligstue. Desuden har Kunstneren stræbt at bringe den rigest mulige Afveksling ind i det symmetriske Anlæg. Smukkest er Midtpartiet mellem de fire Sygehuse og de overdækkede Gange, der forener Sygehusene med Operationsbygningerne. Her har Bygningskunst og Havekunst samarbejdet i tæt Forening.

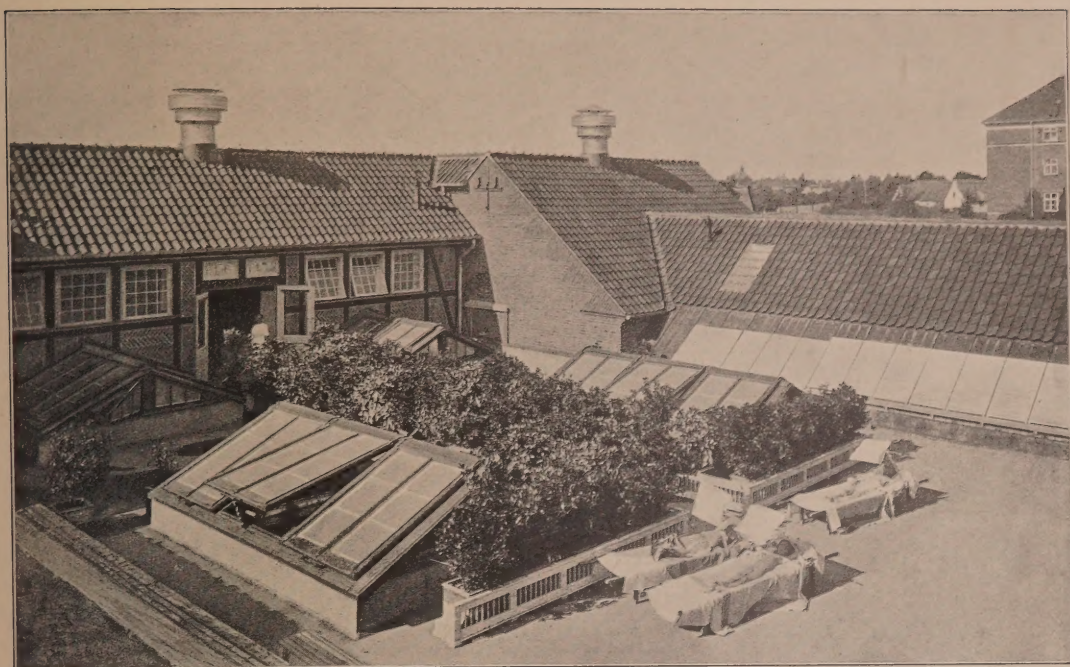
Men i Kapellet, hvor Kunstneren har kunnet frigøre sig fra Ingeniørens Krav og Lægevidenskabens Fordringer, er der skabt et lille Mesterværk. I al Simpeltid løfter den rektangulære røde Murstensbygning sig med sit Saddeltag over en Omgang paa de tre Sider. Omgangens Skraatag bæres af Granitpiller, der i Vest staar paa en muret Brystning. Denne Svalegang virker som et let og luftigt, gennemsigtigt Klædebon om Kapellets Murkærne, og fra Skraatagenes lave, ydmyge Linier løfter Kirkens stejle Saddeltag sig stolt og fast. Med sine gullandske Gulvfliser, sit Murstenspanel, sine hvide Vægge med de højsiddende Vinduer og med sit simple, skønne Bjælkeloft er ogsaa Kirkerummet roligt og behersket.

IV

Det er Mindet om romerske Basilikaer, Nyrop har kaldt frem og fordansket i det stille Hjørne paa Bispebjerg mellem Glæsel's lille skønne Park og patologisk Institut, ogsaa kaldet »Tartaros«. Tveje Merløse Kirkes Tvillingtaarne har foresvævet ham, da han – i et af sine lykkeligste Øjeblikke – skabte Forsiden af Eliaskirken paa Vesterbros Torv. Om Merløse erindrer Taarnenes Entasis, deres øverste spinklere Afsæt, Murfladerne der er ubrudte indtil Aabningerne øverst, og Skraataget mellem dem. Med Rette har Ivar Bentsen fremhævet, at Virkningen af dette Skraatag er afgørende. Thi det indføjjer Kirken i de omgivende Huse, men løfter den samtidig højt over dem. Dog ogsaa Forholdene er større og mægtigere. Hovedportalen ligger i Højde med Omgivelsernes Førstesal, løfter sig til deres Andensal, de tre store Vinduer er højere end et Stokværk, Vinduesrækken foroven rejser sig over Nabohusenes Kviste, og det toner fra Glamhullerne ovenover Tagryggene. Hertil kommer, at Murernes graabrune bornholmske Sandsten er rustike, lagte i det ærværdige romerske *opus incertum*, der kendes fra vore ældste Fraadstenskirker, ogsaa Tveje-Merløse. Det giver dem Kraft. Men samtidig er Dør- og Vindueskarme fine og spinkle.

Alligevel knuser Kirken ikke de tarvelige Omgivelser. Den ligger bred og høj og hæver dem. Den er kraftigere, mægtigere, solidere, men ogsaa finere og aandigere, saadan som jo en Kirke har Lov at være i Forhold til Vaaningshuse, der ene tilfredsstiller materielle Krav. Under Kirkerummet er Menighedssalen. Derfor er det løftet over Gaden. Kunstneren fik Lov at overbygge Fortovet. Fra Platformen foran Portalen fører den brede Stentrappe ud paa Torvet. Dette gav Kunstneren Anledning til en Tilføjelse. Den kristne Kirke er ikke blot ærværdig og aandig; den byder ogsaa alle til sig, nærer dem, som Negene paa Trappevangerne nærer Gadens hungerrige Graaspurve. I Sandhed folkelig Kunst. Vækkende Beundring hos dem, der gør sig Rede for Kunstnerens Arbejde, og almen forstaaelig.

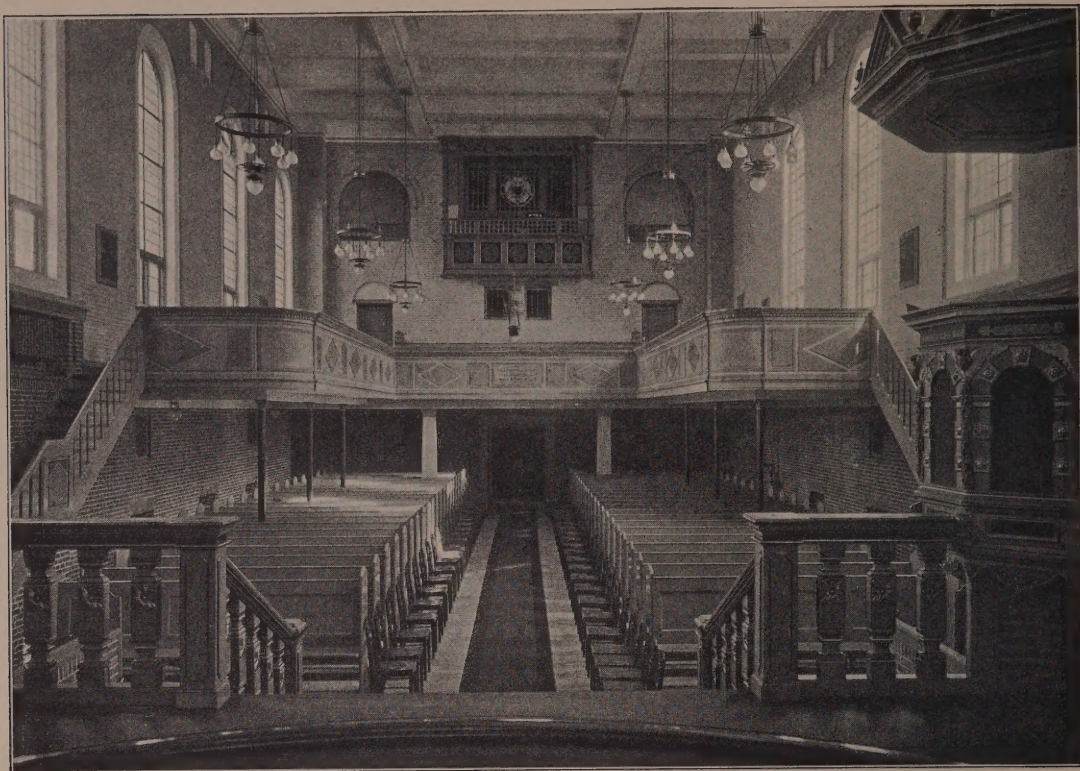
Ogsaa Lutherkirken har Nyrop bygget i København. Den er opført til Minde om 400-Aaret for Reformationen 1517. Fra Begyndelsen vidste Nyrop dog ikke, at Kirkens Navn skulde knyttes til en saa afgørende Begivenhed i Protestantismens Historie: Byggegrunden var en Gave, men efter Nyrops Mening var Jordstykket for lille, og efter hans Tilskyndelse blev der tilkøbt noget mere. Alligevel stiller denne stærkt spidsvinklede Hjørnegrund mellem St. Jakobs-gade og Kalkbrænderivej, hvorpaa Kirken og Menighedshuset ligger, med de to Mødesale og med Boliger til Præst og Kirkebetjent, Arkitekten en vanskelig Opgave. Det mærkes ogsaa i Menigheds-

Fra Bispebjerg Hospital. Lysbadeanlæg paa Badebygningens Tag

Fra Bispebjerg Hospital. Kapellet set fra Syd. Nedgang til Ligrummet i patologisk Afdeling

Lutherkirkens Indre set fra Koret

husets Udformning og i Kirkens Placering i Forhold til St. Jakobs-gade. Dog indeholder Komplexet smukke Ting. Hertil hører Kirkefasaden mod Kalkbrænderivej. Den staar, ligesom de øvrige Mure, i røde, haandstrøgne Sten. Den er romansk, med en lille Forhal mellem Portal og Dør. Men Gavlkammenes Afdækning med Vingemuring og Gesimsen er barok, ligesom Menighedshuset, sammenbygget med Kirkens Forside, har barokt Mansarttag. Smuk er ogsaa Forhallen, med bejtset Bjælkeloft over de murede Rundbuer. Mod St. Jakobs-gade gør ogsaa Kirkens Hovedgesims og den store ottesidede Tagrytter, tækket med Skæltegl, sig kraftig gældende.

Dog ejendommeligt er Kirkens Indre. Skibet faar fuldt, roligt og stærkt Lys gennem de fem store rundbuede Vinduer til hver Side. Rummet beherskes af det hvidtede, kassetterede Jernbetons-Loft, af Pulpituret med det let marmorerede Beton-Brystværn og af Overvæggenes graa Kalksandsten. Navnlig dette Materiale bidrager til at karakterisere Rummet som Protestantismens forstandsklare Menighedssal. Men under Pulpituret staar Væggene i røde haandstrøgne Sten. De fortsætter sig i Kor og Absis (med Højalteret), der paa tidlig middelalderlig Vis er løftet (og derunder er et Sakristi). Og med Frisen af slebne Kalksten og forgyldte Stifter og med de malede Ruder virker Kor og Absis farverigere og kostbarere end Skibet. Med sin Kunsts Midler har Arkitekten antydnet, at Protestantismen, i Kraft af Troen paa Mysteriet, alligevel har Rod i Middelalderen. Og mellem Kor og Skib ligger Prækestolen, hvorfra Mysteriet forkyndes Menigheden.

MARTIN NYROP OG HANS KUNST

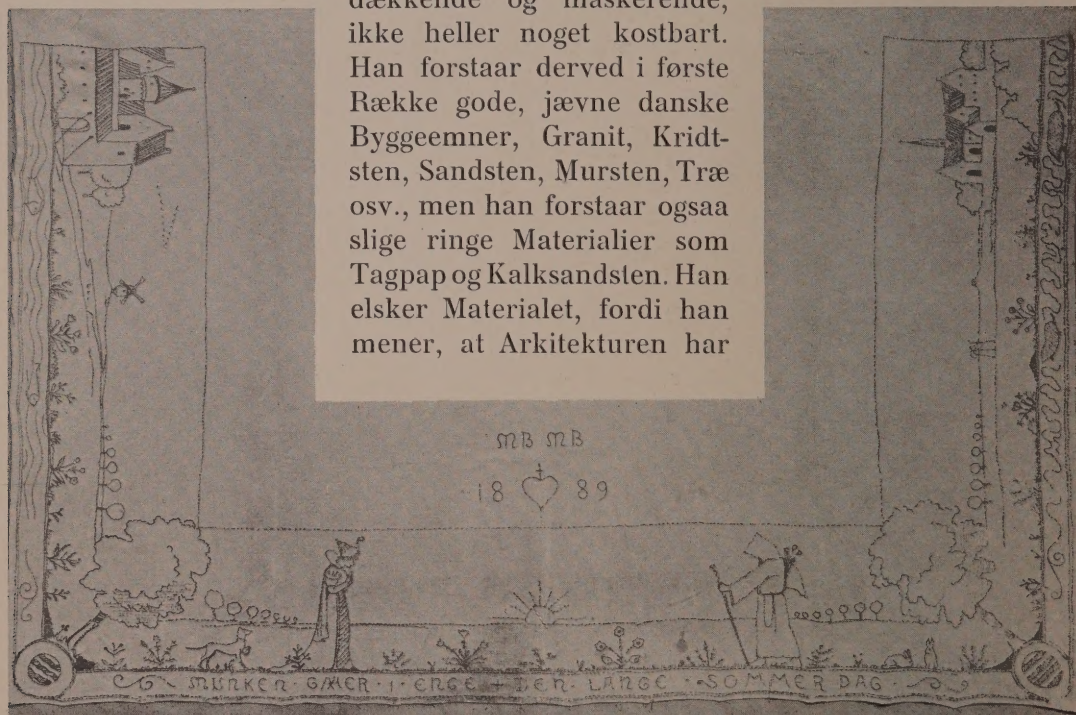
Nyrops Fasadetegning til Eliaskirken 1906

V

Der var en Tid i hans Ungdom, før Udenlandsrejsen, da Nyrop mistvivlede om, at man havde Brug for hans Evner. Men allerede under Studierejsen fik han at mærke, at der ventede Arbejde paa ham i Hjemmet. Hans lidt yngre Kammerater, der stedse havde beundret hans Ro og Ligevægt, hans Idérigdom og Udholdenhed, indgav en Adresse til Akademiet, hvori man, efter Christian Hansens Død, pegede paa ham som Professor i Bygningskunst. Herom fik han Meddelelse i Paris. Han skrev saa hjem og stillede sig til Akademiets Raadighed. Men dengang var det ikke Skik, at en Kunstner, som ikke var Medlem af Akademiet, blev Professor. HANS J. HOLM fik Professoratet, men han valgte Nyrop til sin Assistent (1883). Og i ti Aar fik Nyrop som Lærer Lejlighed til at paavirke de unge Arkitektelever med sine Tanker, om Vinteren ved Undervisningen, om Sommeren sammen med dem paa Studieudflugterne. Han »staar som en beundret Fører for den unge danske Arkitektstand, som i ham ser sin nærmeste Lærer og Mester«, hedder det om ham 1898 i Biografisk Lexikon, efterat Raadhusarbejdet forlængst havde tvunget ham til at opgive Lærergerningen. Og ti Aar senere skrev IVAR BENTSEN, der selv er blevet en af Førerne for det yngre Slægtled af Arkitekter, begejstret om Nyrop, at han hører til de Genier, der gør Epoke, og at han vil »betegne et Tidsskel i dansk Bygningskunst«.

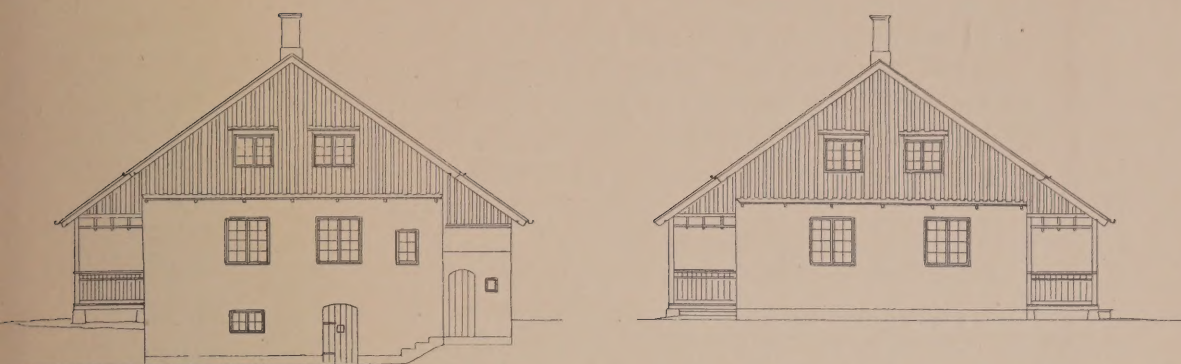
Selv har han – som allerede nævnt – tidlig udtalt sig om sin Kunst. Han mener, at Arkitektur beror paa Konstruktion og Materiale. Det vil sige: Enhver Bygning er bestemt af Behov og af Udformning. Og ved Materiale forstaar han ikke noget

dækkende og maskerende, ikke heller noget kostbart. Han forstaar derved i første Række gode, jævne danske Byggeemner, Granit, Kridtsten, Sandsten, Mursten, Træ osv., men han forstaar ogsaa slige ringe Materialier som Tagpap og Kalksandsten. Han elsker Materialet, fordi han mener, at Arkitekturen har

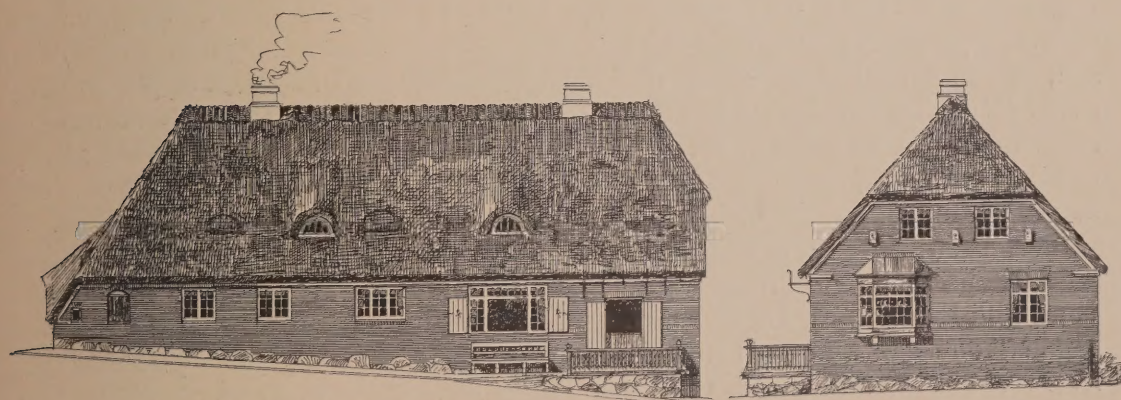
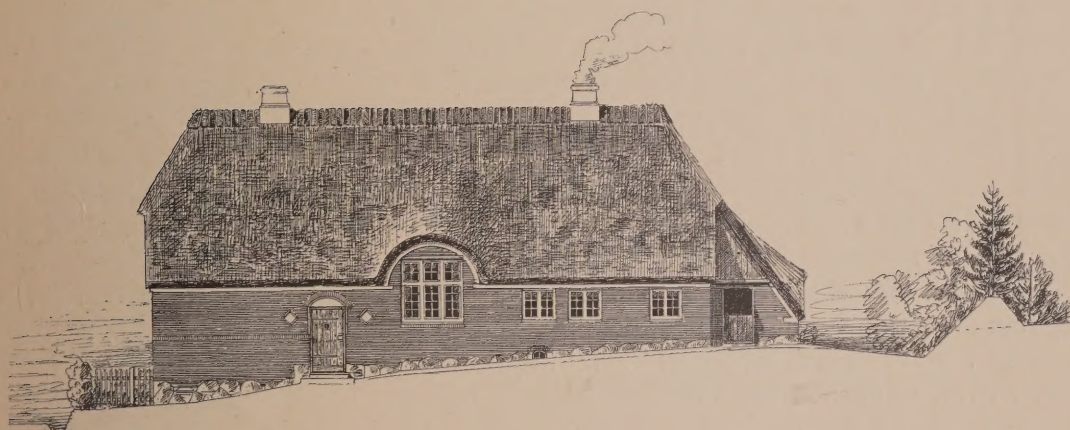

Nyrop: Dug til en Skænk. 1889. Syet i røde Kontursting paa Lærred (Rødlagen)

MARTIN NYROP OG HANS KUNST

»Hvide Hus« mellem Rungsted og Hørsholm

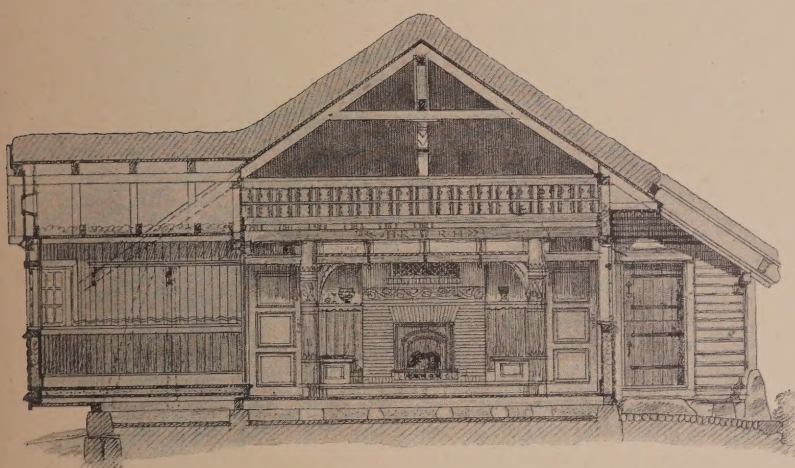
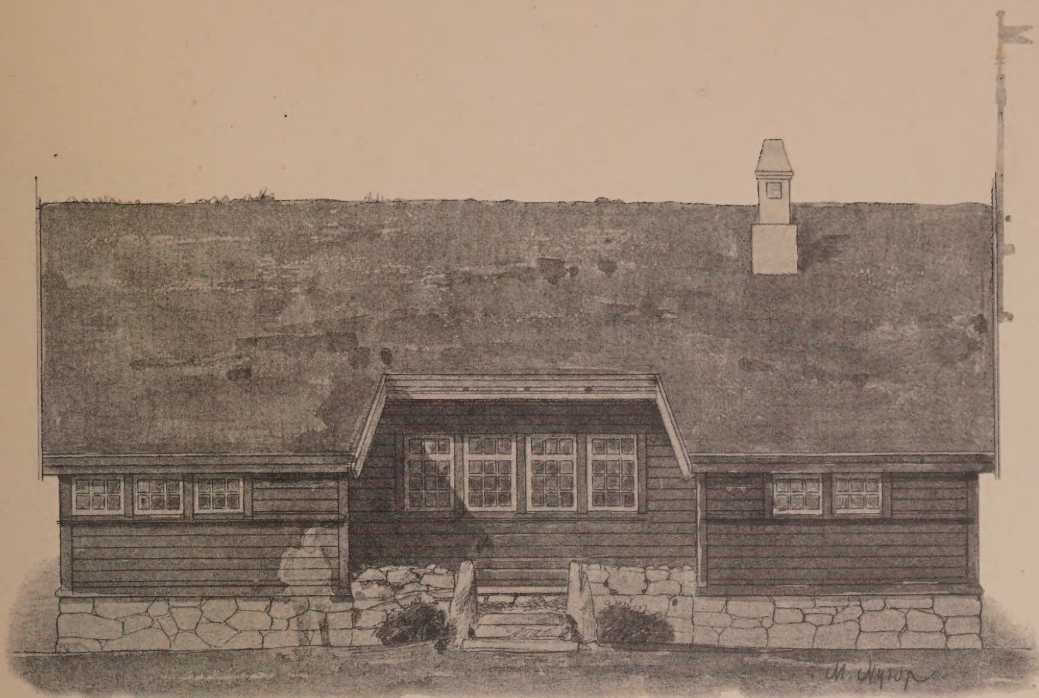
Frk. Ottilia Rottbølls Hus

sin Rod i Haandværket. Da Borgmester Marstrand i sin Tid beskyldte Akademiet for at uddybe Kløften mellem Arkitekt og Haandværker, protesterede han paa det heftigste. Hans Kunst er jo ogsaa den bedste Illustration til Beskyldningens Urigtighed. Men han har stedse med Iver og god Vilje føjet sig efter nye Konstruktioners og nye Opfindelsers Krav, samtidig med at han pietetsfuldt har beundret det gamle. Da Holbergs Gaard, Tersløsegaard, skulde istandsættes, fik den daværende Kultusminister at vide, at en helt ny Bygning vilde være billigere end en Istandsættelse. Derfor skrev Nyrop: Det er for Livets og Fremtidens Skyld nok værd at elske og ære vor Historie og dens store Mænd. Det vil sige: Han, der frem for nogen samtidig dansk Arkitekt har elsket Nutiden, føler sig stærkt bunden af Kontinuiteten.

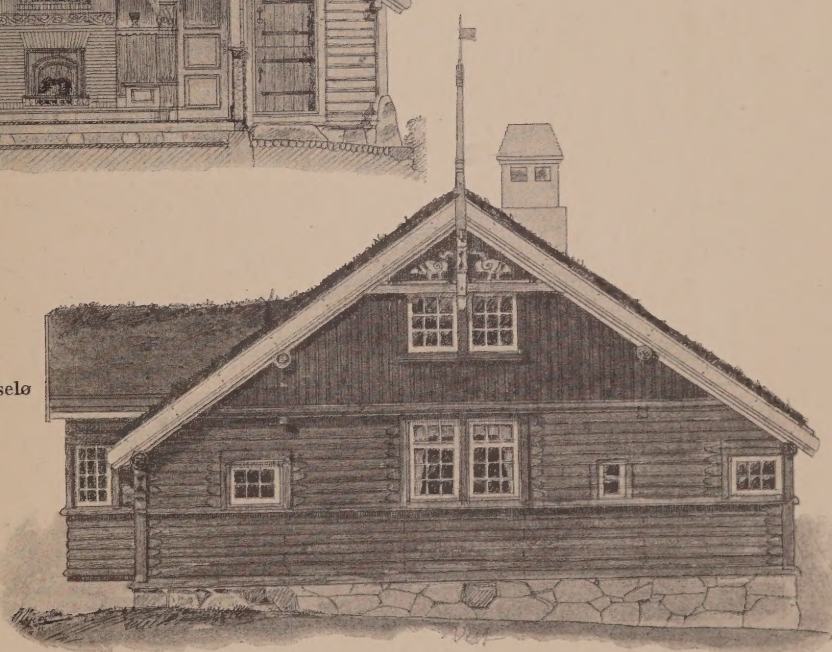
Naar der i det følgende gives en annalistisk Oversigt over Nyrops Virksomhed, ses det, hvor mangeartet den har været. Det er dog straks paafaldende, at han aldrig har bygget noget Etagehus. Grunden kan være tilfældig. Dog tror man gerne, at hans kunstneriske Opfattelse er for individuel til en saadan Opgave. Og skønt han har udført et Par Villaer, spiller de ingen Rolle til Forstaaelse af hans Kunst. Det er andre Arkitekter, der her i Danmark har kunnet fastslaa Typer for Etagehuse og Storborgervillaer. Derimod har han bygget et Par ganske jævne Huse for Mennesker, han har kendt godt. Det ene er i Klosterskoven ved Sindal i Vendsyssel for den stille, lidt tungsindige og svagelige Frk. Ottilia Rottbøll. Det andet er Jagthuset paa den afsides Hesselø i Kattegat. Nyrop byggede det for sin Skolekammerat Chr. Holstein-Rathlou, Rathlousdals Ejer. Han huskede ham fra Sorø som en Dreng, der ikke kendte til Frygt. Men begge disse Huse ligger saa langt fra alfar Vej, at de ikke blev bemærkede. Derimod gjorde det Hus, han mellem Rungsted og Hørsholm byggede for sin ældre Søster Agnes, Epoke. Han optog nemlig her fra landlig Byggekunst Træbeklædning af Gavltrækanterne.

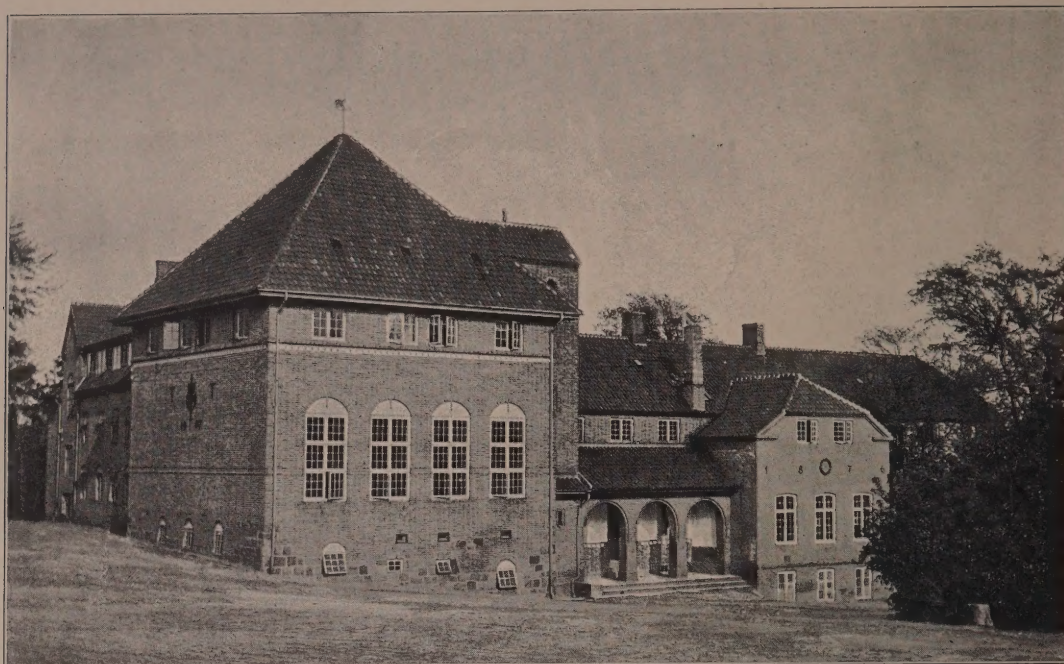
1884 kom han til Vallekilde for at bygge Øvelseshuset (Gymnastikhuset) af Træ, og han forenede det med den gamle Skole ved en lille Træbygning. Disse Træbygninger var som Forarbejder til Udstillingsbygningerne. Desuden klagede Ernst Trier over, at det var saa vanskelig at holde Lofterne rene i Skolestuerne. Nyrop fandt da paa en Art Kassetteløfter, med sorte Skifertavler over Trærammer. Disse Løfter fremvises endnu den Dag idag med Stolthed. Og mens det jo kan hænde, at Bygherrer taler om deres Arkitekter med harmfuldt knyttede Hænder og lynende Øjne, er Nyrops Bygherrer altid blevet hans Venner. Han har følt sig som deres Forsyn, og han har udpønset mange sindrige og praktiske Smaating, som de glæder sig over i det daglige Liv, og som han selv ikke mindst er stolt over. Det var ham derfor til virkelig Sorg, da han i et af Bispebjerg Hospitalets Køkkener, hvor han havde udtænkt en snedig Maade til at holde Kakerlakerne borte, hørte, at Kakerlakerne havde været endnu snedigere, idet de brød sig Vej til Kødgryderne et andet Sted.

1889, da Ernst Triers to ældste Døtre skulde have Bryllup med to af Højskolens Lærere, opførte han to Træhuse til dem, Solvang og Hytten. Navnlig Hytten er et sandt lille Eventyrhus. Og endelig har han (1908) udvidet Højskolen. Op til den gamle Skolebygning lagdes i Nord en kraftig, firkantet Bygning med Pyramidetag, hvorover Joakim Skovgaards Odin paa Slejper knejser som Vejrfane. Skolebygningens Vestgavl mildnedes med Halvvalmtag, og et lavt Stokværk lagdes til. Mur-

Holstein-Rathlaus Jagthus paa Hesselø

Nyrops Tilbygninger fra 1908 paa Vallekilde Folkehøjskole

stenene blev desuden rødmaalede for bedre at gaa sammen med de røde, haandstrøgne Sten i Nybygningerne. En Buegang forener den gamle Skolebygning med Foredragshuset, hvortil der slutter sig et Trappetaarn med Skoleklokken, og i Flugt med Foredragshuset opførtes en Østfløj over en ældre Udbygning. Den indeholder forneden Økonomirum o. desl., foroven Værelser til Lærere og Elever. »Der er – som Ivar Bentsen har udtrykt det – af en gammel Gaard, der laa i et Hul og skævt for Vejen, skabt en stærk Helhed«. Dog ogsaa en fin og bevægelig, og iblandet mange smukke Enkeltheder: den aabne Trappe ved Østgavlen, den halvrunde Udbygning i Gaardhjørnet, Smedejernsprydelserne paa Nordsiden, og Foredragssalen med Bjælkeloft og Træbalkon og med Perspektiv gennem den aabne Dør ned gennem Forhal og Skolestuer. Op mod den ubrudte Nordmur er Talerstolen under Dalsgaards Billede af Ansgar, der døber. Herfra tales der ud fra det Tegn og den Kultur, Ansgars Gerning har plantet i Danmark. Og gennem de store Vestvinduer falder Aftensolens Gyldenskær ind i Salen med Bud fra fjærne Riger, alt mens Forsamlingen med den Digter, Ernst Trier elskede, synger om Slottet i Vesterled, hvis Port naar fra Jorden til Himlen. Vallekilde Højskole viser sig mest karakteristisk fra Vest. Den gamle, fordringsløse Skolebygning knuses ikke af Nyrops Tilbygninger. Den aabenbarer sig som det, den er: en Skole. Og i Buegangen og det kraftige Foredragshus har Nyrop antydnet Foreningen af det lette og tunge i dansk Højskolekultur. Omtrent samtidig byggede Ulrik Plesner paa Banken ved Roskilde Fjord den djærve Roskilde Højskole. Her havde Kunstneren fuld Raadighed baade over Beliggenhed og Udformning. Og saa kraftig og anselig hans Højskole end virker, med Portal, Taarn og Terrasser: den indeholder intet, som Eleverne ikke kan drage

Lærerbolig paa Vallekilde (»Hytten«). 1889

Lære af, naar de selv vil bygge. Den viser dem Virkningen af ægte Byggeemner og af gode Forhold mellem Aabninger og Murflader. Men Nyrops gennemtænkte Helhed og mange fine Enkeltheder giver egentlig ikke Eleverne noget, de senere kan bruge i Praksis. Det skader dog ikke, at de fra deres Højskoletid faar et fint og fornemt Indtryk af Bygningskunst. Og det faar de, og det har de respekteret. Det er ellers – man kan ikke sige: god – dansk Skik, at Studerende skærer og snitter i Høresalenes Borde og Bænke. I Vallekilde Foredragssal har endnu ingen vovet at give nogen Bænk saa meget som en Ridse.

1884–85 var Nyrop Formand for Akademisk Arkitektforening. Senere, 1893–97, maatte han, midt i Raadhusarbejdet, paatage sig det samme Hværv. Dahlerup, der havde været Formand, følte sig, af en eller anden Grund, brøstholden, og som den blandt de Yngre, der stod Dahlerup nærmest, blev Nyrop udset til at erstatte ham. 1887 blev Nyrop Medlem af Akademiet, vel som Paaskønnelse af hans Projekt til Kunstmuseet. Og næste Aar har han paa Bestilling af Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse udført et Forslag til Ordning af Højbroplads. Som Gartnerne og Amagerkonerne med deres Blomster og Grøntsager daglig bringer Bud fra Landet ind til denne Plads, var det Nyrops Tanke, at ogsaa Omgivelserne skulde minde om Landet. I hans Forslag spiller derfor Kildevæld, Buskadser, Træer og Planter en fremtrædende Rolle. Noget i denne Tanke er senere gennemført. Og da Nyrop 1895 blev Medlem af Foreningens Forretningsudvalg, arbejdede han ivrig paa, at Byen blev forskønnet med grønne Træer. Han lod sig endog henrive til den offentlige Udtalelse, at et grønt Træ havde mere Værdi for en Bys Udseende end et Palads.

Her gjaldt det altsaa at faa Naturen indpodet i Byerne. Men ogsaa for det om-

vendte, nemlig Bygningskunstens Indpodning paa det aabne Land, har Nyrop været virksom. Under den store nordiske Udstilling gjorde han Bekendtskab med Landbrugsafdelingens Præsident, Lensgreve Danneskjold-Samsøe. For ham tegnede han et Par Husmandshuse ved Gisselfeld (foruden et Høsehus til en af Døtrene). Senere blev han Medlem af det Udvalg, Landbrugsministeriet nedsatte for at fremskaffe Boliger til Statshusmænd. Og mens han var Akademiets Direktør udgaves (1909) ved Vilh. Lorenzen et Hæfte Tegninger til Husmandsboliger med vejledende Tekst. Senere har han været virksomt Medlem af Landsforeningen Bedre Byggeskik. Og han staar som Medunderskriver ved den Betænkning om Bebyggelsesplaner for Landkommuner, der, rigt illustreret, udkom 1918. Da Akademisk Arkitektforening 1908 nedsatte et Udvalg for at fremskaffe nye Forbilleder for Skolebygninger og Gymnastikhuse paa Landet, blev Nyrop Formand. Han har ogsaa selv leveret et Par Tegninger til det Værk der (1913) blev udgivet om denne Sag. Det er en bestemt Opfattelse, som bærer alle disse Arbejder. Mens Byggeriet paa Landet ellers formede sig som en triviel og maadelig Genklang efter Byggeriet i Byerne, særlig Villabygningerne, har Nyrop, hans Jævnaldrende og Elever i disse Arbejder med Ord og Tegninger gjort sig til Talsmænd for at bevare Kontinuiteten i Landbyggeriet. Alle-rede 1892 blev Nyrop Medlem af en Kommission, Kultusministeriet nedsatte. Den skulde tage sig af Landsby-Præstegaardene. Nyrop tegnede for den en Række forskellige Præstegaardstyper, der blev udgivet 1896. Atter her var det Villabyggeriet, det gjaldt at komme tillivs, Kontinuiteten det gjaldt at bevare. Dette forekommer os nu selvfølgelig, fordi Nyrop og hans Jævnaldrende har rejst Sagen og gjort den indlysende. Men dengang var det et Stridsspørgsmaal. Tegningerne er et Indlæg heri. Og i en Række korte, og hvad der særlig i vore Dage maa understreges: fuldkommen klare Fyndsprog formulerede Nyrop sin Opfattelse af Husbygning paa Landet. Hans Ord er i flere Henseender mærkelige. Dels giver de aabenbart Summen af Nyrops Lærdomme som de Unges Vejleder i Husbygningskunst, dels er de betegnende for Manden. Paafaldende er den Hensynsfuldhed, der klinger gennem dem. Tag Hensyn til Omgivelserne, til vort fugtige, blæsende og kolde Vejrlig, hedder det (»Betænk, at jo flere Yderdøre, des mere Træk i Huset«), til Pladsen (»Sky Gange og læg den sparede Plads til Nytterummet«), til Lys og Luft (»Læg ikke Verandaer udenfor Vinduer, hvis Lys er nødvendigt for Stuen«) og til Kontinuiteten (»Værn og opfrisk gamle Minder«). At mærke er ogsaa hans Krav paa Ærlighed: »Lad enhver Ting gælde for, hvad den er: Lav ikke en Dagligstue til en Salon, eller en Køkkenindgang som en Hoveddør. Sky unyttig Pynt.« Og hvor praktiske Krav kommer i Konflikt med arkitektoniske, tager han, Arkitekten, Bygherrens Parti mod Arkitekturen. »Fremtving ikke Symmetri paa Nyttens Bekostning«, skriver han. Han staar her med Front baade mod den Arkitektur, hvorfra hans Slægtled havde frigjort sig, og mod den følgende Tids.

Ind mellem de store Arbejder har Nyrop kunnet skyde en Række Istandsættelser. Det har været ham en Hvile at fordybe sig i de svundne Tiders kunstneriske Udtryksmaade og atter kalde den tillive. Under hans Haand dukkede Bispegaardens røde Mure og kraftige Gesimser frem mod Nørregade og Studiestræde. Vindueskarme og Vinduesrammer blev fornyede, mod Studiestræde muredes en Kvist, Hoved-

Det interne Trappeanlæg i Lensgreve Ahlefeldt-Laurvigens Hus i Kronprinsessegade

trappen blev forandret, og inde i Gaarden blev der opsat en Svalegang, der paa første Sal forbinder Køkken med Forstue. Ogsaa Karnapen ved det sydøstlige Hjørne føjede han til. Og pietetsfuldt istandsatte han Tersløsegaard. Det var for ham som et Forsøg paa at afbetale noget af den Taknemlighedsgæld, hvori han, som Dansk, staar til Holberg. Om Istandsættelsen er det sagt, at den fuldkommen lader det oprindelige komme til dets Ret. Han fandt forøvrig her i Tagenes Sammenstød konkave Tagsten anvendt. Saadanne Tagsten har han senere brugt paa Bispebjerg, og herfra har andre Arkitekter optaget dem. Men de stammer altsaa fra Tersløsegaard. Ogsaa den indvendige Omdannelse af Det Ahlefeldt-Laurvigen'ske Hus i Kronprinsessegade har aabenbart interesseret Kunstneren. Det mærker man af den brede, gammeldags, interne Trappe, han opførte. Og til Stuernes stive og alvorsfulde Empire-Dørkarme, som han omhyggelig bevarede, føjede han muntre Indfald: den lukkede Musikanterstol i Spisesalen, de fornemme Svaner i Stuk under Modtagelsesværelsets Loft osv.

Ogsaa de »Vandkunste«, han har udført, har været ham Hvile og Vederkvælgelse under eller ind mellem anspændt Arbejde. I Gisselfeld Park er fire Broncefrøer (som Bundgaard modellerede) Vandspyere i den firkløverformede Springvandskumme. Mellem Kirken og Akademiet i Sorø paa den gamle Klostergaards Plads staar den smukke Fraterbrønd af Granit og Fraadsten. Og ved Nicolai Kirke i Kø-

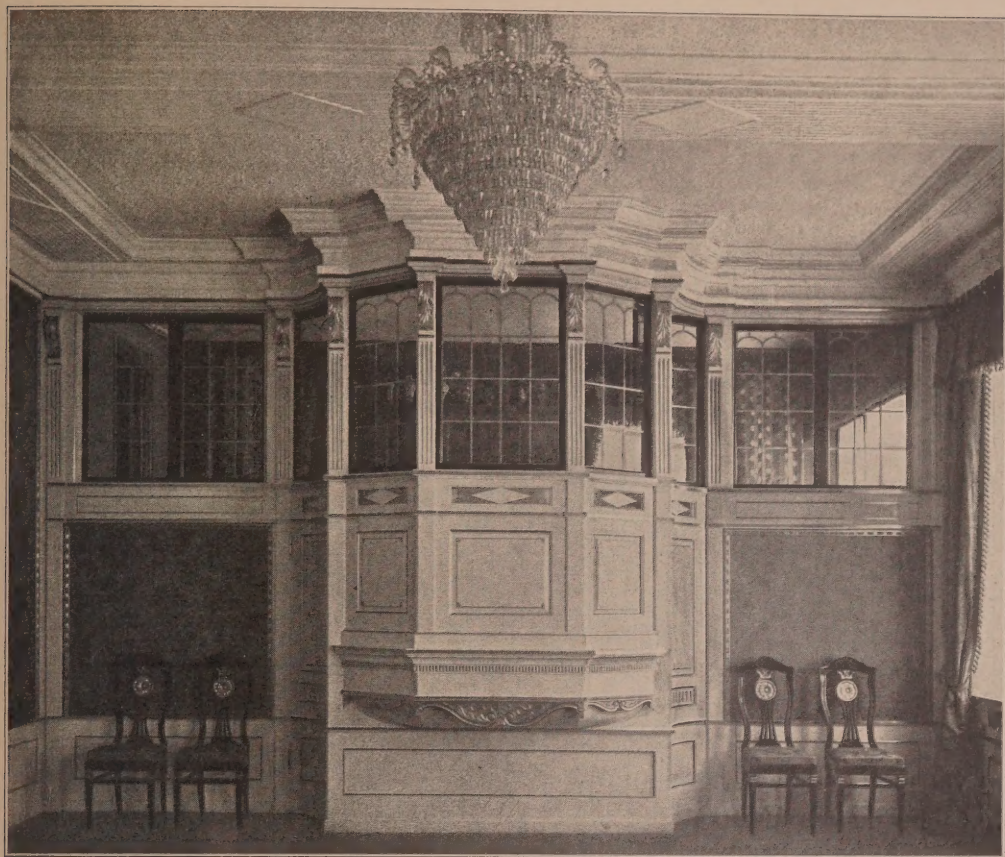
MARTIN NYROP OG HANS KUNST

benhavn har nu den Kilde faaet blivende Sted, som oprindeligt stod i det lille Anlæg ved Klampenborgstationen. Det er et djærvt, simpelt Værk, ypperlig virkende ved Materialet, den spidshuggede Granit. Den firkantede Pille med Pyramidespir, afsluttet med en kraftig Knop, minder lidt om en antik Brønd i Pompeji. Desværre

Nyrops Forslag til »Helene Kilde«s Istandsættelse. 1907

har folkeligt Barbari skamslaaet Masken paa Pillens Forside (modelleret af Bundgaard), af hvis Mund Vandet vælder ned i Granitbeholderen. Endelig har Nyrop, efter Dr. W. Mollerups Opfordring, udarbejdet et Forslag til Istandsættelse af Helene Kilde paa Skrænten ved Tisvilde. Det sivende Vand i Bakken bag Kilden vilde han samle underjordisk for at skaffe bedre Tilløb. Bag Bassinet, hvis Stenramme skulde samles med Jernkramper, og hvorfra der skulde være over- eller underjordisk Afløb, vilde han opføre en Gavl af Granit fra Kysten, med Udløbstud, Billede af en Krykke og Indskriften »Helene Kilde«, og med fremspringende Sæder. »Bag Gavlen«

Spisesalen med Musikanterstolen i Det Ahlefeldt-Laurvigenske Hus

hedder det i Beskrivelsen, »fyldes op for at dække de underjordiske Løb mod Frost saa højt som forekommer rimeligt i Forhold til Gavlen. Al ny Jord dækkes med friske tætte Tørv, der ligner Bakkens Græs. Bag Gavlen plantes Brombær, Gyvel eller andet passende helst tornet Krat. Til Mørtel bruges Klintehjærg Kalk. Granit-hugning Grad OB. Krykke og Navn lidt finere.« Det omhyggelig gennemtænkte Forslag bør ikke blot kendes, men ogsaa udføres.

Det 20. Aarhundrede har for Nyrop ikke været karrigt paa Æresbevisninger. Han var Formand for de danske Arkitekters Afdeling paa Verdensudstillingen i Paris 1900, og fik *grand prix* for sit Raadhus. Næste Aar blev han Medlem af det svenske Kunstakademi. Og om hans Anseelse i Skandinavien vidner det, at han har været tilkaldt ved Bedømmelsen af Tegningerne til Nationalmuseet i Helsingfors, Raadhusene i Stockholm og Kristiania og Vestfasaden af Trondhjems Domkirke. Og ikke blot i Danmark har hans kunstneriske Stil faaet Efterklang; ogsaa i Sverrig, Norge og Finland, ja selv i Nordtyskland. Det er altid en tvivlsom Ære for en Kunstner at faa sin Kunst trivialiseret af Efterlignere. Fra det yderst reserverede England er der vist ham den Opmærksomhed, at man (1906) har udnævnt ham til korresponderende Medlem af Royal Institute of British Architects, snurrt nok forresten, da

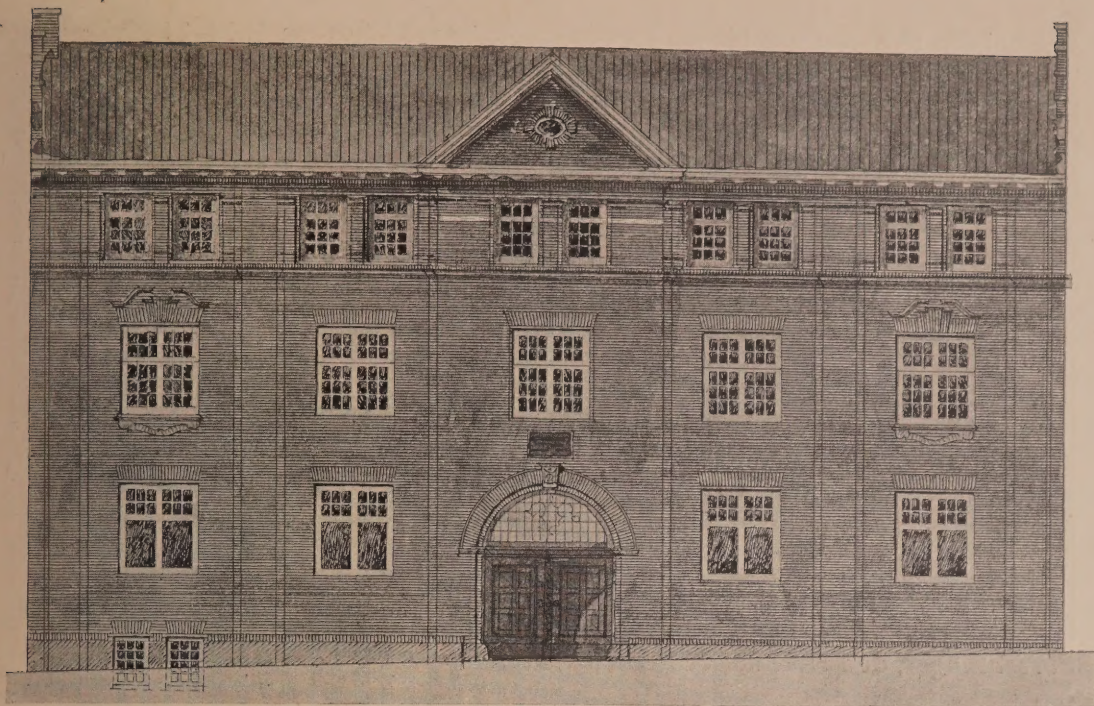
Fraterbrønden i Sorø

Kilden ved Nicolai Taarn

han vanskelig vilde være i Stand til at sammensætte to Ord paa Engelsk. Men forøvrig staar de bærende Tanker i hans Kunst ikke fjærnt fra dem, der har gjort sig gældende i moderne engelsk Arkitektur.

En Hjærtesag var det for ham, da han fik Opfordring til at bygge i Sønderjylland, først Frimenighedskirken i Sundved, saa Præsteboligen, endelig Forsamlingshuset i Sønderborg. Sammen med andre danske Arkitekter har han saaledes bidraget til at vedligeholde den kunstneriske Forbindelse mellem Kongeriget og Sønderjylland, der gaar tilbage til den graa Oldtid. Da han skulde bygge Præsteboligen, spurgte han, om de nu ogsaa kunde faa en Præst til den. Hvortil en af Menigheden svarede, at naar Bonden satte Storkerede paa sit Tag, plejede der ogsaa at komme Storke. Og han fik Ret. Et Brev, dagtegnet 20. Juli 1912 paa Sandbjærg Slot ved Vester Sattrup, viser Nyrop sammen med hans sønderjyske Bygherrer og Venner. »Her – hedder det bl. a. – lever vi i Herlighed og Glæde. I Herlighed – forsaavidt vi bor paa et Slot i en smuk Park, tilhørende Reventlow paa Brahetrolleborg, som har et Stutteri her med Fuldblod til Væddeløb, med Føl, som er assurerede til c. 30,000 M. pr. Stk., og hvis Fader er en Herre til $\frac{1}{2}$ eller hel Million M. – og i Glæde ved de brillante Mennesker vi træffer her. Vi var i Onsdags en dejlig Køretur over til Østkysten af Als med nogle Sundvedboer, deriblandt Pastor Hansen og hans Kone fra Dybbøl og Frimenighedspræst Jørgen Erichsen. Det er næsten utroligt, at en tysk Statspræst kan være saa ravidansk som Hansen er, og god Ven og Raadgiver for den yngre danske Frimenighedspræst! Mejeriejer Zachariassen siger, at Øvrigheden ikke tør afskedige Hansen – han er økonomisk uafhængig, og vilde vistnok blive langt far-

Nyrops Forsamlingshus i Sønderborg. Forside

ligere, hvis han ikke var Embedsmand, hvad naturligvis paalægger ham visse Hensyn. Han er en tiltalende Mand, som vistnok ogsaa efter sin bedste Overbevisning giver Kejseren hvad Kejserens er. Jeg mindedes paa Turen min gamle Onkel Nikolaj Ahlmanns Ord. Han sagde altid: »Als er en Have.« Den Frodighed vi saa, har jeg ikke set større nogensteds, og de Træer der f. Ex. findes i Augustenborg Slots-park er ganske forbausende ved deres imponerende Størrelse og Rankhed. Men der er jo noget trykkende tidt her i det omstridte Land, og igaar da jeg havde læst i Holbølls Erindringer fra Krigen 1864 om Stormen paa Dybbøl, hvor ufortrødent og heltmodigt de faa Danske med deres Forladegeværer sloges med den store velbevæbnede Overmagt, var jeg nær ved at gaa ud af mit gode Skind.« Ved de tempererede Udtryk for skiftende Følelser er denne Brevstump betegnende for Raadhusets Bygmester.

Efterat Meldahl var traadt tilbage blev Nyrop 1. Januar 1906 hans Efterfølger som Professor i Bygningskunst ved Akademiet. Senere, 1908–11, var han Akademiets Direktør. I denne Periode var det, at Spørgsmaalet om Frue Kirkes Spir delte København i to Lejre. Nyrop hørte til dem, der tilraadede Spiret. Han mente vel – som Høyen i sin Tid – at Kirkens Ydre var et heterogent Konglomerat af antik Dorisme, Oldkristendom og Palladios Stil. Men han delte ellers ikke det foregaaende Slægtleds Undervurdering af C. F. Hansen som Bygmester. Under Spir-Diskussionen gjorde Forfatteren Ernst v. d. Recke offentlig opmærksom paa, at det var Nyrop, der i sin Tid havde lært ham at beundre C. F. Hansens gamle Raad- og Domhus. Dengang dette Vidnesbyrd kom frem, var Nyrop i Italien med sin Familie. Efterat

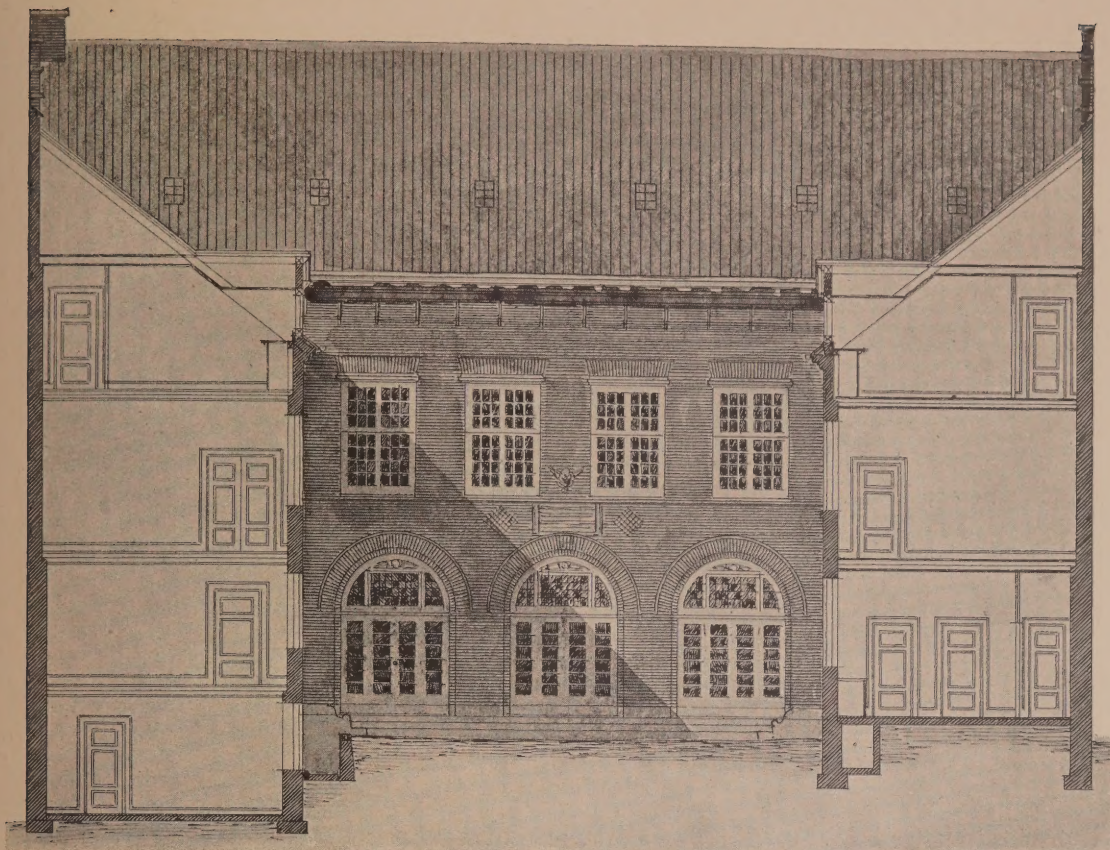
Bispebjerg Hospital var blevet færdigt, søgte han i Vinteren 1913–14 Hvile med sin Familie. Han opholdt sig mest paa Sicilien og i San Cataldoklostret ved Sorrento. Det ejedes af en dansk Mand, som ønskede at afhænde det til Videnskabernes Selskab, mod at det blev indrettet til Rekreatiønssted for danske Videnskabsmænd. Kort før Verdenskrigen vendte Nyrop hjem.

Men under Spirsagen blev det klart, at der mellem Nyrops og hans Slægtleds eller Elevers Opfattelse af Bygningskunst og det følgende Slægtleds var en afgørende Forskel. Denne Forskel har en yngre Arkitekt søgt at bestemme i følgende fire Sætninger: I god Tro blev der arbejdet, det kan ikke noksom fremhæves, i god Tro følte enhver sig som Kunstens ydmyge Tjener. Men laa der ikke netop en Skævhed i en saadan Betragtning, at det at være Kunstner er at være Tjener? Det, vi har manglet, var Herskere. Kun de har virkelig Betydning i Kunsten, der er saa kræsen, at den bryder sig saa uendelig lidt om individuel Opfindsomhed og Særmening.

Dog modsiger de to sidste Sætninger direkte hinanden. Thi Herskertegnet er netop: at gøre sin individuelle Opfattelse gældende, og paatvinge andre den. Men heller ikke de to første Sætninger rammer Centrum i Nyrops Kunst. Sikkert har han følt sin Kunst som noget, der var større og mægtigere end han selv. Men naar han har holdt den i sin Haand, behersket den, har den tjent til Udformning af de Forestillinger, de Ideer, der er fremstaaet i hans Sind.

Vuggepude. Syet paa Lærred med røde og hvide Kontursting. 1880

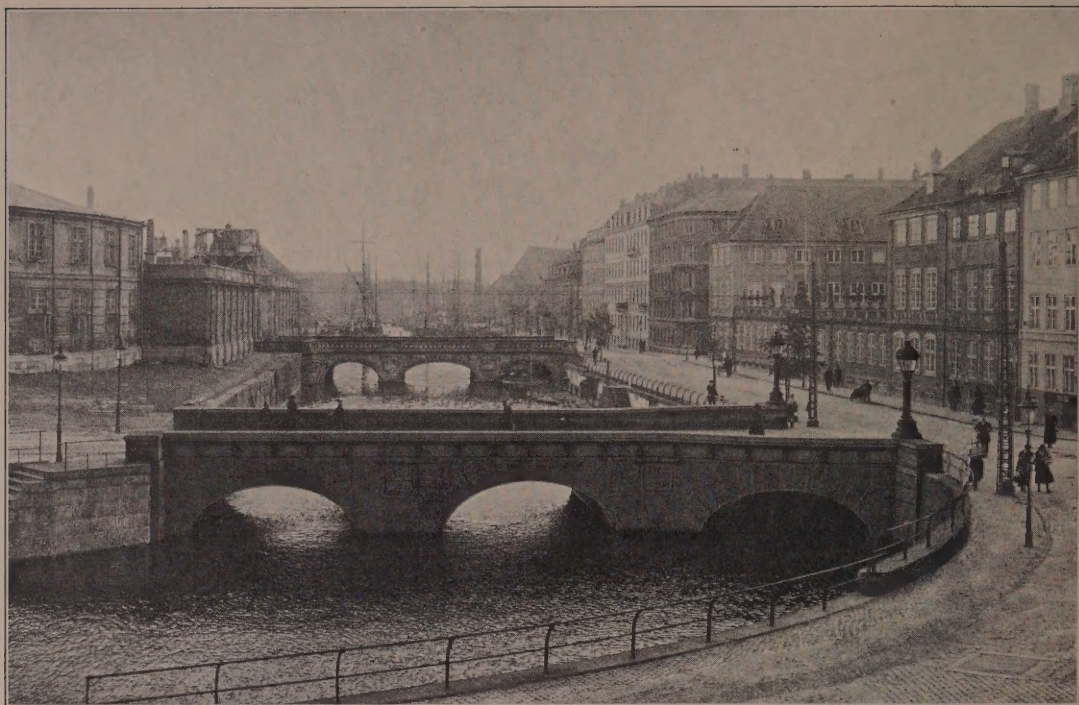

Forsamlingshus i Sønderborg. Tværsnit mod Baghuset gennem Gaarden

VI

Meldahl saa i sin Tid klarere og rigtigere paa Nyrops Kunst, paa det »Tidsskel« den (for at bruge Ivar Bentsens Udtryk) satte i dansk Arkitektur. Under Raadhusdebatten advarede han indtrængende Nyrop mod at bryde med akademisk-arkitektoniske Traditioner for paa egen Haand at skabe nye Udtryksformer. Thi – sagde han – Historien viser, at der gaar Aarhundreder, inden noget Nyt faar den rette Gestus og Holdning. Nyrop vilde dog ikke vente saa længe. Han vilde heller ikke gemme sig bag Traditionernes skærmende Rustning. Han vilde skabe og forme sig sin egen Kunst, kæmpe uden Harnisk, barhovedet som Donatellos St. Jørgen. Men han har set og oplevet megen Kunst, og den har i hans bedste Arbejder fuldt ud staaet til Raadighed for hans kunstneriske Skaberevne. Det er meget lærerigt at iagttage, hvordan han omformer, omskaber det Sete, indtil det bliver efter hans Hu. Utallige er Eksemplerne i Raadhuset. Intet belyser hans omskabende Evne bedre end en Sammenligning mellem Raadhushallens Mindefrise og dens Forbilleder: Frisen paa Kronborg Østfløjs Gaardside.

Men der er ogsaa i hans Værker talrige Vidnesbyrd om, at han har skabt Kunst uden Forbilleder af nogen Art. Eksempler er Stormbroen og Fodstykket til Absalons

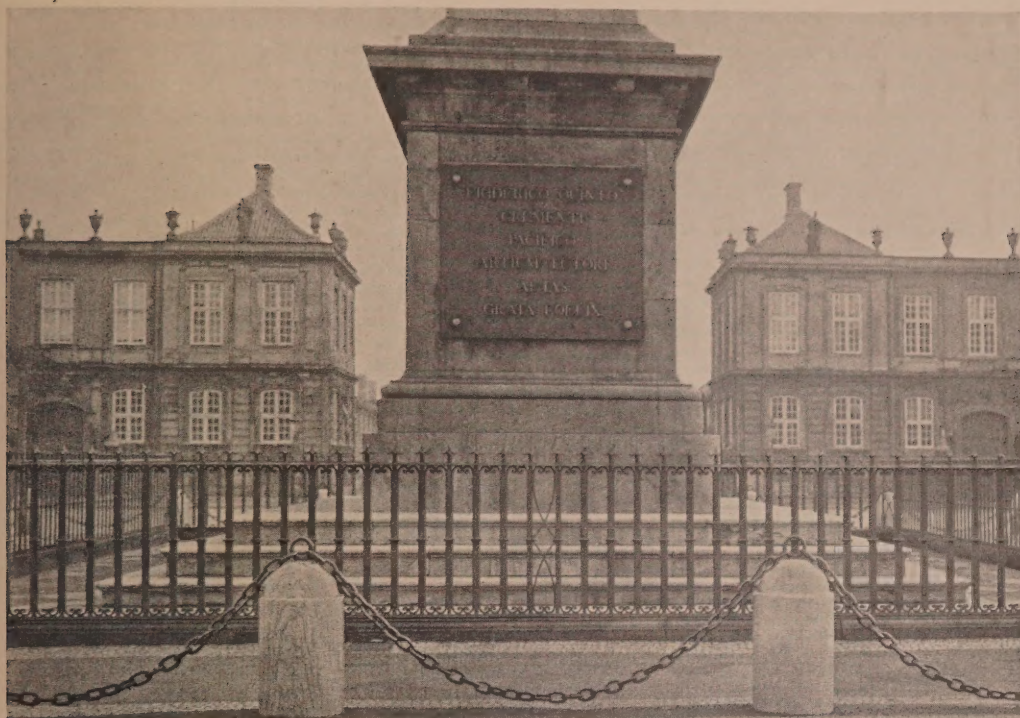

Stormbroen

Rytterstatue. Ingen vil være i Tvivl om, at Marmorbroen, formedelst Arkitektens Brug af Datidens akademisk-arkitektoniske Traditioner, har en virkningsfuldere Holdning og Gestus. Men heller ingen kan være blind for, hvilken af de to Broer der er selvstændigst formet. Og mens Salys Fodstykke under Frederik V's Rytterstatue i Proportioner og plastisk-dekorativ Udformning skyldes overlegen Indsigt i Datidens kunstneriske Vedtægter, har Fodstykket under Absalon »intet rigtigt Forbillede«. Meldahl havde Ret: der er, i hvert Fald i Arkitekturen, Straf for Originalitet. Det giver Rygstød og Usaarlighed at følge Trop, slutte sig sammen og arbejde med de hævdvundne Forhold og Former.

Men Respekt fortjener den Kunstner, der, udadtil stilfærdig og fordringsløs, i et langt Arbejdsliv har stræbt at holde sin Kunst udenfor det hævdvundne. Og hvor har han ikke kæmpet med Materialierne, drømt med dem, digtet om dem. For ham er Materialierne, hvad Ordet er for Digteren. Som de døde Ting for Eventyrdigteren er blevet levende, saaledes har under Nyrops Haand Graniten, Teglen, Kridtstenen, Kobberet, Træet osv., snart alene, snart sammenstillede, faaet Glans, Kraft, Ynde, Udtryk og Liv. Raadhushallen, Bagbygningens øverste Stokværk, Eliaskirkens For-side, Kilden ved Nicolai Kirke og Fraterbrønden i Sorø er Nyrops Løn for hans Kærlighed til Materialierne. Selv Skumpelskud som Kalksandstenen (i Lutherkirken) og Tagpappen (Udstillingsbygningerne) har han givet Adelsbrev.

Dybest set er Nyrop dog blandt danske Arkitekter Ideernes Mand. Fra de vidt forskellige Opgaver, der er stillet ham, er Forestillingsforbindelser, Idéassociationer

Fodstykket for Frederik V's Statue paa Amalienborg

Fodstykket for Absalons Statue paa Højbroplads

strømmet til hans Sind. Og med sin Kunsts Midler har han i hvert givet Tilfælde stræbt at udforme disse Ideer. Det er urigtig, at han udelukkende er »Kunstens ydmyge Tjener«. Nej, med sin Kunsten er han Menneskers og Forestillingers Tjener. Kun den, der hvergang forstaar hans Idé, naar til hans Kunsts Kilder og faar en rigtig Maalestok for Opfattelsen. Udstillingens Hovedbygning, det var Brugbarhed kronet af Festlighed, Landsarkivet: Samlen i Lade og ivrig Granskning. Raadhuset forener i sig Udtryk for Myndighed, Arbejdsglæde og Fest. Og i Bispebjerg Hospital vilde han give Sygehjem i Sol og Lys og i kultiveret Natur, med Absalons Fodstykke minde om vore gamle Kirkers Granit og Mursten og om Sildestimerne i Sundet. Kun hvor han ikke har kunnet skabe Kongruens mellem Idé og Udførelse, eller hvor Opgaven ikke har udløst Idéassociationer, glipper hans Kunst.

Martin Nyrop har nu forladt sin Embedsbolig paa Charlottenborg og er flyttet ind i det Hus, han har bygget sig paa Skraaningens ved Gjentofte Sø. Et fordringsløst Saddeltagshus, dog ejendommelig fint i Silhuetten og sart i Farvevirkningen. Hans Arbejdsværelse har et stort Vindue mod Vest. Blikket glider over den gamle Frugthave ned til Søen med det rige Fugleliv i Sivskoven, og Synskresen sluttes af Elmetræerne paa den gamle Kongevej, som følger Landskabets Linier. Bag den gaar Solen ned. Nyrops Kunst vil, som Nordens Sommersol, aldrig slukkes helt. Til Tider vil den vel nok lyse svagere, Men utvivlsomt kommer den Stund, da den atter løfter sig klar og skinnende over Horisonten.

FRANCIS BECKETT.

Loftsdekoration i Stuc i Det Ahlefeldt-Laurvigenske Hus

Kronborg. Den ydre Port ved Vagtbygningen. Maalt af Nyrop

ERINDRINGER FRA KRONBORG

SOM et kraftigt Punktum afslutter Kronborg Fortællingen om Øresunds Skønhed. — Stærkt og stolt ligger Slottet derude paa Pynten, lige mandigt i Uvejr som i Sommersol. En Hersker over Byens røde Tage og Sundets Skibe. Kongeligt er det i sin enkle Pragt, fast og fornemt i sine Linier og Farver. Det er Danmarks største og stolteste Monument, — nu kun et Minde om en stor og daadkraftig Tid.

Upaaagtet og mishandlet er det bleven gennem Aarhundreder. Tiden med sine moderne og praktiske Krav, der er paagaaende og respektløse, er stadigt rykket det nærmere ind paa Livet; den synes tilsidst at skulle kvæle Kæmpen, som Smaakrattet dræber en gammel Eg. Fabriker og Kulbunker sender Støj og Snavs ind over de skønne Mure og Tage. —

Indvendigt er det ødelagt af baade fremmede og danske Krigere gennem Plyndringer og Vandalisme. At Ilden ikke forlængst har ryddet det Hele maa betragtes som et Vidunder. Slottet har sjældent været beboet af Enevoldstidens Herskere.

Det svarede ikke til de forfinede Herrers og Damers Begreber om Velvære og Luxus. Hvad de fandt af Værdier, dem som Svenskerne havde taget Broderparten af, flyttede de over i andre kgl. Slotte, hvor det meste ved Ildsvaade og Misrøgt senere er gaaet til Grunde.

Da Slottet blev indrettet til Kaserne, gik det løs med Nædrivning af Paneler, Lofter, Kaminer og alt, hvad der fandtes af gammelt og smukt. Kun Kirken blev nogenlunde skaanet. Store Trækanaler, vel egnede til at forplante en opkommende Ild, blev ført igennem alle Bjælkelag og Taget. Ingen syntes at interessere sig for Bygningen som saadan. Denne sorterede dels under Krigsministeriet, dels under d. kgl. Bygningsinspektorat, der mirabile dictu – trods de sørgelige Erfaringer fra Frederiksborg – syntes at have gjort mindre end højst nødvendigt for Slottets Bevarelse.

Saadan var Forholdene, da Arkitekt Hans J. Holm i Midten af 70'erne henvendte sig til Kunstakademiet om Hjælp til at foretage en rationel Opmaaling af hele Slottet, for eventuelt paa Grundlag heraf at kunne rekonstruere det, hvis der skulde overgaa det en Katastrofe. Ved Frederiksborg Slots Genopførelse havde man i høj Grad følt Savnet af gode Opmaalinger og Tegninger, idet man kun havde nogle faa Malerier, væsentlig af Heinr. Hansen at støtte sig til.

Holm, der paa den Tid var Assistent paa Arkitekturskolen under gamle Etatsraad Chr. Hansen, havde den fulde Forstaaelse af Kronborgs Betydning. Han var i det Hele taget den første Arkitekt herhjemme, der fik Opmaalinger af gammel dansk Arkitektur sat i System, opmuntret hertil af sin store Kollega Viollet-le-Duc, der gennem sine Opmaalinger af den gothiske Bygningskunst i Frankrig viste Vejen og Maaden til en grundig Forskning af historisk Arkitektur i det Hele taget.

Af Akademiets Regnskaber fremgaar det, at dette har haft en Bevilling fra Staten paa 800 Kroner aarlig fra Maj 1876 til Februar 1882. Endvidere fik det et Tilskud fra det Raben-Levetzauske Fond paa 500 Kr. aarlig fra 1876—79. Honorarer er udbetalt følgende Deltagere i Opmaalingen af Kronborg:

1876. M. Nyrop, Sophus Kühnel og Knud Larsen. – 1877. M. Nyrop, H. Kampmann og Arnold Krog. – 1878. M. Nyrop, Martin Borch, Axel Berg og A. Krog.

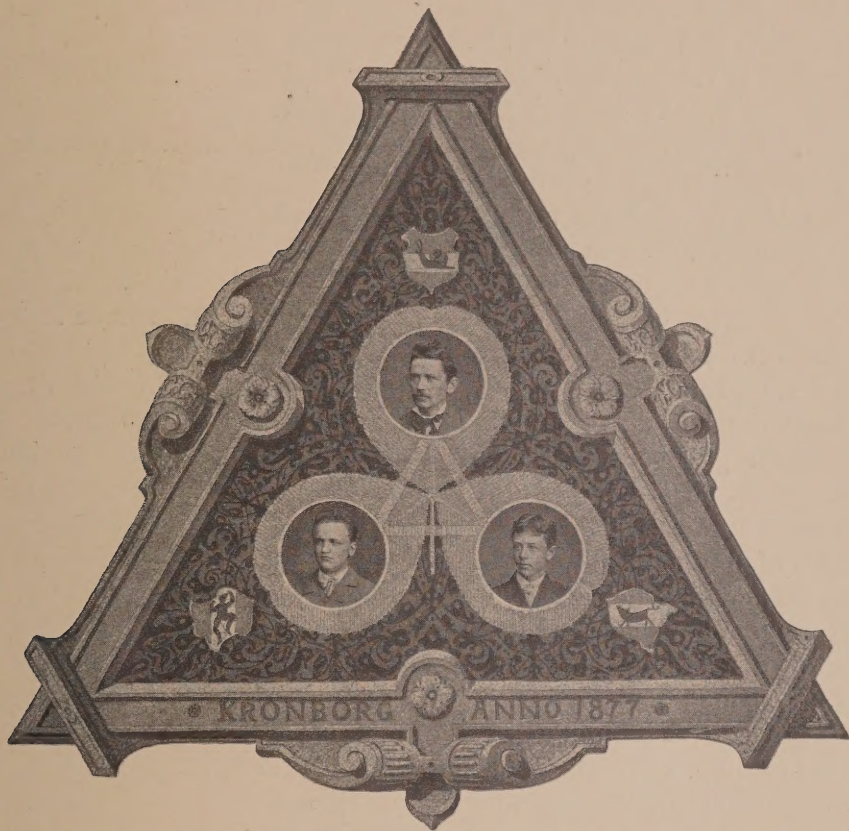
»I Sommeren 1879 kunde der ikke arbejdes, da Pengene var opbrugte«.

Under 1880 er opført følgende Honorar for udført Arbejde: Okt. 21. Nyrop Opmaaling af Fæstningsporten og Tgn. . . . 50 Kr. – Man ser heraf, med hvor uhyre beskedne Midler et saa betydeligt Arbejde er udført.

Kronborg var den første store af alle Akademiets Opmaalinger; desværre har det endnu ikke været muligt at fremskaffe Midler til en offentlig Udgivelse af Tegningerne, saaledes som man har gjort det med de senere udførte Opmaalinger af Frederiksborg. Dette Slot synes i det Hele taget, med nogen Uret, at være Favorit som dansk historisk Monument. Kronborg er, i al Fald hvad de arkitektoniske Værdier angaar, langt betydeligere. – Naar Kronborgs Opmaalinger og Tegninger, der ialt tæller 102 Blade, er bleven et Værk, der i Tiderne kan staa som et Mønster for alle lignende, skyldes dette væsentlig Martin Nyrops Forstaaelse, Kærlighed og Respekt for sin Opgave som Lederen heraf. Utrættelig og paapasselig lærte han os helt Unge Værdien af et saadant Arbejdes Betydning, naar det udførtes samvittighedsfuldt og med kunstnerisk Forstaaelse. Intet var ham mere utaaleligt, naar

ERINDRINGER FRA KRONBORG

det gjaldt Arkitektur, end nøjagtigt, men aandløst Ingeniørarbejde. Han indprentede os og var selv opfyldt af Tanken paa det fundamentale i al Kunst: Det ærlige, det personlige, det typiske. Han talte til os om Forhold og Rythme, disse vage, uforklarlige, men ufravigelige Fordringer til al god Arkitektur. Han var glad, naar det lykkedes os i Tegningens Udførelse at give denne et eget personligt Præg, samtidig med at vi traf Karakteren og det stofflige rigtigt. — Nyrop var en ideel Lærer.

Kløverblad med Portræter af M. Nyrop, Hack Kampmann og Arnold Krog i Renaissanceindfatning tegnet af Nyrop

Paa en Gang fuldmoden og os andre saa ganske aandeligt og kulturelt overlegen, samtidig kameratlig, venlig og hyggelig. Alle vi, der var saa lykkelige at arbejde sammen med ham i de tre Somre, skylder ham en Tak som Lærer og som Ven, en Tak som vi ofte har gentaget og aldrig vil glemme.

Husker Du — den store Stue, Tegnestuen paa Kronborg, i de Sommermaaneder vi fik Lov at bo der. Solskinnet flød i brede Striber ind gennem de stenkarmede Vinduer. Udenfor hørtes kun Skildvagtens Skridt, frem og tilbage foran Kommandantens Trappetaarn, regelmæssig som et Stueuhrs Slag. Røgen fra Piberne hang som en Sky midt i Stuerne, og langt borte fra lød Hornsignaler fra Trompeterne, der øvede sig paa de yderste Bastioner.

Slotsgaardens imponerende Rum bredte sig udenfor. De høje gulgraa Mure sit-

trede i Varmen. Der var tomt og stille —, Bataillonen var til Øvelser paa »Grønne Have«. Midt i Gaarden laa som sædvanlig Stabssergeantens lille Hund »Aakirkeby«, saaledes kaldte vi den efter Erslevs Geografi, der om Bornholm lærte os at: »Midt i Landet ligger Aakirkeby«.

Tegnebordet, saavidt jeg husker det eneste Møbel, strakte sig fra Vinduet ind i Stuen med et broget Tæppe af Papirer, Skitzebøger, Maalerekvisiter, Piber og andet til Faget henhørende. Oven over Bordet, højt under Loftet i en Snor, hang Skinken, Frokostens pièce de résistance. — Den blev firet ned, stadig svævende i Snoren, saaledes at vi alle kunde skære vort Behov ud af den, hvergang vi indtog vort Maaltid, der neppe har været synderligt lukullisk efter den Løn: 40 Kr. om Maaneden, som skulde slaa til ikke alene til Livsopholdet, men ogsaa til Behagelighedernes Udfoldelse. Vi havde »Uge«, ligesom unge Præstegaardsdøttre. Ve den, der svigtede dette betydningsfulde og ansvarsfulde Hverv!

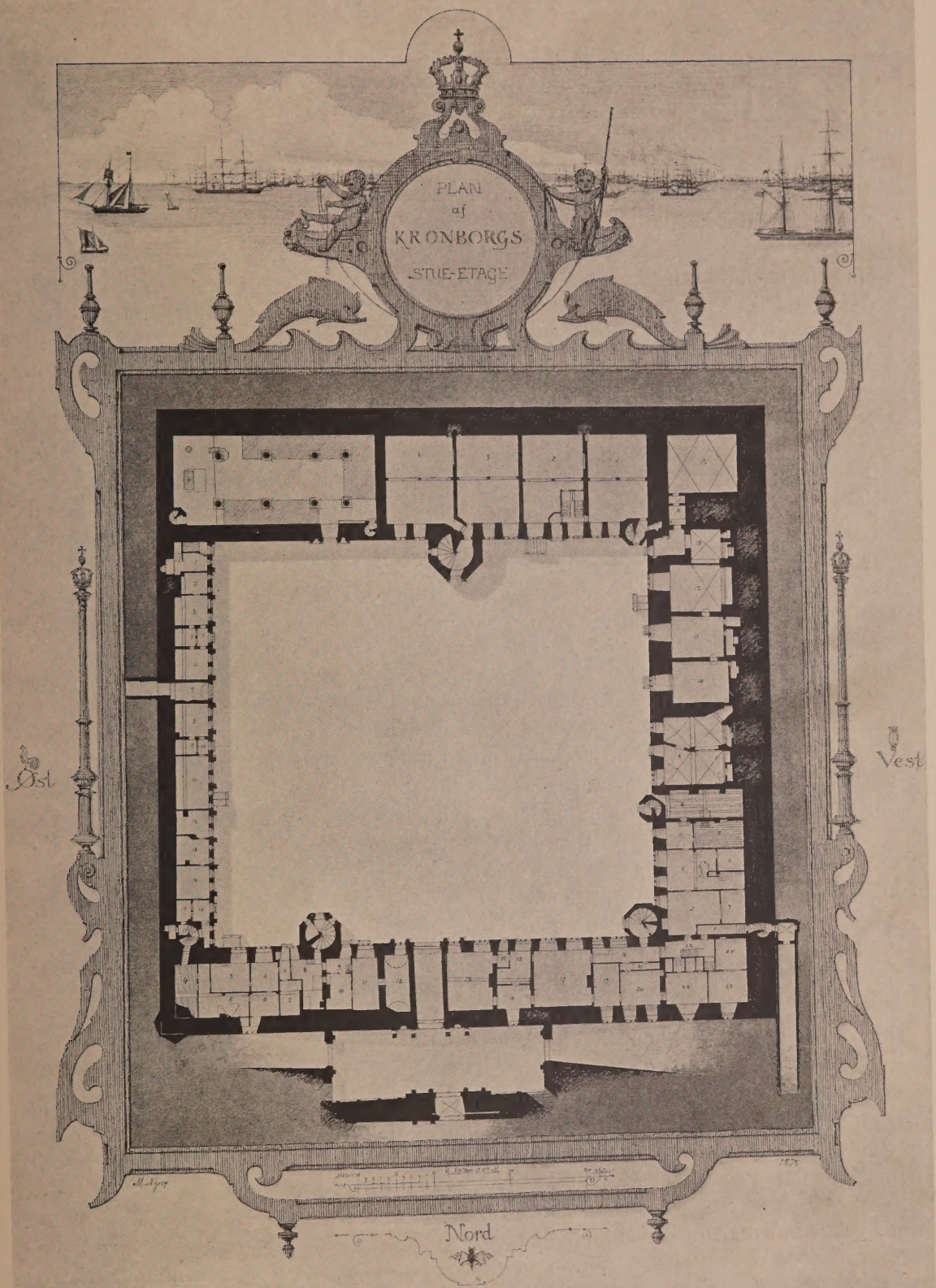
Du stod over Tegnebrættet nærmest ved Vinduet og kiggede venligt over Brillerne til »Drengene«, naar de kom ned fra Opmaalingsexpeditionerne paa Taarne og Tage, Kældre og Loftet. Hver passede i Taushed sit Arbejde. Det kneb jo ofte med at faa alle de mange Maal til at svare til Virkeligheden, naar de blev omplantede paa Papiret. Ingen Snyderier.

Husker Du, da midt i Arbejdets Alvor Stilheden pludselig blev brudt, saa Skinken skælvede under Loftet? Salutkanonerne dundrede fra Flagbatteriet. Det er en Orlogsmand der passerer. Blyanter, Tommestok og Linealer fløj henad Bordet. Alle Mand fløj op ad Trapperne i de 5 Alens tykke Mure i Nordsiden, ud gennem Vinduet i Sovekammeret, hvor Voldens Jord laa i Højde med Underkarmen.

Sundet laa blankt og blegt udenfor. Røgen fra Kanonerne drev som en Sky over Vandet, og derude kippede den stolte Fuldrigger med Flaget, som Tak for Hilsenen og et Farvel til det kongelige gamle Slot.

Husker Du den Morgen, da de hundreder af Sejlskibe drev forbi for sønden Vande? I en Maaned eller mere havde de samlet sig sammen. De havde spændt som et mørkt Net over Sundet helt ned under Hveen. I lange Tider havde Vind og Strøm været nordlig, saa endelig, en tidlig Morgen, kom der en svag Bris fra Syd, og Strømmen kæntrede. Sejlene blev sat, Takkelagernes mørke Knipling forandredes til et uhyre hvidt Solsejl belyst af Morgensolen, og hele den milevide Flade begyndte at bevæge sig. Det var overnaturligt, fantastisk. Som et langagtigt bevægeligt Fantom, der dækkede Vandet og den svenske Kyst, gled de hundreder af Skibe Nordpaa. Inde fra Land hørte man Komandoraabene ombord, og Bragene, naar Stænger og Spryd knækkede. Det galdt om at holde sig klar af den paagaaende Nabo, især udenfor Pynten, hvor Strømmen nu løb ret stærk og tog Magten fra Roret. Dette pragtfulde og nu under Dampskibenes Regimente utænkelige Skuespil varede vel et Par Timer, saa kom der et frisk vestligt Pust og fyldte Sejlene. Som hvide Dun i et Gadekær spredtes de over Kattegat og forsvandt ude i den vide Verden. Var det ikke over 900 Sejlskibe der blev talt den Morgen fra Flagbatteriet?

Blyanterne gled igen henad Hovedlinealen. Passer og Maalestok var atter Herrer over Sind og Tanke, indtil et Par blaa Buxer ligesom kastedes ind over Vindueskarmen fra Slotsgaarden. Det var »Pinaken«. Husker Du denne glade sorgløse

Existens, for Tilfældet Rekrut af Livsstilling, ligesaa uudgrundelig i Væsen, Væren og Oprindelse som Navnet Pinaken? Dette anvendtes af de gamle Soldater som Øgenavn for Rekruterne, for hvem det udtrykte en passende Foragt. »87 og 63 æ none daalede Penaker«, stod der ofte malet paa Trapper og Brandstuer.

Første Gang vi havde Æren af Pinakens Besøg, sprang han ind ad Vinduet, og mon han nogensinde er kommen ind ad Døren? Jeg tror det ikke. Utrættelig og behændig i sine barokke Indfald, tvang han Latter og Lune frem, uanfægtet endogsaa af din ofte advarende Rysten paa Hovedet. Fra Vinduet gik han direkte over i Mad- og Ølskabet, hvor han stilfærdig og optaget forblev nogen Tid. —

Husker Du »Skibet«? Det lille Hotel ved Havnen, hvor vi nød vor »Souper« hos Madam Andresen. Og »Naff-Naff«, Broderen og Opvarteren, der brugte Næsen til Gane? Vi sad der bænkedes mellem Skippere og Lodser, morsomme Folk dengang, med Skipperskæg under Hagen og kraftige Historier fra Hav og Havn — ikke altid lige høviske.

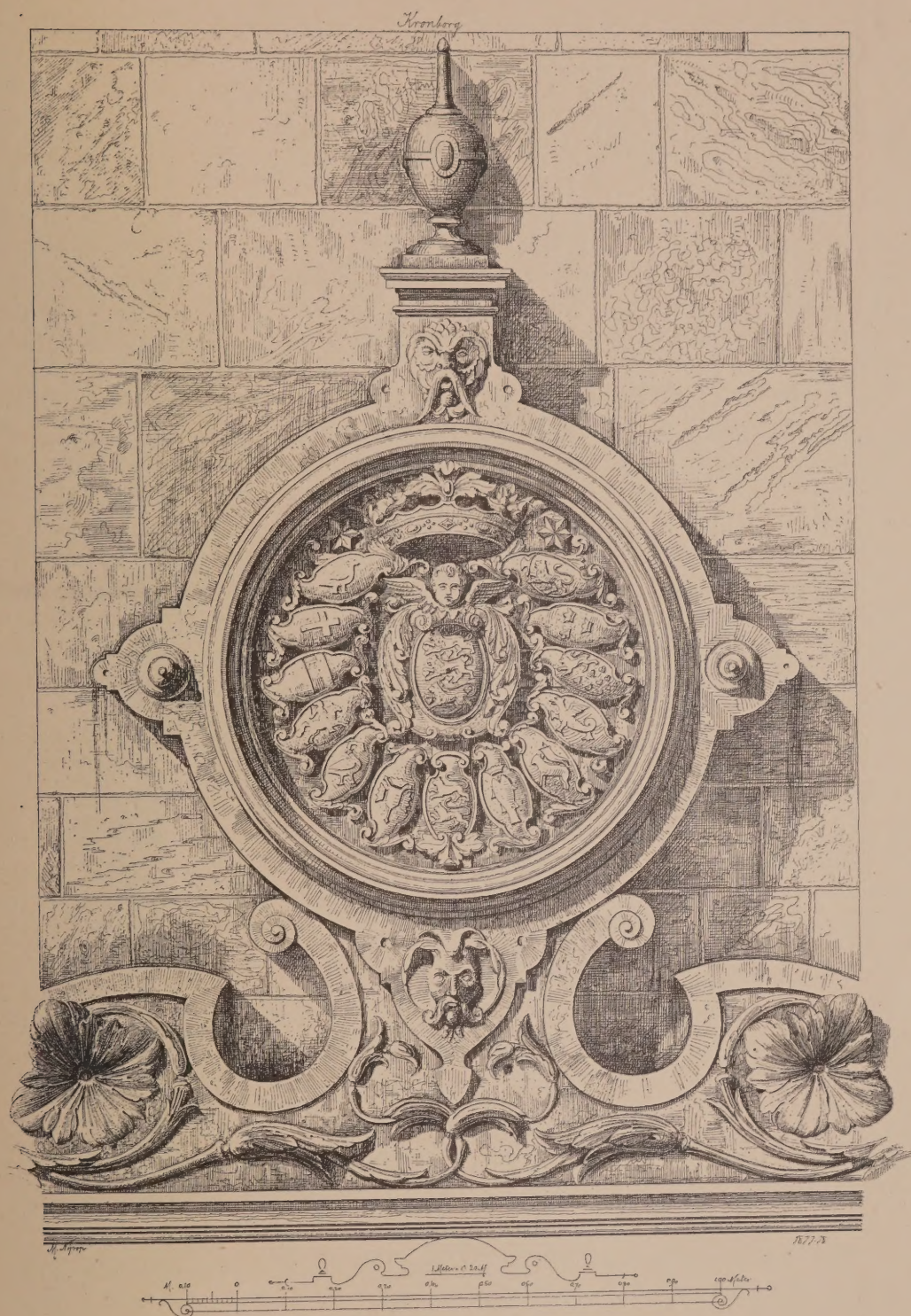
Saa var der Spadsereturene om Aftenen til »Verdens Ende« og »hübsche Bank«. Alt og Alle havde sit særlige Navn, hvis Oprindelse laa nær og fjærn, skabt af Tilfældet, men som Du som oftest var Ophavet til. Saaledes fik de unge Damer »Bien og Myren«, ogsaa kaldet »Mostrene«, Navn efter de to vævre smaa Bugserdampere, der altid var paa færde i Havnen og paa Rheden. En anden af noget grovere Kaliber hed »Drogden« efter en større Bjergningsdamper. Til din faderlige Bekymring var »Drengene« ikke altid lige modstandsdygtige overfor samme unge Damers blide Øjekast, naar de krydsede vor Vej i Byen eller Omegnen. Det var for dem »La Grâce qui embellit la nature«.

Der dukker frem en Sværm af Navne og Skikkelser, naar det af mange Aar slørede Tæppe trækkes tilside fra vor Ungdoms fagreste Tid paa det gamle Slot. Der gaar »Den gamle Løve« i Stengade, sidste Rest fra Øresundstoldens store Dage, med de stive hvide »Fadermordere«, der næsten rørte ved Skyggen af hans høje Silkehat, og ligesom støttede hans lange hvide Kindskeg. Han bar et fornemt gammelt hollandsk Navn og en Grandseigneurs Væsen, der gemte Minderne om en svunden Stortid, dengang han som ung Matador gik ud paa Skibsbroen med Langkiggerten under Armen for at se efter sit eget fine Barkskip, det han ventede hjem. Nu skulde han losse dets ostindiske Rigdomme over i sine rummelige Lommer; det kom aldrig, og Lommerne blev senere bedrøveligt tomme. Nu sad han i »Pusterøret«, den lange smalle mørke Butik, og solgte Skraa og Tobak til Søfolk og andre Smaakaarsmennesker, men i den gamle Hesthaarssofa bagved laa støvede Flasker med kostelig gammel spansk Vin. Forhaabentlig har de en Gang imellem kastet Solens Varme og Glans over hans triste Tilværelse. Saa var der den smukke gamle »Digter« — Gamle Schøtts, hvis Forlovede hævede Forbindelsen efter 24 Aars Slid paa den. Han skrev lange Digte til *Din* og *Kronborgs* velfortjente Pris — — —. Der var de svenske Malere og den norske, ham der ikke vilde bade, men derimod betroede os, at han hver Morgen vaskede sig over *hele* Ansigtet.

Husker Du? — Husker Du?

Lysene var forlængst slukkede paa Kasernen, kun inde bag de tykke Mure i vor forreste Stue, der kun havde Vindu ud mod Volden, lyste Lampen. »Pinaken« havde

ERINDRINGER FRA KRONBORG

Kronborg. Enkeltheder fra Kirkeportalen. Maalt af Nyrop

slaaet de fleste Stole og Møbler itu, i en vanvittig Forestilling som Fremviser af en dresseret men desværre for den, der iøvrigt kun eksisterede i Fantasiens, ulydig Hund: »der kleine Apollo«. »Målaren« havde galet som 17 forskellige Haner, mens Glæde, Punch og Vid flød henover Dugen. Som ved alle Lejligheder og trods denne Aftens hede rislende Kilder glemte Du ikke at minde om Stedets alvorlige Historie og de Sagn, der gemte sig bag og under de tykke Mure. Du holdt en Tale stille og dæmpet om Slottet, der stod som Symbol paa det bedste, det stolteste og skønneste af hvad dansk var og er. Mindedes dets Historie og Sagnet, der gemtes i Kasematterne, om Holger Danske, ham med Skæget vokset fast til Stenbordet dernede, ham der først skulde rejse sig, naar Danmark engang kom i Nød, rejse sig som Landets frelsende Beskytter. Alle lyttede vi og forstod den dybe Følelse der laa bag Ordene. Saa sluttede Du din Tale med: Lad os bringe ham vor Hyldest og et Fakkeltog.

En Dør fra Forstuen aabnede til en underjordisk Gang, der i en nedadløbende Retning førte direkte til Kasematterne. Faklerne, som af Fremmedføreren, den gamle Oversergeant, brugtes til at lyse op for de Besøgende i de mørke fugtige Labyrinter, fandt vi snart. Du gik forrest med en brændende Petroleumslampe ned i Dybet. – Holger Danske havde paa den Tid trukket sig tilbage, men Jubelen for ham manglede ikke. Bægrene blev tømte paa hans urokkelige Sundhed og Standhaftighed. – Som en fjern Torden fra Underverdenen maa det have lydt i Ørene paa Runden, der uheldigvis samtidig passerede til Afløsning af Vagterne paa Slottet og Voldene. Men værre blev det, da en forholdsvis vaagen Soldat i Nattens dæmrende Taager bemærkede et Lysskær ud fra et af Skydeskaarene i Muren mod Slotsgraven. Enten maatte der være Tyve, Hexeri eller Ildløs derinde.

Bestyrtelsen syntes at have været stor. Man tænkte paa at slaa Alarm, hvilket vilde have betydet, at samtlige Slottets Beboere foruden hele Bataillonens var kommen paa Benene i Nattens Mulm og Mørke, men den besindige Vagtkommandant nøjedes dog med foreløbig at besætte alle Udgange. Da vi passerede Mørkeport for at aflevere Faklerne, blev vi raabte an, og fandt Porten udenfor besat af Vagtmandskabet med dragne Sabler. I et hurtigt Krigsraad besluttede vi, at de af vore Gæster, der var militære, alle tjenstgørende Officerer paa Kasernen, sammen med Pinaken og den gamle Digter skulde trække sig tilbage til vore private Enemærker, mens de Civile skulde indlede Forhandlinger om Betingelserne for en Kapitulation. Som den ældste, og maaske ogsaa som den mest ædru, aabnede *Du* disse ved at stikke en frisk Cigar ud gennem en Sprække i Porten. Dennes Tilsynekomst paa den anden Side Porten virkede nok beroligende med Hensyn til den Antagelse, at det var skinbarlige Spøgelser, man havde at gøre med, men har neppe forekommet den drabelige Vagtkommandør at svare til Situationens Alvor, idet hans Sabel hurtigt splintrede Cigaren, hvis Blade fløj vildt omkring. Ja saa var det, at vi efter nogen Parlamentering i al Venlighed og under den bedste Forstaaelse vandrede som Fanger til Vagten, hvor vi tilbragte en meget fornøjelig Time med vistnok nogle flere Puncher. Nuværende Oberst Rist, Forfatteren, der som Premierlieutnant dengang deltog i Festen, havde i Spidsen for sin Afdeling en ret livlig Skærmysselse med vor Nabo Stabssergeanten, der i Mørke med dragen Sabel og i bar Skjorte stod paa Lur efter de formodede Voldsmænd, hvis de skulde forsøge at undslippe ad den Vej.

Kun-Rists' Ro og overordnede Stilling reddede ham for videre Blodsudgydelse.

Tider er runden og Haaret blevet graat paa os der endnu lever, men Mindet om de glade Dage paa Kronborg er friskt som vor Tro paa Holger Danske, ham hvis symbolske Betydning Du for en stor Del har lært os at føle og ære. Du bibragte os helt unge den gode Lære, at der er stærkt og uforgængeligt Stof i det der er dansk, og at der bør og skal være noget – helst meget – dansk i alt hvad vi gør, det der til syvende og sidst er det eneste ægte i os, og som væsentlig er det der giver ikke mindst vort Arbejde Værdi. Ikke mange har som Du været saa dansk i Sind og i Gerning, og Du har haft Evnen til at udtrykke det i alle dine Arbejder. Du sugede sikkert en mægtig aandelig Næring paa Kronborg i de Somre Du var der. – Var Du ikke selv i den danske Arkitekturs Historie en Art Holger Danske, dengang Du rejste Dig fra det græske og gothiske Stenbord, hvortil vor hjemlige Bygningskunst og alle vi fra den Tid var lænket i mange Aar, dengang Du byggede Udstillingen 1888 og senere Københavns Raadhus. Den danske Arkitektur var inden den Tid i virkelig Nød, forkuet og halvt foragtet af al den akademiske og noget doktrinære Viden, som Du og alle vi samtidige blev flasket op med, under Akademiets strenge Tugt. –

Vi staar atter ved Tegnebordet, Morgenen efter Slaget. Maaske var Hovedet lidt tungere, men Arbejdsglæden var frisk som altid. »Naa Dreng, imorgen kommer »Mester«. Lad mig nu se, I faar Tegningerne i Orden og Bordet ryddeligt«.

Det var en Fest naar Mester Holm kom, han standsede altid for at læse det Vers, Du havde skrevet paa Døren. Et Vers der var Dig saa ligt, og giver et godt Udtryk for hvad Du var som Menneske. Det fortæller tillige hvad Du allerede dengang ejede af Evne til at beherske Stil og Form. Verset var paa en Maade en Fortsættelse af Kingos kraftige Hilsen til Slottets Beskuere, som staar at læse over Hovedindgangen til Kronborg ved den ydre Voldgrav. Det lød som følger:

CARMINA SALUTIS.

*Trin ind om Du est værd at skue denne Stue.
Trin trøstig indenfor, o! Yngling, Kvinde, Mand;
Lad Avind Nid og Had, lig Pestens giftig' Flue,
Kun udenfor vor Dør, vi dem ej tager an.
Udi Samdrægtighed vi alle os bemøje
Af al vor Geystes Magt, til vore Gæsters Gavn,
Hvad selv vi glædes ved, dem ogsaa at tilføje,
At Alle gaa herfra med Sorrow og med Savn:
Alvorlighed og Skjæmt, et taffeldækket Bord,
Ro, Glæde, Sundhed, Fred, dertil Tilfredshed stor
Som i en Middelpunkt Du her vil samlet finde.
Saa luk da Døren op og find Dig vel derinde.*

I ærbødig Hengivenhed. En af Drengene.

ARNOLD KROG.

Den nordiske Udstillings Hovedbygning, med Indgangen tilvenstre og Tegnestuen tilhøjre. 1888

FRA ARBEJDET VED UdstILLINGEN 1888

NAAR jeg nu – efter mere end 30 Aars Forløb – lader Tankerne gaa tilbage til den Tid, da jeg – sammen med andre unge vordende Arkitekter – arbejdede paa Arkitekt Nyrops Tegnestue ved den nordiske Industri-, Kunst- og Landbrugsudstilling i København 1888, staar den Tid for mig som maaske den lyseste og interessanteste, jeg har oplevet, og vil jeg nærmere undersøge, hvad det var der gjorde den saa rig for os alle, ja, saa kommer jeg stadig tilbage til det samme, det var vor »Mester«, der i Et og Alt, stort som smaat, satte sit Præg paa hele det Liv, der udgik fra Tegnestuen og paa denne.

Dykker jeg tilbunds i Hukommelseskisten, dukker der efterhaanden forskellige Smaatræk frem, som jeg mener maaske kan have sin Interesse her at drage frem.

Det var i Efteraaret 1886 jeg begyndte paa Nyrops Tegnestue. Denne laa i Kompagnistræde Nr. 1, hvor Nyrop dengang havde sin Bopæl. Jeg var selv Tredie paa Tegnestuen paa det Tidspunkt, og mit Arbejde skulde nærmest være at beregne og nærmere udforme de Tømmerkonstruktioner, Nyrop havde tænkt sig at anvende i Udstillingsbygningerne. 1. Januar 1887 flyttedes Tegnestuen hen i et af Stueetagens Lokaler i Industriforeningens Bygning, hvorefter Medhjælpernes Antal forøgedes og her udførtes nu Hovedtegningerne til den store Industrihal.

Udenfor Otteogfirsudstillingens Tegnestue. 1887

Staaende fra venstre: Tømrelærning H. Bald, Arkitekterne Ludv. Andersen, Christen Larsen, Gotfred Tvede, J. P. Bacher, Th. Hirth, Tømtermester Fr. Bald, Billedskærer Eggelien og Arkitekt Th. Lange.

Siddende fra venstre: Arkitekterne Arne-Petersen, Martin Nyrop og Niels Jacobsen.

Paa Tegnestuen havde vi naturligvis ofte Besøg af Udstillingens ledende Mænd. Specielt Philip Schou, der jo var en af Vicepræsidenterne, samt af Byggeudvalgets Formand Malermester Schmiegelow, som jo desværre ikke oplevede at se nogen af Nyrops Bygninger rejse sig paa Udstillingsterrainet.

Jeg husker tydeligt det første Møde mellem Nyrop og Finansudvalgets Formand, Borgmester Borup. Det fandt Sted her i den midlertidige Tegnestue i Industrifor- eningsbygningen. Tegnestuen laa ud mod Vesterbrogade; bagved mod Gaarden havde Udstillingens Bureauchef Kaptain Rørdam sit Kontor, og for at komme her- ind, var der ingen anden Passage end igennem Tegnestuen. En Dag, da Nyrop stod beskæftiget ved et af Tegnebordene, kom en lille, ret bred, halt Mand, med Guld- briller paa, ind ad Butiksdøren og gik gennem Tegnestuen uden hverken at sige Goddag eller tage Hatten af. Ingen af os kendte ham, og da han var kommen om- trent helt igennem Stuen paa denne Maade, vendte Nyrop sig om og udtalte meget højt og bestemt et »Goddag«. Manden saa lidt op, svarede Goddag, og vandrede videre gennem den bageste Dør ind til Kaptainen. Som sagt, dette var Nyrops første Møde med den Mand, han senere skulde faa saa umaadelig meget at gøre med, og sikkert kom til at arbejde udmærket sammen med ved Opførelsen af det ny Raadhus.

I Løbet af Vinteren var Udstillingens Tegnesteue blevet opført ud imod Vesterbro's Passage, og i Begyndelsen af Marts Maaned flyttede Nyrop derind med sin Stab af Medhjælpere. Midt i Marts skulde den første Pæl rammes, og dette skulde foregaa ved en lille Højtidelighed. Det var en forrygende Snestorm den Dag; Vicepræsidenter, Formændene for forskellige Udvalg og Repræsentanter for Pressen m. flere samledes paa Tegnestuene. Ude paa Byggepladsen var en Rambuk bleven festlig smykket, og ved at trække i en rød og hvid Snor faldt det første Ramslag for Malermester Schmiegelows Tag. Paa Tegnestuene var arrangeret en Anretning med Champagne og Kager, mange Taler holdtes for det Ene og Andet vedrørende Udstillingen og dens Mænd; bl. a. husker jeg en Udtalelse fra Schmiegelow om, at hvis man vilde »lave noget rigtig Sjøv«, skulde man have fat i »Philip Schou«, hvorpaa denne svarede, at hvis det ikke destomindre drejede sig om at arrangere et større Sold, saa maatte man have fat i »Grev Danneskjold«. — Naa, naar jeg særlig dvæler ved denne »første Pæls Nedramning«, er det vel nok fordi det var sidste Gang vi saa Byggeudvalgets Formand paa Tegnestuene. Umiddelbart efter maatte Schmiegelow gaa til Sengs, og en Lungebetændelse med paafølgende Død bortrev den Mand, der sikkert med Liv og Sjæl havde kastet sig ind i det foreliggende Arbejde, og som alle saa op til og nærede store Forventninger om. Det var en umaadelig Begejstring d'Hrr. Schmiegelow og Philip Schou altid lagde for Dagen, naar de kom paa Tegnestuene og talte om de forskellige Planer, der var under Forberedelse med Hensyn til den kommende Udstilling, en Begejstring, som ikke kunde andet end paavirke Nyrop og derved ogsaa hans Medhjælpere.

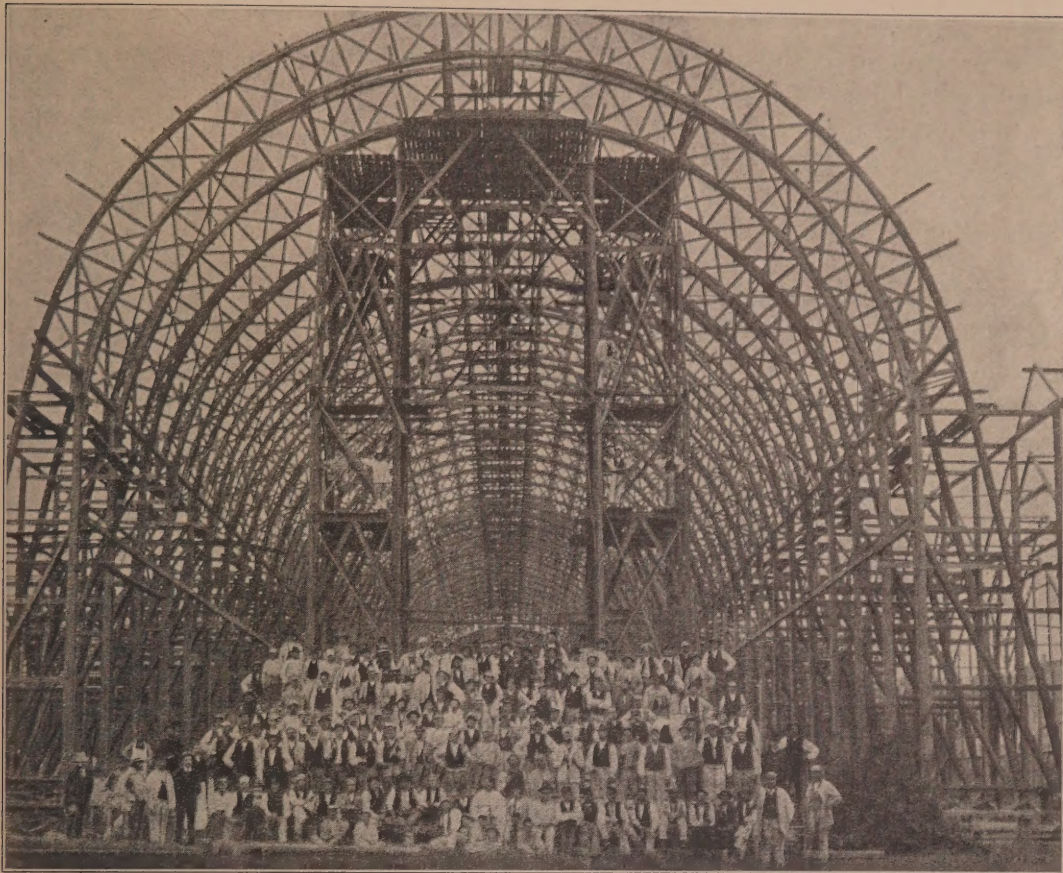
Hvor var det dog et herligt Aar vi nu tilbragte paa Nyrops Tegnesteue, og hvor gik Arbejdet dog fra Haanden med Liv og Lyst hele Dagen igennem. Udstillingen bestod jo af mange Afdelinger og Bygninger, og Nyrop delte Arbejdet saaledes imellem os, at hver Mand havde sin Bygning at tage sig af.

Bagved Tegnestuene, ind imod Udstillingsterrainet, fik vi anlagt en lille Køkkenhave, desuden herlige Stokroser omkring Bygningen og et Lysthus, hvori vi som oftest spiste vor Frokost. Arkitekt Christen Larsen, der var gammel Agrar, stod for Grøntsagerne og tilberedte en dejlig Salat.

Bygningsarbejdet ved den store Industrihal var i Marts Maaned udbudt til Licitation, og ved Aabningen af Tilbudene viste det sig, at en Del ældre Tømrmestre (5 ialt) havde slaaet sig sammen og erklærede ikke at kunne opføre Bygningen efter de foreliggende Konstruktionstegninger, men at de var villige til, mod et ganske betydeligt pekuniært Vederlag, at forbedre Konstruktionerne saaledes, at de vilde paatage sig Ansvaret for Konstruktionernes Stabilitet.

D'Hrr's venlige Tilbud blev imidlertid afvist af Byggeudvalgets fungerende Formand, Ph. Schou, og det billigste Tilbud, der var uden noget som helst Forbehold, blev antaget.

At dette var en ret alvorlig Sag for Nyrop, er naturligt. At det maatte vække Opsigt i Haandværkerkredse, at fem af Landets ældste og mest ansete Tømrmestre erklærer Arkitektens Konstruktioner for utilfredsstillende med Hensyn til deres Stabilitet, er ogsaa naturligt. Saa meget større Ære og Glæde maatte det derfor være for Nyrop, at de fem Herrers Protesterklæring ikke blev tagen tilfølg; men oveni-

Arbejderne, der har rejst Tømmerkonstruktionen til Udstillingshallen. Fotografi fra 1887

købet fik Nyrop den Tilfredsstillelse, at hans Konstruktioner i Et og Alt blev godkendt af de Mænd, der blev sat til at kontrolberegne Konstruktionerne. At Konstruktionerne stod deres Prøve til alles Tilfredshed er en kendt Sag.

Som Konduktør paa Byggepladsen var ansat en – i Forhold til os andre – ældre Tømrmester, nemlig Tømrmester Fr. Bald, Fader til nuværende Murermester Vald. Bald og Tømrmester H. Bald. Paa Bald satte vi alle uhyre megen Pris og betragtede ham næsten som en Fader, han var en meget dygtig og samvittighedsfuld Mand. Hans ovennævnte 2 Sønner arbejdede begge inde paa Udstillingen, henholdsvis som Murer- og Tømrerlærling.

Telefon var jo ganske nyt dengang, og først efter nogen Tids Forløb fik vi installeret Telefon paa Tegnestuen. »Mester« var ikke begejstret for Telefonen, og vild Jubel vakte det paa Tegnestuen, naar Telefonen kimede og »Mester« for at undgaa at blive kaldt til Apparatet, i et flot Spring satte ud af et af Vinduerne og derved undgik den Tortur det var for ham at telefonere.

Nogen Snob har Nyrop som bekendt aldrig været, og kunde han undgaa at blive draget frem for diverse Honoratiores, saa han det helst.

Jeg husker under selve Udstillingen – da Nyrop havde taget Sommerophold i Hornbæk – naar fremmede kronede Hoveder skulde aflægge Besøg paa Udstillingen, fik N. selvfølgelig Meddelelse derom; men kunde han paa nogen Maade knibe ud, gjorde han det. Der fortælles bl. a., at da den tyske Kejser, ledsaget af Kong Chr. IX, aflagde Besøg paa Udstillingen, var Nyrop ikke tilstede ved Modtagelsen af Kejseren. Under Turen rundt paa Udstillingen opdager saa Philip Schou Arkitekt Nyrop meget stærkt optaget af at studere Udstillingsgenstandene i en østerlandsk Kiosk ude i Terrainet. Han gør Kong Christian opmærksom derpaa, hvorefter denne gaar hen og banker N. paa Ryggen og forestiller ham for Kejseren.

Nyrop har jo aldrig i sine Dage holdt af at træde for stærkt frem, en medfødt Beskedenhed bevirkede, at han helst vilde henleve sin Tilværelse saa tilbagetrukken som muligt. Under Udstillingen kunde det selvfølgelig ikke undgaas, at han til Tider blev tvunget stærkt frem i Forgrunden, og selv om han nødig vilde, maatte tage Ordet og holde Taler. Ganske interessant var det imidlertid at lægge Mærke til, hvorledes han efterhaanden mere og mere fik Ordet i sin Magt, og jeg troer de Aar fik en gavnlig Indflydelse paa Nyrop som Taler og Foredragsholder.

Den Tid, der laa umiddelbart foran Udstillingens Aabning, var naturligvis en i allerhøjeste Grad urolig Tid. Vinteren havde været ualmindelig haard og langvarig, og Udstillingen skulde absolut aabnes paa den fastsatte Dag, d. 18. Maj; nogen Udsættelse kunde der ikke være Tale om. Masser af Spørgsmaal væltede daglig ind over os paa Tegnestuen, og mangfoldige Gange hørte jeg Udtalelser fra forskellige Mennesker om, hvor velgørende det var, ikke at mærke Spor af Nervøsitet, hverken hos »Mester« eller »Svende«.

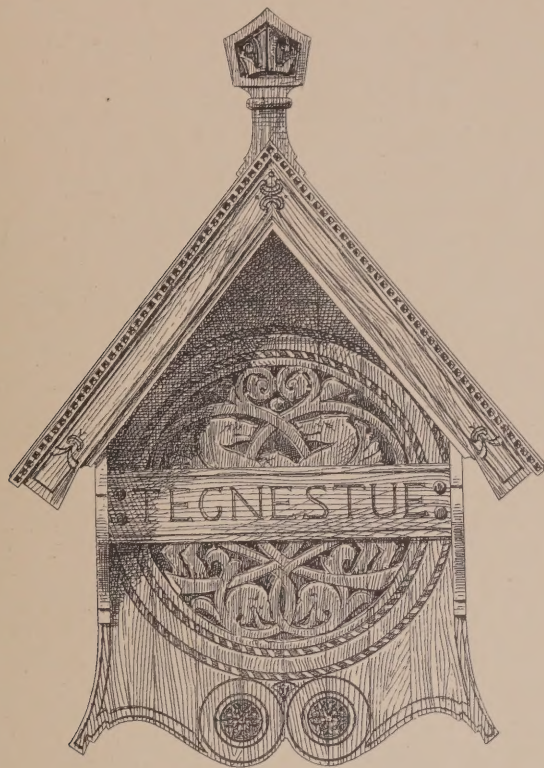
Paa selve Aabningsdagen kunde der ellers nok have været Anledning for »Mester« til at være nervøs. Om Morgenens havde han nemlig modtaget et anonymt Brev, hvori han advaredes mod at tilstede Publikum Adgang til Gallerierne i den store Industrihal, da han kunde risikere, at de vilde styrte sammen. Nyrop viste mig Brevet; men vi fandt ingen Anledning til at tage noget Hensyn dertil. Jeg ved en Mand, der var nervøs under Aabningshøjtideligheden, da han saa den tæt sammenpakkede Menneskemasse hænge ud over Gallerierne; men om Nyrop ogsaa var det, ved jeg ikke, i saa Fald forstod han i ethvert Tilfælde at skjule det.

De første Par Aar efter Udstillingsaaret samledes vi fra Nyrops Tegnestue under Udstillingen paa Aarsdagen for Udstillingens Aabning d. 18. Maj for at fejre denne Dag ved at opfriske Minder fra den Tid, vi arbejdede sammen; men efterhaanden spredtes vi for alle Vinde, og Sammenkomsterne maatte opgives. Men naarsomhelst, endnu den Dag idag, man mødes med Kolleger eller Haandværksmestre, der tog Del i Arbejdet paa Udstillingen under Nyrops Ledelse, saa lyder stadig de samme Ord: »Hvor var det dog en herlig Tid vi tilbragte sammen, de Par Aar under Udstillingen, hvor gik Arbejdet fornøjeligt og let, saavel mellem »Mester« og »Svende«, som mellem disse og Haandværksmestrene«.

Naar disse Aar, ikke mindst for mig, staar som noget aldeles uforglemmeligt, ligger det maaske nok for en stor Del i, at jeg netop i de Aar blev anbragt, om jeg saa maa sige: »paa min rette Hylde«. Jeg fik i de Aar – skønt selv Murer – en umaa-delig Interesse for Trækonstruktioner, en Interesse som absolut ikke er bleven

mindre i Aarenes Løb, tværtimod; men som jeg den Dag idag dyrker med usvækket Liv og Lyst. Herfor skylder jeg alle Dage Nyrop min oprigtigste Tak, en Tak for den Tillid han dengang viste mig ved at overdrage mig Konstruktionsberegningerne til Udstillingens Bygninger.

TH. HIRTH.

Udstillingens Hovedbygning med Rådhuset indtegnet

RAADHUS-TIDEN — BISPEBJÆRG-TIDEN

MIT tidligste bestemte Indtryk af Nyrop skriver sig fra den Tid, da mit første Guldmedailleprojekt (som jeg ellers ikke holder af at mindes) var hængt op til Bedømmelse. Da jeg æskede Nyrops Dom om Arbeidet, svarede han venligt undvigende, at det var smukt tegnet. — Senere, 1887, viste Nyrop mig Tillid og Velvilje ved at anbefale mig til Tømrermester Kayser, da der var Tale om at skaffe en Architect til Opførelsen af Værnehjemmet »Bethania«. Men jeg havde aldrig arbeidet med ham eller for ham, da han i 1892 betroede mig Stillingen som Konduktør ved Opførelsen af Københavns Raadhus. Det vilde derfor have været naturligt, om der i den Anledning var opstaaet nogen Misfornøjelse blandt hans tidligere Medhjælpere, naar en ganske ny Mand blev valgt til denne Førsteplads. Jeg skynder mig dog at tilføie, at til mine Kammeraters Ære har jeg aldrig mærket noget saadant. Lige fra første Færd var Samarbeidet det bedst mulige.

Da jeg den 2. Januar 1893 tiltraadte Pladsen, var Tegnestuen indrettet i den samme Træbygning ved Vesterbrogade, der i sin Tid havde tjent til Tegnestue og Kontorer under Opførelsen af Udstillingsbygningerne. Jeg var uddannet hos Hans J. Holm og havde i ca. 13 Aar arbeidet under ham. Derfor ansaa jeg selvfølgelig hans Meninger og Arbeidsmetoder for de eneste saliggørende. Det kostede da ikke saa lidt Overvindelse nu at maatte underordne sig en Arkitekt, der i et og alt, baade hvad det kunstneriske og praktiske angik, ganske sigtede efter sine egne og ofte særegne Maal. Til en Begyndelse tænkte jeg, at Nyrop ikke vilde have Tingene gjort saaledes som andre gjorde dem, netop fordi andre gjorde dem saadan. Men den Opfattelse maatte jeg efterhaanden ændre. Nyrops Bestræbelser gik altid ud paa —

Rådhusstakket set fra Gaarden

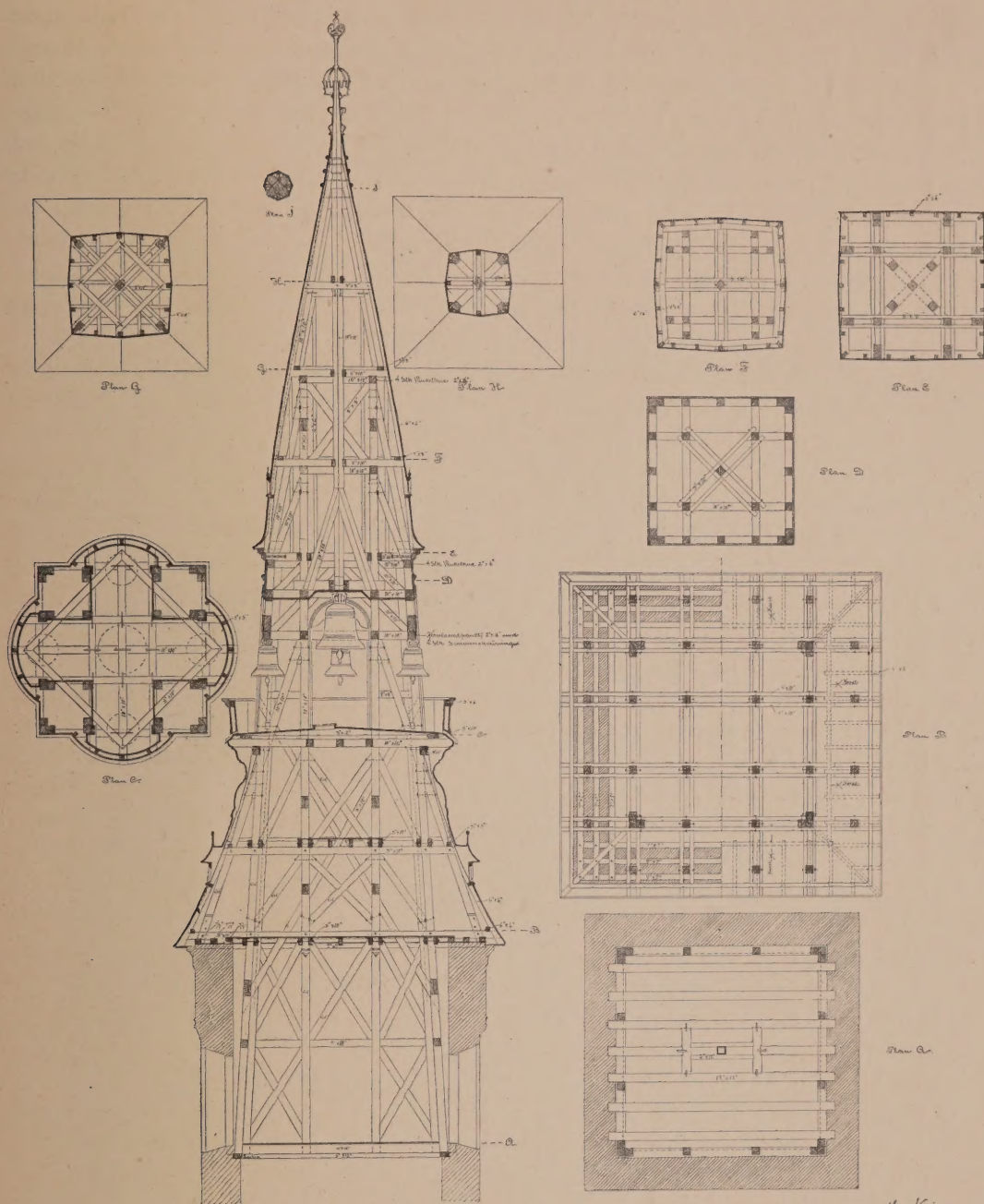
næst efter saavidt muligt kun at benytte vore hjemlige Materialer –, at lade disse virke fortrinsvis ved deres egne Farver og deres egen Struktur, og at søge Virkningerne forhøiet ved en særlig Overfladebehandling. Exempelvis kan nævnes den grovt aftugtede Sokkel paa Raadhuset. Her er Granitens Karakter fremhævet ganske anderledes end ved finere Behugning. Fra mit Arbeide hos Holm var jeg vant til at forlange skarpe og fulde Kanter paa alt Stenhuggerarbeide. Embedsivrig henstillede jeg derfor til Nyrop at kassere den første Levering af Sokkelsten, da Kanter og Hjørner efter min Mening var altfor mangelfulde, men jeg led en Skuffelse, da Mester, efter at have set paa de til Kassation indstillede Sten, uden nærmere at gaa ind paa de anførte Skrøbeligheder, erklærede, at han syntes »de saa saa rart friske ud«.

Ogsaa de i Hallens Vægge paa 1. Sal brugte saakaldte brogede Sten kan anføres som Vidnesbyrd om Nyrops Syn paa Materialerne. Ideen har Nyrop jo sikkert faaet fra de gamle Munkesten, hvori rødt og gult Leer var blandet ganske vilkaarligt. Paa Frederiksholms Teglværk, hvor man havde paataget sig at gøre Forsøg med Fremstilling af saadanne Sten, mærkede man, hvor vanskeligt det er ad kunstig Vei at fremstille Tilfældigheder. De første Prøver var rædselsfulde. De saa ud som Rullepølse og Lagkage. Men tilsidst lykkedes Forsøget, og Afslibningen af Brændskallen paa disse Sten og paa de røde haandstrøgne Sten i Murværket over Hallens Arkader giver Fladerne her en egen blød stofflig Virkning.

Til en Begyndelse kunde det nok hænde, at Nyrops Forsøg paa at udføre Tingene helt anderledes, end det var almindeligt, virkede lidt trættende paa Arbeidslederne og Haandværkerne. Men efterhaanden som der kom Resultater, gik Trætheden over, og det endte med, at vi baade paa Tegnestuene og i Bygningen var lige ivrige efter at følge Mester. Han skaanede heller ikke sig selv. Han var utrættelig optaget af at klare saavel Helheden som de mindste Detailler. Hans Arbeidsevne var enorm. Af de ca. 4000 Tegninger, der udarbejdedes under Raadhusets Opførelse (heri er endda ikke Tegninger til Inventar medregnet), er der ikke ret mange, som har forladt Tegnestuene, uden at Mester har lagt sidste Haand paa dem. Nyrops Lyst og Villie til selv at klare alt havde imidlertid for Medhjælperne den Hage, at navnlig de ældre kunde føle sig noget tilsidesatte og savne den Arbeidsglæde, der avles af Mesters Ros. Men de smaa Gnaverier og Uoverensstemmelser, der kunde opstaa, var helt forbigaaende, og i det hele fortjente Nyrop Karakteren: en elskværdig og god Mester.

Hvert Aar gjorde Tegnestuene en Sommerudflugt. Den gik flere Gange til Sorø, hvor Nyrop holdt af at mindes sine Drengaar paa Akademiet, dengang han lød Navnet »Ærten«, som Kammeraterne havde døbt ham. Han genfandt sit Kammer paa Skolen og viste, hvor han havde haft sin Plads ved Spisebordet, fortalte ogsaa om, hvordan de store Disciple tvang ham til at hugge sorte Pølser til dem.

Hver Juleaftens Formiddag kom Mester paa Tegnestuene med en Pakke. Den rummede Julegaver til alle Medhjælperne, Portner Lilienborg med Kone og Tegnestuens trofaste gamle Arbeidsmand Johan Frederiksen ikke at forglemme. Til de sidste var der Tobak, Kaffe, The, Skraa o. desl. Gaverne til Medhjælperne, Kunstbøger, Brændtlerssager o. lign., var nummererede, og vi trak Lod om dem.

Rådhusspirets Tømmerkonstruktion

De Haandværkere, baade Mestre, Formænd og Svende, som Nyrop fik med at gøre, beundrede ham og holdt af ham. I Almindelighed har Haandværkerne ogsaa en fin Følelse for, om den Architect, de forhandler med, forstaar og paaskønner deres Arbeide, eller om han blot er »Papirsarchitekt«. Hvad Nyrop ønskede af

Haandværkerne var ikke mekanisk Arbeide. Han ønskede netop, at hver Ting skulde have Præget af Haandens Arbeide.

Baade paa Tegnestuen og paa Byggepladsen gik Arbeidet derfor, efterat vi var rystet sammen, med Liv og Humør. Og det var ikke nogen kedelig Tegnestue, hvor hver Mand stod med Hovedet nede paa Tegnebrædtet uden at bryde sig om andet. Tværtimod, der var stadig livlig Meningsudvexling og Kritik, snart ved Tegnebrædterne, snart i Anders Bundgaards Atelier, eller hos Billedhugger Ludvigsen, der udførte Modellerne til Bygningen. Særlig livlig førtes Diskussionen ved Frokostbordet. Her vakte nogen Tid en ung Student (vordende Kunsthistoriker) megen Morskab, naar han fremsatte sine uforgribelige Meninger om Kunst i Almindelighed og Architektur i Særdeleshed. Han var kommet til Tegnestuen for at følge en Bygnings Tilblivelse fra Fundamentet af som Grundlag for sine Studier, men hans Videbegærlighed blev foreløbig stillet tilfreds, efterat Vilh. Fischer og Harpøth i fjorten Dage havde ladet ham tegne Murforbandt.

Blandt dem, der med stor Interesse fulgte Arbeidet, var forhenværende Proprietær Jørgen Ahlmann, som var jævnlig Gæst paa Tegnestuen. Han var Nyrops Morbroder, og vi kaldte ham derfor alle familiært for »Onkel Jørgen«. Under dette Navn blev han forevigt af Bundgaard, der efter Hukommelsen har gengivet hans Træk i en af Granitmaskerne under 1. Sals Vinduessøiler. Han fulgte, som sagt, Tegnestuens Arbeide med megen Opmærksomhed, og beundrede sikkert sin Søstersøn. Dog havde han ogsaa sine Bekymringer: »Bare dog ikke Morten bygger det Taarn altfor høit«. Tilfældet vilde, at Nyrop ikke var paa Tegnestuen et Par Gange under Onkel Jørgens Besøg. Der udspandt sig da følgende Replikskifte:

Er Morten her heller ikke idag? – Nei, han er hændelsesvis ikke tilstede. – Men skal han da ikke være her? – Jo-o-o. – Jamen sæt han nu bliver jaget væk!

Undertiden havde vi ogsaa høifornemt Besøg. Engang kom saaledes Prinsen af Wales, den senere Konge af England. Nyrop viste rundt. Bygningens indre Udstyrelse var ikke ret vidt fremskreden, man blev færdig i Løbet af en halv Snes Minuter, og da Herskaberne skulde stige tilvogns igen, følte en af de Hofmænd, som ledsagede Prinsen, Trang til at sige Bygmesteren et Par forbindtlige Ord:

Det er et smukt Raadhus De her har bygget, Hr. Nyrop. – Hvortil Nyrop bukker. – Og De har jo til og med ogsaa tegnet det.

Nyrop ønskede at overlade den indre Udstyrelse af nogle af Raadhusets vigtigste Rum til forskellige Kunstnere, og der gjordes ogsaa et Forsøg med en Henvendelse til en fremragende Maler i Anledning af Borgerrepræsentantsalens Dekorering.

Nyrop havde tænkt sig, at der i nogle af Loftsfelterne mulig kunde bruges Motiver fra Æsops Fabler. Jeg husker saaledes, at han paa Tegnestuen udviklede for os, hvorledes man gennem Fremstillingen af Fortællingen om Faderen, Sønnen og Æslet, der skiftevis bærer hinanden, kunde antyde for Forsamlingen, at det var umuligt at gøre alle tilpas.

Under Forhandlingen med vedkommende Kunstner var han saa uheldig at bringe denne Tanke paa Tale, og dermed var det hele ødelagt. Kunstneren afviste Opgaven med Foragt og trak sig fornærmet tilbage. Moralen var altsaa i dette Tilfælde,

Fotografi af Arbejderne da Spiret var rejst. Nederst i Midten: M. Nyrop og Emil Jørgensen og over disse Oscar Køhler

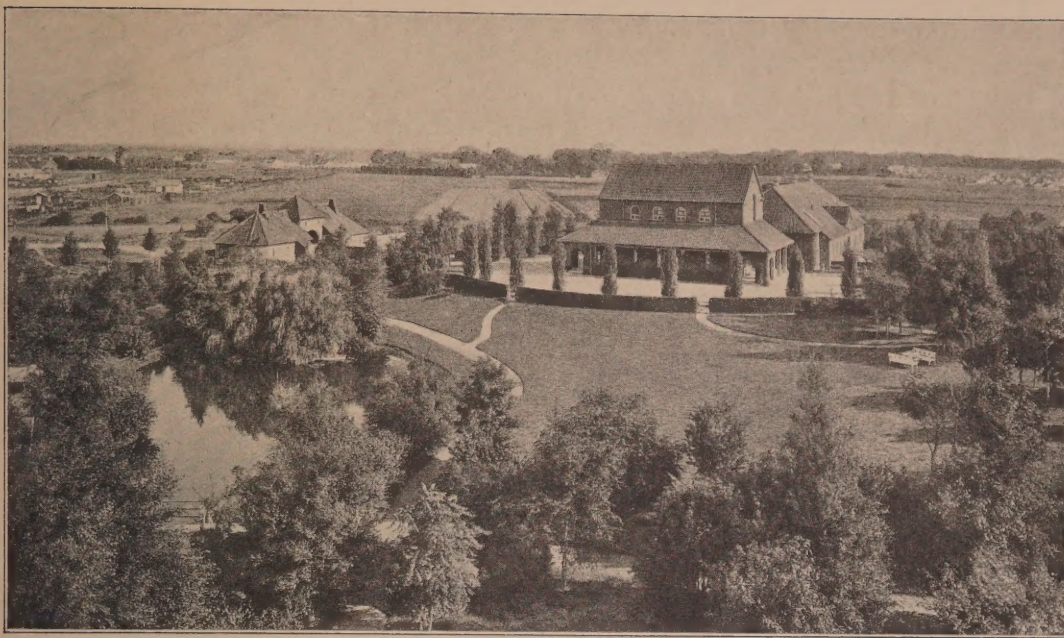
at man ikke maa forsøge at binde en betydelig Kunstner ved at antyde et bestemt Motiv for ham. Formodentlig har denne uheldige Udgang paa det første Forsøg skræmmet Nyrop, der blev meget bestyrtet over Sagen. I hvert Fald opgav han sin

Portnerboligen ved Raadhuset. Arbejdsmand Joh. Frederiksen og Portner Lilienborg og Kone

Tanke om Henvendelse til forskellige Kunstnere, og Mester blev spændt haardere for, efterhaanden som den indre Udsmykning skred frem, og Inventaret skulde gøres til Lokalerne. Naar man ved, hvor stærkt han var optaget af sit Arbejde, hvordan han ikke blot var Aanden, men ogsaa ofte Haanden, er det næsten ufatte- ligt, at han kunde holde ud. I Mai 1900 havde Nyrop saaledes at tilse ni Mand paa Bygningstegnestuen, fire Mand paa Tegnestuen for Inventar og sex Malere, som under Møller Jensens Ledelse malede Kalkdekorationer i Bygningen.

I alle disse Arbejdsaar tog han sig vel som Regel en 4-5 Uger Sommerferie; men Nissen, Bekymringerne for Raadhusarbejdet, flyttede med ham ud paa Landet. Det fremgaar af Brevuddrag fra saadanne Ferier. »Hvis Du hører nogen flink Teg- ner søge Plads – hedder det saaledes i et Brev af 6. August 1898 fra Nymindesgab – saa beder jeg Dig huske, at jeg gerne vil have en privat Medhjælper, som kan lidt. Bliver I ved med at fodre Duerne i Taarnet, saa gaar de vel aldrig ud. Lad kun Malerne give Egetræskarmene Olie før Opsætningen. – M. H. t. Vægbehandling: I den store Sal og Læsesal og Mag. Forværelse: Vinduesblændingerne berappes, selve Væggene kan ikke pudses før Hvælvingen er lavet. Tal ved Leilighed med Schjötz om han har faaet nogen ny Tanke om Konstruktionen af Hvælvingen. I Sidefløjene har jeg tænkt mig Vinduesblændingerne pudsede fra Paneloverkant altsaa vel fra nederste Vinduesløsholt og opad, da hele Vinduets indre Bue efter min Mening skal være synlig (undtagen hos Overpræsident og Form. for Borgerrepr., her Be- rapning over hele Blænding). Men da her i Sidefløie muligvis kommer andre til at raade end jeg, er det ikke godt at vide – da Ulykken dog ikke er stor om der sker Forandringer senere, saa lad os iøvrigt regne med berappet Vindueslysning til nederste Løsholt og derfra Puds. Her pudses Væggene overalt med Udeladelse af

Fra Bispebjerg Hospital. Udsigt fra Vandtaarnet over Kapel og nordre Portnerbolig

sidste Finpuds, og med Berapning forneden i Panelhøide indtil nederste Løsholt«. — Eller i et andet Brev fra næste Aars Ferie: »Borch er allerede ude at male. Han har Oliefarver og Lærreder med herovre, nu skal vi se om han kan magte Klitternes blege grønne og gullig hvide Farver, der staar saa mærkværdig lette og dog kraftige. Det er sandt! kunde Du ikke opildne Johan Frederiksen til at finde paa og gøre Forslag til Madrasser i Duerederne af Tagfilt, rigtig Filt, Sivmaatter el. lignende?« Og i et Feriebrev fra 1900 slutter han saaledes, efter udførligt at have drøftet Vægbehandlingen i Festsalen: »Det er op og ned og frem og tilbage jeg skriver! Alt vel overvejet lad os pudse grovt *Væggene i Festsalen og paa Gallerierne i begge Ender*, men ikke i Magistratens Forværelse og Læsesalen. Ligeledes grovt Puds i Borgerrepræsentationens Mødesal og dens Gallerier, fra Loftsgesims og til Panelhøide i begge Sale«.

Disse Uddrag giver en Prøve paa, hvorledes Mester atter og atter gennemtænkte og gennemarbejdede alt, fra det største til det mindste. De vidner ogsaa om, at han ikke kunde løsgøre sig fra de plagende Tanker, selv i sin Ferie ovre ved Nymindesgab. Men sligt slider paa sin Mand, og 1903 maatte Mester unde sig en virkelig Ferie, idet han et halvt Aarstid reiste til Italien med sin Familie.

For mit Vedkommende har Arbeidsaarene paa Raadhuset været det lykkeligste Afsnit af mit Liv.

Da Opførelsen af Bispebjerg Hospital 1908 laa for, fandt Nyrop og jeg atter hinanden. Med sit gode Blik paa Helheden havde Nyrop strax sat igennem, at den Beliggenhedsplan, Stadsarchitekten (Fenger) havde udarbejdet, hvor Hospitalet vendte Front mod Vest, mod Tagensvei, blev ændret saaledes, at Fronten lagdes mod Syd, hvad der i enhver Henseende var det heldigste. Sammen med Land-

skabsgartner Glæsel og Ingeniør Karsten skabte han et Komplex, hvor Bebyggelsen sluttede sig nøie til Terrain og Landskab.

Skønt den foreliggende Opgave vel var stor, kunde den dog ikke i kunstnerisk Betydning maale sig med Raadhuset. Den krævede derfor heller ikke saa intenst et Arbeide af Bygmesteren personlig. Sliddet med Gennemarbeidning af Tegninger overlodes ogsaa i høiere Grad til Medarbejderne; dog slap Nyrop ikke paa noget Punkt Tøilerne. Ogsaa her vidner Bygningernes Ydre og Indre om Mesters Blik for Materialerne. Jeg skal eksempelvis nævne de singelstøbte Sokler, Tunnellers og Kælderganges Flisepaneller samt Trapperne og Jordmurene ved Terrasserne.

Fire Aar forløb her under friskt og fornøieligt Samarbeide, og de lyse Minder fra denne Tid kaster Glans over alt det brydsomme, der naturligvis ikke kan undgaas ved Opgaver af saa stort et Omfang.

Mester Nyrop og jeg er nu blevet gamle og graa under fælles Arbeide. Som din Konduktør maa jeg have Lov til, kære Nyrop, paa alle Medarbejdernes Vegne, baade fra Tegnesterne og Byggepladserne, ganske jevnt at sige: Tak for godt Samarbeide!

EMIL JØRGENSEN.

Ved Frokosten udenfor Tegnestuen paa Bispebjerg

Fra Venstre og Bordet rundt: Arkitekterne Frk. Bahnson, Emil Jørgensen, M. Nyrop, H. C. Andersen, Gundstrup, Knud Henningsen, Philipsen, Axel Sørensen, Julius Smith, Marke, Strøm Tejsen og Frk. Laub-Hansen

M. Nyrop Akvarel: Port gennem Laden. Herregaarden ved Skarhult i Skaane.
Opmaalingstur med Architekturskolens Elever 1909

NYROP SOM LÆRER

DA Martin Nyrop blev Professor, og vort Fags Ungdom dermed lagt ind under hans umiddelbare Paavirkning, forekom dette alle ret og rimeligt.

Tro mod den gode Overlevering valgte man en meget arbejdende Mand, og Nyrops Virksomhed indtil da var af stor opdragende Betydning. Den fuldt ud arkitektmæssige Maade paa hvilken han trods meget stærk Modstand gennemførte sit Raadhus, og det, at han kunde bygge dette Hus over en fuldt selvstændig, klar og klart udformet Tankegang, i nøje Føling med sin Tid, blev forstaaet og paaskønnet; at han tillige var en Architect, der altid tog fat paa Tingene fra deres Oprindelse og aldrig nøjedes med de Slutninger, andre før ham var kommen til, vidste man.

Skal der siges noget om Mester Nyrops Virksomhed som Lærer, kan man maaske bruge et Billede og kalde ham den forstaaende og omhyggelige Gartner i sin Planteskole. De Planter, der vokser lidt i Skyggen og har Vanskelighed med at komme frem, tager han sig af, de, der skyder lidt skævt, bliver om muligt rettede, og, hvor det tiltrænges, bindes Rankerne op. Sætter en Plante, han ikke stillede store Forventninger til, en Blomst, er Glæden stor; saa godt som aldrig bliver Tilfældene betegnede som haabløse, men behandles med Taalmodighed.

De Planter, der vokser under gode Betingelser og af sig selv er udviklingsdygtige, tager han sig maaske lidt mindre af, men fryder sig over, hvad de formaaer, selv hos dem, der kommer med sære og prangende Blomster, ser han det gode og aner-

kender det de evner, hvad der undertiden har virket overraskende og forbløffende paa Vedkommende —, der er ingen Miskendelse, intet Martyrium at opnaa.

Alle Tegninger bliver nøje gaaet igennem; han siger sin Mening selv om de mindste Ting, og Eleven er altid sikker paa kloge og imødekommende Svar paa sine Spørgsmaal. Han forstaar at sætte Mod i dem, der har tungt ved at bringe deres Tanker paa Papiret, men er altid lidt paa Vagt overfor behændige Tegnere, og foreholder dem Farerne ved at lade sig daare af smukke Tegninger.

At et Hus skal være vel sammenføjet, saaledes at det kan staa for vort Vejrlig og anden ydre Paavirkning, hævdes altid med Kraft, selvom en Elev kan paastaa, at han snart er 30 Aar, har gennemgaaet den tekniske Skole og i barnlig Uskyldighed stikker Slagordet »Jærnbeton« ud for at klare Vanskelighederne — paa Papiret —. At en evig brændende elektrisk Pære i et Værelse uden Dagslys bør foretrækkes for et Vindue, som ikke godt kan taales i Façaden paa Grund af Rythmen, Symmetrien og den klassicistiske Stil, mødes naturligvis ogsaa med afgjort Modstand, ligesom han hævder, at kun naar man i videste Omfang tjener sin Opgave, tilkommer det retmæssig Architekten at raade over sine kunstneriske Midler og regne sig Lösningen tilgode, hvilket fra en Hanekylling, som ved hyggelig Læsning inden Døre har ladet sig betage af »Kunsten for Kunstens egen Skyld«, er mødt med et dirrende »Architekten er Herre«.

Men til Trods for at den Slags syge Tilfælde, der heldigvis kun er faa, kan have ærgret Mester Nyrop lidt, holder han meget af alle sine Elever, og forstaar at værdsætte de gode Egenskaber hos hver enkelt, kender deres Arbejder ud og ind, og kan i Aarevis, efter at Eleverne forlængst har sagt Skolen Farvel, huske, hvad de har lavet, og hvad de har faaet ud af det.

Naar der ved Afgangsprøver eller Bedømmelse af Guldmedaljeprojekter skal fældes afgørende Domme, veed Eleverne, at de hos deres Professor vil blive mødt med Velvilje og taget i Forsvar overfor uforstaaende og mindre hensynsfuld Bedømmelse; men denne Dommervirksomhed har, saavidt jeg har skønnet, tit været ham meget pinlig.

Dog — Tiden til at opgøre den gode Paavirkning, Martin Nyrop har haft paa de mange unge Architekter, der gennem Aarene har været hans Elever, er endnu ikke kommen — dertil kræves Afstand i Tid, og skal der siges noget om den Ting, er det fristende at tage en enkelt Mand frem og se hvordan det er gaaet med ham — med Fare for at der bliver tillagt hans Tilfælde for stor Betydning, hvilket dog vel maa kunne undgaaes, naar man er sig Faren bevidst. Lad mig derfor gøre et Forsøg og haabe paa Tilgivelse for, at jeg hertil vælger mig selv, det Tilfælde, jeg kender bedst:

Første Gang jeg mærkede Nyrop, var jeg kun en opløben Latinskoledreng i min fynske Fødeby. Med et Billedblad fulgte en farvelagt Gengivelse af »Hvide Hus« i Rungsted. Det var for mig en ny Tid, det var ungt og friskt, vidt forskelligt fra alt hvad der hidtil var kommen inden for min Synskreds, det satte min Fantasi i den voldsomste Bevægelse og styrkede den Beslutning, jeg allerede den Gang havde taget for min Virksomhed her i Livet. Jeg havde endnu ikke været i Hovedstaden og set Raadhuset, som var i Færd med at blive til, de Billeder, der kom frem, rørte mig ikke — det laa udenfor min Fatteevne. Manden selv kendte jeg ikke, der førte ingen

Nyrop og S. Lemche paa Architekturskolens Opmaalingsstur til Kalmar 1907. (Gottlieb fot.)

Veje mellem ham og mine Omgivelser, og der gik adskillige Aar, før vi første Gang vekslede Ord, hvilket foregik paa hans Tegnestue i Gyldenløvesgade, hvor jeg efter at være bleven Elev paa Akademiet og efter at have tegnet et halvt Aars Tid paa Nørrebro, tog Mod til mig og bad om at komme til at tegne hos ham. Efter et kort, venligt Ordskefte fik jeg at vide, at han havde den Medhjælp, han behøvede, hvor-

efter jeg sagde Tak og gik min Vej med Beslutning om at se at klare mig endda. Der gik igen en lille Tid, Raadhuset blev indviet, og man kunde gaa ind i Hallen. Da jeg første Gang saa den, gjorde den et mægtigt Indtryk paa mit modtagelige Sind, det var igen noget nyt for mig, at man kunde lave en saadan festlig Dagligstue for hele Byen, jeg syntes det var en smuk og stor Tanke, der her havde faaet fast Form, og det synes jeg den Dag i Dag. Hvem i Norden har i den nyere Tid, siden de store Kirker blev til, i Tanken vist mere Borgersind og givet Tanken murfast Form? Jeg følte mig lille – en lignende Følelse, jeg senere havde, da jeg første Gang stod i Domen i Sevilla, den man ogsaa skraar igennem paa sin daglige Vej.

Saa gik der atter et Stykke Tid, og næste Gang vi mødtes var paa Taganlæget, den gamle Architekturskole paa Charlottenborg. Nyrop var nu Professor i Bygningskunst, jeg var Elev og stod og tegnede paa et Raadhus af en beskeden Størrelse, som jeg havde tænkt skulde være helt af Egetræ med Undtagelse af lidt Murværk til Fylding i Tømmerets Tavl. Jeg havde tænkt paa det hjemme om Sommeren, og det var mit sidste Projekt. Professoren saa paa det med Velvilje uden at gribe ind, jeg gjorde det færdigt, og et Par Maaneder efter var han saa venlig at beklage, at vi allerede skulde skilles.

Alle saa op til Nyrop, men vi Elever var naturligvis, som det altid har været Skik baade før og siden, paa Vagt overfor Indblanding fra Lærernes Side – vi kunde selv, og vi vidste, hvad vi vilde, det var der vel nok ingen Tvivl om!

Saa var jeg den første Elev, han gav Tilladelse til at konkurrere til Afgang, og det lykkedes mig at komme gennem Naaleøjjet uden at miste Skindet, og Aaret efter frembar jeg et Guldmedaljeprojekt. Det gik ikke – men Clemmensen kom efter Mødet op paa sin Tegnestue og trøstede mig med, at Nyrop havde sagt, at den Hovedindgang, jeg havde givet Huset, vilde han gerne selv have lavet – det hjalp nok lidt –, men da jeg nogle Dage efter tilfældigvis mødte Professoren i Porten paa Charlottenborg, sagde han: »Der har vi jo den slagne Mand« – det hjalp mere – jeg var ikke slaaet.

Et Par Aar efter, en skøn Foraarsdag da Platanerne i Holmens Kanal, hvor jeg var paa Tegnestue, lige var sprunget ud, tren Mester Nyrop ind ad Døren. Efter lidt Forhandling under fire Øjne med Plesner blev jeg kaldt til og spurgt, om jeg til Efteraaret kunde tænke mig at blive hans Assistent paa Skolen; det mente jeg nok der kunde være Tale om, og lidt efter trykkede vi hinandens Hænder, idet han sagde: »Saa har jeg da een Fisk paa Krogen«, og saa havde det da givet sig saadan, at jeg kom ham lidt nærmere paa Livet, og der begyndte nogle lykkelige Aar. Jeg gik til mit Arbejde med Lyst og havde nu Lejlighed til gennem Drøftelse af de mange Spørgsmaal, der kan rejse sig under fælles Arbejde med de samme Ting, at lære hans Synspunkter og Afgørelser at kende – og det har jeg kun haft godt af – jeg var igen den lille, indtil en Februar Aften, da vi skulde til at gaa hjem fra Skolen, han kom hen til mig og sagde: »Er det Dem, der har lavet det Projekt, som har to Taarne med de kullede Spidser?« Jeg gik til Bekendelse, og han fortsatte lidt bevæget: »Saa kan De sove roligt i Nat, Afgørelsen er truffen – nu faar De travlt«. – Saa vidste jeg, at det endelig var lykkedes mig at ramme Pletten og følte lidt Luft under Vingerne, en Følelse, der ikke blev svækket, da jeg en Søndag i August

NYROP SOM LÆRER

det følgende Aar førte ham ind i det færdige Hus med den Hal, der udtrykte mine Følelser for, hvad dansk er.

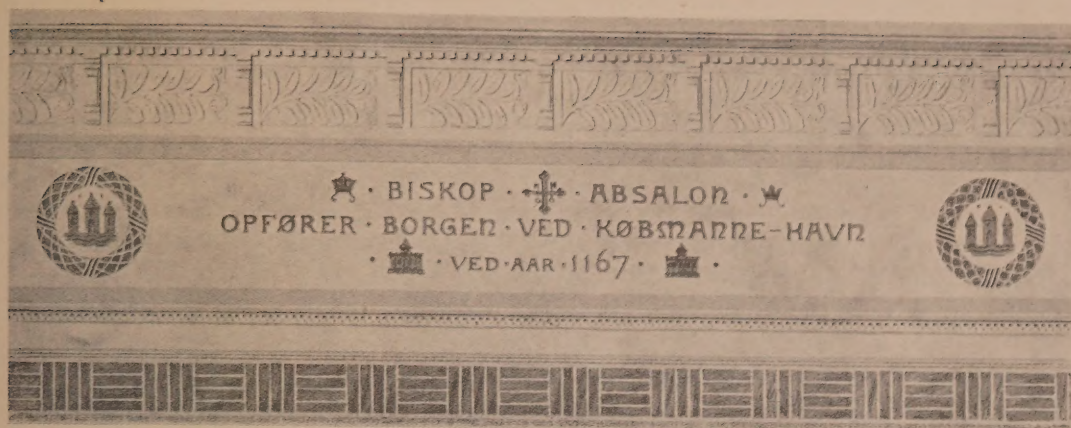
Foruden sin egentlige Skolevirksomhed har Nyrop været Lærer paa mangfoldige andre Omraader, jeg behøver kun at minde om hans Præstegaardsbog og Husmandsbogen, og nu senest om hans Virksomhed for »Bedre Byggeskik«, og skal jeg foruden min egen Tak for de svundne Aar forsøge at sætte en lille Blomst i Buketten til hans 70. Fødselsdag kunde det være denne:

Jo ældre Architect man bliver, og jo mere man derved formaar at erkende, paa hvilke faglige Omraader Mester Nyrop har taget sine Kampe og gjort sit Indskud, desto mere maa man paa Fagets Vegne takke og ære ham.

HENNING HANSEN.

Fra Vallekilde Foredragssal

FORTEGNELSE OVER MARTIN NYROPS ARBEJDER

1875

Udst. paa Charlottenborg: Opmaaling i $\frac{1}{4}$ Størrelse af Altertavlen i Sal Kirke ved Skive.

1877

Lille Guldmedaille for Opgaven: Et Skulpturmuseum.

1878

Til Værket »Bornholmske Kirker« har Nyrop tegnet Nr. 1 (Knudsker); 13-14 (Olsker).

1879

Charlottenborg: Tegninger til Kamin i Renaissancestil (for Neuhausen'ske Præmie).
Grosserer Vald. Petersens Villa, »Bakkehave«, mellem Rungsted og Hørsholm.

1880

Store Guldmedaille for Opgaven: En Børs for en større Hovedstad.
Ombygning af Gammel Køgegaard.

1884

Øvelseshus, Beboelseshus, Indretning af et Par Skolestuer paa Vallekilde Folkehøjskole.
(Ude og Hjemme. VII. S. 318-19).
Præsteboligen ved Køge med Benyttelse af et gammelt Bondehus til Udhus.
Villa til Grosserer Heimann paa Fasanvej Nr. 16. Nuværende Ejer Grosserer Chr. J. Kampmann. Senere Tilbygning af H. Kampmann.
Ombygning af Bogtrykker Thieles Hus i Lindevangen.

1885

Villa til Maleren Georg Achen paa Lindevangsvej.
Konkurrenceprojekt til Kunstmuseet.

1886-88

Bygningerne ved den nord. Industri- og Kunstudstilling i København 1888.
(Se: M. Nyrop, Bygningerne ved den nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunstudstilling i København 1888. Kbhvn. 1891). – Forslag til en Ordning af Højbroplads.

FORTEGNELSE OVER MARTIN NYROPS ARBEJDER

1889

Husmandshuse, Springvand i Parken o. s. v. under Gisselfeldt.

Konkurrenceskitse til Københavns Raadhus.

Genremaler Frants Henningsens Hus (»Rytterhuset«) ved Hellebæk. Nuv. Ejer Grosserer L. Nissen.

1890

Typer paa Varmeindretninger til Landsbykirker (udarb. i Foren. med Ing. C. Ramsing). 8 Pl. Bilag til Cirkulære fra Ministeriet f. Kirke- og Undervisningsvæs. af 5. Sept. 1890.

Konkurrenceprojekt til Københavns Raadhus.

Tømmerhandler Emil Mottlaus Villa (»Thalassa«) ved Hellebæk.

1890-91

Grosserer H. Egholms Villa Kastelsvej Nr. 16. Forandret af nuværende Ejer, Generalkonsul Johan Hansen.

Indretning af Værelser paa Tranekjær Slot.

Istandsættelse af Sal og Trappe i Roskilde adelige Jomfrukloster.

1891-92

Provinsarkivet (nu Landsarkivet) for Sjællands og Lolland-Falsters Stifter (Jagtvejen). »Hvide Hus« til Søsteren Frk. Agnes Nyrop mellem Rungsted og Hørsholm.

1892

Endelig Tegning til Københavns Raadhus.

1893-1905

Københavns Raadhus (F. Beckett, Københavns Raadhus. Kbh. (Aug. Bang) 1908).

1895

Hus til Frk. Ottilia Rottbøll ved Klosterskoven i Vendsyssel (Sindal Station).

1896

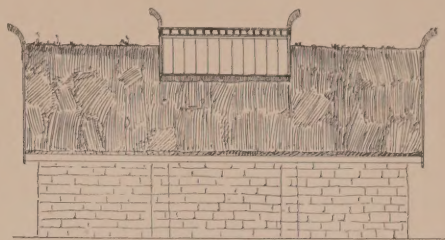
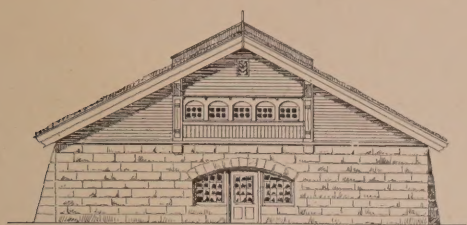
Istandsættelse af Bispegaarden i København.

Martin Nyrop, Danske Præstegaarde. En Række vejledende Tegninger knyttede til den af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet i Aaret 1892 nedsatte Kommissions Betænk. om en bedre Ordn. af Landsby-Præsteembedernes Bygningsvæsen. Kbh. 1896.

Udkast til Frø for Gisselfeldt-Springvandet

FORTEGNELSE OVER MARTIN NYROPS ARBEJDER

Forslag til Bjørnegrav ved Rathlousdal

1898

»Kongshuset« og Forslag til Bjørnegraven ved Rathlousdal.
(I Forening med Pietro Krohn): Forslag til Ordning af Færdsels- og Byggeforsøholdene paa Slotsholmen (Ill. Tid. XXXIX. Nr. 21. Den tekn. Foren. Tidsskr. XXII. S. 27 ff.).

1898-99

For Kommunalbestyrelsen: Forslag til Ordning af Langelinieterrainet samt Forslag til Pavillon paa Kastelsvolden og ved Lystbaadehavnen (Borgerr. Forhandl. 18. Aug. 1900).

1899

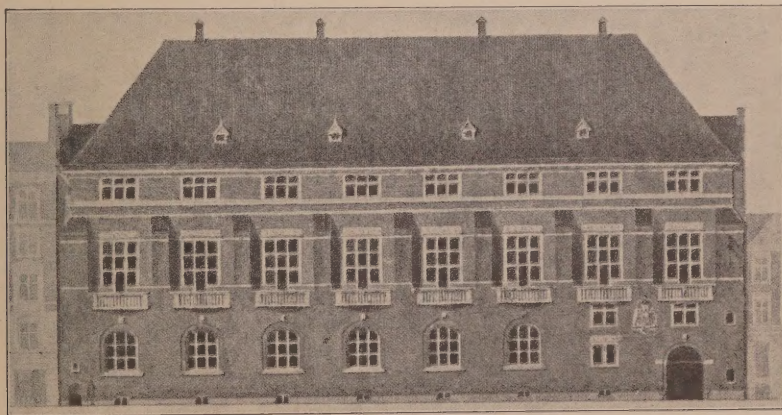
Plan til Ordning af Blaagaardsplads (Borgerr. Forhandl. 24. April 1899).
Projekt til Lurblæversøjlerne ved Vesterbros Passage. Beckett, Anf. Værk. S. 78 ff.
»Architekten«. 15. Okt. 1900).
Kildeindfatningen ved Klampenborg Station (nu paa Nicolaj Plads) Udf. for Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse (Tidsskr. for Kunstindustri. 1899. S. 200).
Hus (»Krogen«) i Varde til Skolebestyrer, Kaptejn Nicolaus Brix.

1899-1900

Stormbroen over Frederiksholms Kanal.
Indretning af den Ahlefeldt-Laurvigen'ske Gaard i Kronprinsessegade.

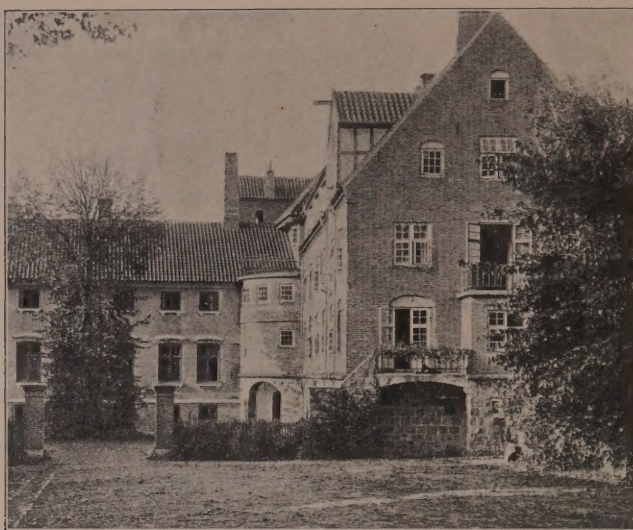
1900

Jagthus paa Hesselø for Hofjægermester Chr. F. E. Holstein-Rathlou.
Forslag til Omdannelse af Bjørnegaarden paa Rathlousdal.

Forslag til Bygning for Københavns Sparekasse

FORTEGNELSE OVER MARTIN NYROPS ARBEJDER

Tilbygningen ved Vallekilde. Set mod Folkehøjskolens indre Gaard

1902

Fodstykket til Absalons Rytterstatue paa Højbroplads.

1903

Frimenighedskirken i Stenderup, Sundeved. (»Hejmdal«, 14. Decbr. 1903. »Architekten«, 23. Jan. 1904).

1904

Arbejder i Vejle Bank.

Præsteboligen i Stenderup.

Konkurrenceskitse til Kristiansborgs Genopførelse.

Gravsten over Forf. Carl Bruun paa Vestre Kirkegaard (Medaillon af L. Hasselriis).

Udstillet paa Charlottenborg 1904: Forslag til en Bygning for Københavns Sparekasse i Niels Hemmingsensgade ligefor Helligaandskirkens Kor (Tidsskr. »Kunst«, 1904).

1904-10

Istandsættelsen af Tersløsegaard ved Sorø. (Architekten 10. Dec. 1904 og 10. Sept. 1910).

1904-06

Blaagaards og Mariendals midlertidige Kirker af Kokolith.

1905

Konkurrenceprojekt til Kristiansborgs Genopførelse.

1905-06

Lyngbæksgaard Hovedbygning og Lade ved Nivaa.

1905-08

Eliaskirken ved Vesterbros Torv (»Architekten« 1902. Nr. 22. Smstds. 25. Juni 1908. Kunstbladet 1909-10. S. 6-12 [Ivar Bentsen]).

FORTEGNELSE OVER MARTIN NYROPS ARBEJDER

Mod Koret i Bispebjerg Kapel

1906

Konkurrenceprojekt til Fredspaladset i Haag (»Architekten« 16. Juni 1906).
Gravsten over Gustav Johanssen til Flensborg Kirkegaard.

1907

Tilbygning til Vallekilde Folkehøjskole (Kunstbladet 1909-10. S. 6-12).
Forslag til Helene Kildes Opretholdelse.

1908

Broncekummen paa Trappen foran Københavns Raadhus. (Beckett, Anf. Værk. S. 199).

1908-13

Bispebjerg Hospital (»Architekten« 4., 11., 18. og 25. Okt. 1913).

1911

Skitse til et Kirkehus (o: et Hus med Lokaler for Søfolk og Haandværkere, Mødesal, Lokaler for K. F. U. M. & K., Præstebolig m. m.) ved Zeughausmarkt, Hamburg.
Gravsten over Biskop T. Skat Rørdam paa Vestre Kirkegaard.

1912

Brøndhus med Hejseværk over den gamle Fraterbrønd mellem Sorø Kirke og Akademi-bygningen (tegnet 1908). (»Architekten« 11. Febr. 1911).

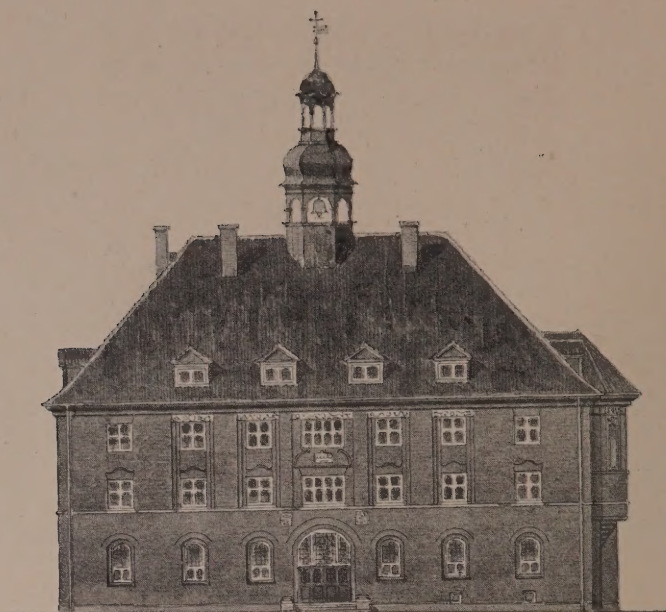
1912-13

Det danske Forsamlingshus »Sønderborghus« i Sønderborg.

1913

Forskole med Klasseværelse til 30 Børn samt Skole med 3 Klasseværelser, Lærerbolig og Gymnastiksal i »Tegn. til Skolebygninger og Gymnastikhuse paa Landet«, Kbh. 1913.

FORTEGNELSE OVER MARTIN NYROPS ARBEJDER

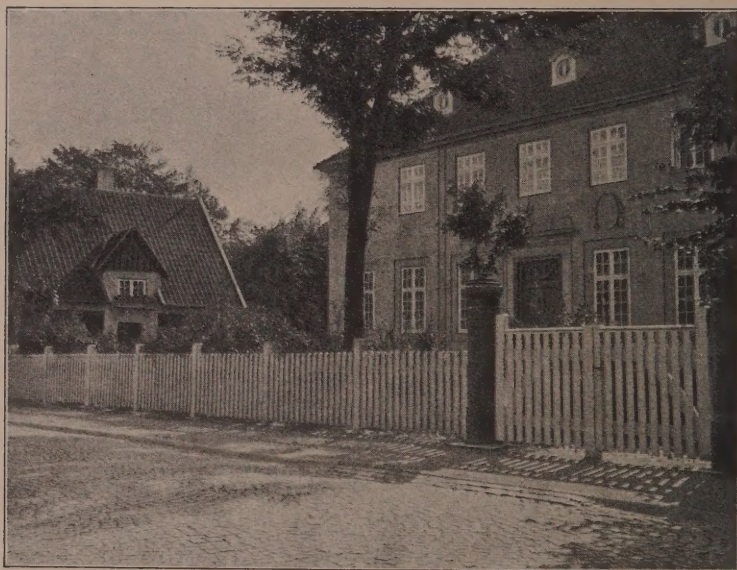
Udkast til Dansk Kirkehus og Mødesal i Hamborg

1914

Mindesmærke for Kapelmester Frederik Rung paa Fasankirkegaarden.
Hus for Overretssagfører Bremmer i Aalborg.

1914-18

I Forening med Arkitekt Julius Smith: Menighedshuset, dernæst Lutherkirken paa
Hjørnet af Kalkbrænderivej og St. Jakobs-gade.

Overretssagfører Bremmers Hus i Aalborg

FORTEGNELSE OVER MARTIN NYROPS ARBEJDER

Frk. Ernestine Nyrop tegner Korvinduer til Lutherkirken

1915

Brønden paa Vejle Kirketorv.
Mindetavle over Thor Lange til Kirken i Napádovka (Ukraine). (Camillus Nyrop, Thor Lange. Kbhvn. 1917. S. 139).

1916

Gravsten for Anlægsgartner Edv. Glæsel paa Frederiksberg Kirkegaard.

1916-17

Værkstedbygning i Løvstræde for Camillus Nyrops Etablissement.

1916-18

Udvidelse af Bispebjerg Hospital (Fælles Vaskeribygning for Kommunens Sygehuse).

1917

Mindetavle for Stormen paa København 1659. Anbr. i Kongeporten paa Christiansborg.
Skitse til »Københavns Højskole« ved St. Jørgens Sø.

1918

Sommerhus for Gross. Theod. Jensen ved Dronningemølle (mell. Hornbæk og Gilleleje).

1918-19

Tilbygning til et tidligere (c. 1893) for Købmand Andersen i Vejle opført Hus.
Kunstnerens eget Hus (»Søhave«) ved Gjentofte Sø.

1919

(under Udførelse)

Tegninger til Grosserer Theodor Jensens Vinterbolig ved Vilvordevej.

FORTEGNELSE OVER MARTIN NYROPS ARBEJDER

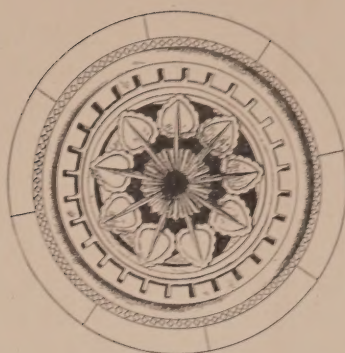
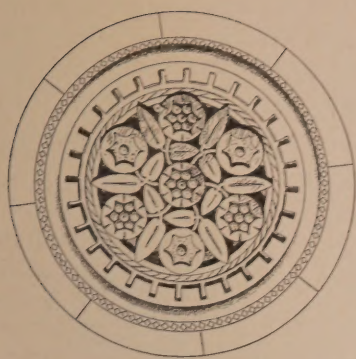
Tegninger til en Retskontorbygning med Embedsbolig i Vejle. – Tegninger til Politibygning i Vejle. – Ombygninger i det Indre af Vejle Raadhus. Tilbygning til Landsarkivet paa Jagtvej.

Desuden har Nyrop givet Tegninger til Fodstykkekerne for Willemoes-Statuen, Hans Nansens, J. C. Jacobsens, Tietgens og G. A. Hagemanns Buster paa Raadhuset, til Raadhusets Møbler (i Kontorlokaler, Mødesale, Udvalgsværelser, Bibliotek, Festsal osv., med alt fast og flytteligt Inventar i Træ, Metal, Gardiner osv.), Bispebjerg Hospitals Inventar (i Sygestuer, Opholdsrum, Badebygning, Administrationsbygning, Kapel, Laboratorier, Operationsstuer osv.), til Møbler i Forstander Begtrup's Spisestue, Frederiksborg Højskole, til Indretning og Møbler i to Værelser for Apotheker Tullin Petersen paa Gammeltorv, til Indretning og Møblering af Grosserer Haunstrup's Udstyrsforretning, til Købmand J. Andersens (Vejle) og Grosserer Th. Jensens Møblemøbler samt til Møblerne i Vejle Banks Bogholderi og Bankraadets Værelse. Fremdeles har Nyrop givet Tegninger til Metalarbejder (Døbefade, Alterkar, Alterstager, Kirkebøsser, Lysekroner til private Hjem, Lampetter, Staalamper) og mangfoldige Tegninger til Broderier (til Raadhusets Baldakiner i Festsal og Mødesal, Alterduge, Gardiner, Buffetduge, Sengefodmadratter, Vægskærmere o. A., der af hans Hustru er udført som Gaver).

Bordløber. Syet med røde Kontursting paa Lærred

DENNE BOGS SUBSKRIBENTER
SENDER **MARTIN NYROP** HILSEN
DEN 11. NOVEMBER 1919

E. AMBT, Arkitekt.
H. ANDERSEN & SØN, Snedkermestre.
H. C. ANDERSEN, Arkitekt.
DEN ANKERSKE MARMORFORRETNING.
FREDRIK APPEL, Arkitekt.
JENS P. ARNUNG, Murmester.
ELISE BAHNSON, Arkitekt.
N. BANKE, Arkitekt.
KNUD V. BARFOED, Arkitekt.
FR. BECKETT, Museumsdir., Dr. phil.
C. NOE BENZON, Arkitekt.
AXEL BERG, Arkitekt.
GEORG BESTLE, Etatsraad.
E. BLYTMANN, Arkitekt.
CHRISTEN BORCH, Arkitekt.
MARTIN BORCH, Arkit., kgl. Bygningsinsp.
BORGERREPRÆSENTATIONENS BOGSAML.
L. BRANDSTRUP, Billedhugger.
GORM BREMMER, Overretssagf., Aalborg.
AND. J. BUNDGAARD, Billedhugger.
ANTON CHRISTENSEN, Tømremester.
CHARLES CHRISTENSEN, Arkitekt.
FREDERIK CHRISTENSEN, Arkitekt.
J. G. CLASON, Arkitekt, Prof., Stockholm.
A. CLEMMENSEN, Arkitekt.
MOGENS CLEMMENSEN, Arkitekt.
ALF. COCK-CLAUSEN, Arkitekt.
VIGGO DAHL, Arkitekt.

MAGN. DAHLANDER, Arkitekt, Sverige.
CHR. F. DANSTRUP, Maskinfabrikant.
HERMANN EBERT, Grosserer.
RUDOLF S. ENBLUM, Arkitekt, Sverige.
EGIL FISCHER, Arkitekt.
KAY FISKER, Arkitekt.
L. FLERON, Etatsraad.
ALBERT FUGMANN, Murmester.
ANDR. FUSSING, Arkitekt.
KRISTEN GORDING, Arkitekt.
K. GOTTLÖB, Arkitekt.
GRANITBRUD OG STENHUGGERIER, Rønne.
O. GUNDLACH-PETERSEN, Arkitekt.
HAANDVÆRKERFORENINGEN I KØBENHAVN.
AKSEL HANSEN, Billedhugger.
F. C. C. HANSEN, Arkitekt, Sorø.
HENNING HANSEN, Arkitekt.
HOLGER HANSEN, Ingeniør.
JOHAN HANSEN, Generalkonsul.
NICOLAI HANSEN, Arkitekt, Bygningsinsp.
RASMUS HARBOE, Billedhugger.
V. HENCKEL, Skibsreder, Kallundborg.
F. HENDRIKSEN, Xylograf.
KNUD HENNINGSEN, Arkitekt.
TH. HIRTH, Arkitekt.
V. HOLCK, Arkitekt, Museumsinspektør.
HANS A. HOLM & SØN, Snedkermestre.
OVE HUUS, Arkitekt.

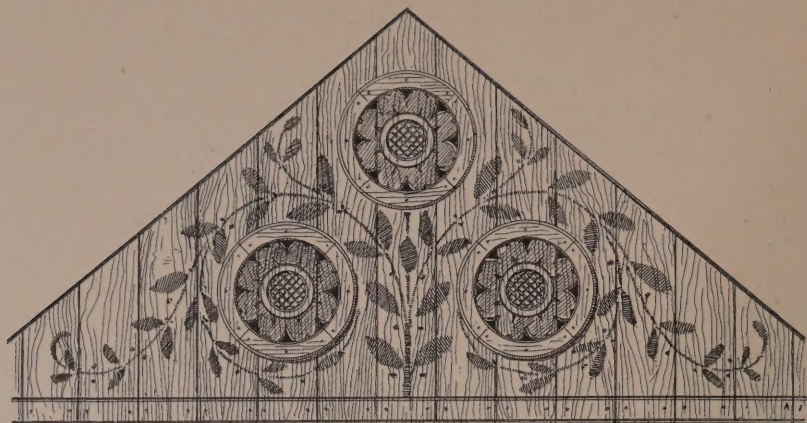
NAVNELISTE OVER SUBSKRIBENTERNE

INDUSTRIFORENINGENS BIBLIOTEK.	EMANUEL MONBERG, Arkitekt.
BERNH. INGEMANN, Arkitekt.	C. MUNCH, Arkitekt.
JENS INGWERSEN, Arkitekt.	NORDENFJELDSKE MUSEUM, Trondhjem.
HOLGER JACOBSEN, Arkitekt.	VESTLANDSKE MUSEUM, Bergen.
N. JACOBSEN, Arkitekt, Odense.	AXEL MØLLER, Arkitekt, Stadsbygmester.
EM. JENSEN, Entreprenør og Murmester.	CARL MØLLER, Glarmester.
J. JENSEN, Borgmester.	HELGE B. MØLLER, Arkitekt.
J. P. CHR. JENSEN & SØNNER, Smedemestr.	THORKEL MØLLER, Arkitekt, Aarhus.
RASMUS JENSEN, Arkitekt.	JENS MØLLER-JENSEN, Kunstmaler.
SEVERIN & ANDR. JENSEN, Snedkermestr.	C. MØLLMANN & Co., Malermestre.
THEODOR JENSEN, Grosserer.	J. P. MØRCK, Snedkermester.
WALD. S. JENSEN, Direktør.	HARALD NIELSEN, Arkitekt.
LOUIS JEPPESEN, Arkitekt.	JULIUS NIELSEN & SØN, Tømrermestre.
ALF. JØRGENSEN, Arkitekt.	VILHELM NIELSEN, Direktør.
EMIL JØRGENSEN, Arkitekt.	OLAF NORDHAGEN, Prof., Trondhjem.
THORV. JØRGENSEN, kgl. Bygningsinsp.	V. NORN, Arkitekt, Horsens.
H. KAMPMANN, Prof., kgl. Bygningsinsp.	V. NYEBØLLE, Arkitekt.
A. C. KARSTEN, Afdelingsingeniør.	J. NYROP, f. FLERON, Professorinde.
CHR. KLINGSEY, Arkitekt, Bygningsinsp.	J. E. NYROP, Fabrikant.
SYLVIVS KNUTZEN, Arkitekt.	LOUIS NYROP, Universitets-Instrumentm.
SVEND KOCH, Ingeniør.	A. OLESEN, Sagfører, Nørresundby.
J. CHR. KOFOED, Arkitekt.	C. OLESEN, Grosserer.
VALDEMAR KONDRUP, Arkitekt.	ALBERT OPPENHEIM, Arkitekt.
KAARE KRISTENSEN, Arkitekt.	F. OXELBERGS FABRIK.
ARNOLD KROG, Arkitekt, Professor.	EJNAR PACKNESS, Arkitekt, Aalborg.
KRISTIANIA KUNSTINDUSTRIMUSEUM.	HOTHER PALUDAN, Arkitekt, Aalborg.
DET DANSKE KUNSTINDUSTRI-MUSEUM.	JULIUS PAULSEN, Figurmaler, Professor.
S. F. KÜHNEL, Arkitekt, Aarhus.	AXEL ERHARD PETERSEN, Arkitekt.
G. LAAGE, Arkitekt.	CARL PETERSEN, Arkitekt, Professor.
OTTO LANGBALLE, Arkitekt, Køge.	HERMAN PETERSEN, Malermester.
HANS & JØRG. LARSEN, Stenhuggermestre.	JACOB PETERSEN, Bankdirektør, Vejle.
J. V. LARSEN, Murmester.	J. VILH. PETERSEN, kgl. Bygningsinspekt.
KNUD LARSEN, Arkitekt, Slagelse.	GUSTAV PHILIPSEN, Raadsformand.
A. S. K. LAURITZEN, Arkitekt.	CHR. PLUM, fhv. Snedkermester.
O. LICHT, Murmester.	G. M. J. POPPEL, Blikkenslagermester.
BERENT LUDVIGSEN, Billedhugger.	ALEXIS J. PRIOR, Arkitekt.
OLAF C. MADSEN, Glarmester.	A/S. AXEL PRIOR, Grosserer.
EINAR MADVIG, Arkitekt.	O. R. PÖDENPHANT, Ballerup.
MAGDAHL-NIELSEN, kgl. Bygningsinsp.	RAADHUSBIBLIOTEKET.
MANDRUP-POULSEN, Arkitekt.	RAADHUSFORVALTERENS KONTOR.
W. MARKE, Arkitekt.	L. RASMUSSEN, Kgl. Hof-Broncestøber.
E. W. MARSTON, Arkitekt.	RUD. RASMUSSEN, Snedkermester.
AAGE MATHIESEN, Arkitekt.	SVEN RISOM, Arkitekt.
EM. MEYER, Fabrikant.	ANTON ROSEN, Arkitekt, Professor.

NAVNELISTE OVER SUBSKRIBENTERNE

VALDEMAR SCHMIDT, Arkitekt.	EDVARD THOMSEN, Arkitekt.
ROLF SCHROEDER, Arkitekt.	CARL THONNING, Arkitekt, Bygningsinsp.
B. SCHRØDER, NIELSEN & HANSEN, Malerm.	EINAR THUREN, Arkitekt.
CARL SEIFERT, Smedemester.	GOTFRED TVEDE, Arkitekt.
A/S. SILVAN.	A/S. TVERMOES & ABRAHAMSON.
HARALD SLOTT-MØLLER, Kunstmaler.	K. VARMIN, Arkitekt.
PHILIP SMIDTH, Arkitekt.	VEJLE BANK, Vejle.
JULIUS SMITH, Arkitekt.	TH. WÄHLIN, Domkirkearkitekt, Lund.
SORØ SKOLE OG OPDRAGELSESANSTALT.	FREDERIK WAGNER, Arkitekt.
G. STEENBERG, Arkitekt.	THEODOR WEDÉN, Fyringeniør.
AXEL SØRENSEN, Arkitekt.	CHR. WELDING, Sognepræst.
SALOMON SÖRENSEN, Stadsarkit., Malmö.	HARALD WESTERGAARD, Professor ved
V. SØRENSEN, Murmester, Kallundborg.	Universitetet, Dr. phil.
NORGES TEKN. HØISKOLE, Trondhjem.	AND. WILDT, Murmester.
DET TEKNISKE SELSKABS SKOLE.	A. WITTMACK & V. HVALSØE, Arkitekter.
IVAR TENGBOM, Professor, Stockholm.	HANS WRIGHT, Stadsarkitekt.
F. A. THIERRY, Arkitekt.	FOLKE ZETTERVALL, Arkitekt, Stockholm.
ALFR. THOMSEN, Arkitekt, Bygningsinsp.	RAGNAR ØSTBERG, Arkitekt, Stockholm.

INDHOLD

FRANCIS BECKETT: Martin Nyrop og hans Kunst	9
ARNOLD KROG: Erindringer fra Kronborg	71
TH. HIRTH: Fra Arbejdet ved Udstillingen 1888	80
EMIL JØRGENSEN: Raadhus-Tiden – Bispebjerg-Tiden ..	86
HENNING HANSEN: Nyrop som Lærer	95
Fortegnelse over Martin Nyrops Arbejder	101
Navneliste over Subskribenterne	109

Vignetter paa Titelblad og Indhold efter Tegninger i M. Nyrops Værk: Bygninger ved den Nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunstudstilling i København 1888. – Paa Omslaget: Labyrint fra Terrassogulvet, og over Fortegnelsen af Nyrops Arbejder: Fra Raadhushallens Mindefrise; ved Subskribentlisten: Ornamenter fra Spejlene over Festsalens Døre; under Indholdet:

Byvaaben fra Festsalens Loftsbjælker; alle fra Værket:

Københavns Raadhus, Aug. Bangs Forlag 1908.

87-B20912

GETTY RESEARCH INSTITUTE

3 3125 01775 9594

